

tovariš

števila 33 — 20. avgusta 1973 — letnik XXIX — ilustrirana revija

TOVARIŠEVI BRALCI O UMETNEM OPLOJEVANJU

**ZAKAJ
SE JE**

**KUHAR
IVACIC**

**VRSARSKEMU
ŽUPNIKU
ZAMERIL**

Tudi v naravi **POZDRAV DOBRIM JEDEM**

Ste že pripravljali jedila na ražnju
z VEGETO? Če še niste, poizkusite!
VEGETA je del veselja pri jedi. Za dober
tek, za večji užitek dodajte jedem
VEGETO, in sicer pravo, originalno*

* Podravkino VEGETO.

Z Vegeto se boljše je

* Samo originalna Podravkina VEGETA
ima znak pozdrava dobrim jedem.

V PRIHODNJI ŠTEVILKI

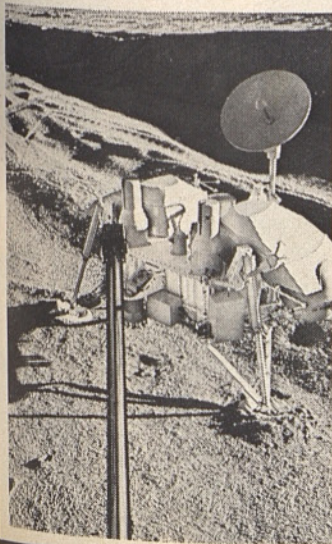
ZEMLJA SE Z NJIMI PREMIKA — Bakini, Gajardi, Jeleni, Božkanini, Čarini, Istri . . . vedno manj jih je. Danes ta dan se nam s počasnimi koraki, z nezavedno nedolžnimi očmi, z neizmernost neba predirajočimi rogovi odmikajo v zaslužen, trpek mit. Zamenjujejo pa jih gizdavi ferrariji, traktorini (za katere, mimogrede, plačaš pri nas poleg cene še carino, v sosednji Italiji pa dobiš 300 000 lir nagrade, ker si sklenil, da boš obdeloval zemljo!). Zato smo posvetili barvno reportažo istrskemu volu, skali — po stari legendi — ki je shodila. Ki globoko sopeč, majaje se, vleče in vleče nekaj nekam pod tem jekleno sinjim nebom.

AKCIJA: KAJ SPLOH VEDO V TURISTIČNIH AGENCIJAH — Samo v Ljubljani je približno 15 agencij, ki se z napisi na bleščečih izložbah hvalijo, kaj vse znajo preskrbeti sodobnemu turistu. Pa smo vsem tem agencijam zastavili — po telefonu, v vlogi navadnega turista — pet natanko istih vprašanj. O voznem redu nekega trajekta in nekega mednarodnega avtobusa, o najkrajši poti iz Ljubljane v Muenchen, o letovanju itd. V odgovorih je vsega dovolj: hvale in graje pa ocvirkov in zabave, kajti dekleta in fantje za nekaterimi šalterji so ga prav prisrčno lomili . . .

PODZEMELJSKO JEZERO NA DOLENJSKEM? — Zgodovinsko dejstvo je, da so na Muljavi še pred vojno lovili človeške ribice. O velikih količinah vode, ki je včasih bruhala iz „rup“, nam je pripovedoval Ciril Jurčič, daljni potomec pisatelja Josipa Jurčiča. Potem so regulirali potok Višnjico in voda ne pride več ven tako pogosto, kot včasih. Toda speleologi iz Ivančne gorice so prepričani, da je pod Muljavo jezero. Veliko jezero. Pri tem pa kaže, da je te vode nekdo že onesnažil, z odplakami. Kdo? Si bodo jamarji res z dinamitom utrl pot v skrivnostno podzemlje?

ALI JE NA MARSU ŽIVLJENJE? — Vse pogostejše avtomatske vesoljske sonde obletavajo rdeči planet. Ena izmed njih je poslala iz neposredne bližine Marsa na milijarde podatkov, iz katerih so vsevedni računalniki že sestavili natančne zemljevide, da, risarji so s fotografsko natančnostjo celo prikazali, kakšen je Mars v resnici. Presenetil vas bo, kajti podoben ni niti Luni niti Zemlji. Članek bo ilustriran z barvnimi slikami, večidel pa se bo vrtel okoli načrta Viking. Zdaj, ko sovjetske sonde tako rekoč v „gosjem redu“ letijo proti rdečemu planetu, postaja to vprašanje še toliko bolj aktualno. Sovjetska zveza se namreč gotovo ne bi bila lotila tako izdelanega (in dragega) programa, če ne bi bilo na Marsu „nekaj več“ — vsekakor več kot na Luni . . .

Lani smo ob tem času na naslovni strani objavljali večinoma fotografije kopačk, toda muhasto poletje tega presnetega trinasedesetega leta je tako, da si skoraj ne upamo tvegati gole kože: ob morju sicer sonce peče in praži, toda v Sloveniji nam je večkrat hladneje kot ne . . . Zato smo s prikupno Natašo Koširjevo izbrali srednjo pot: mladostna svežina se poda tako za vroče in hladne dni (in noči) . . .

Fotografija na naslovni strani:
JOCO ŽNIDARŠIČ

št. 33 — letnik XXIX —
20. 8. 1973

IZROČILO

4 Sigurno strupen sound!
Pozabljena slovenska ljudska glasbila

REPORTAŽE

6 Novi naslov družine Ledenko
Izginjajoče vasi na Glamočkem polju

MORJE

16 Kako je bilo slano naše morje
Ceneno letovanje ob Jadranu

42 Podivjani mikrobičkarji
Cvetenje morja: zakaj in kaj to pomeni

USTAVA

14 Od nekdaj do danes
Razvoj ustavnosti: iz serije
»Spoznavajmo novo ustavo«

ZLOČINI

18 Grenka smrt na Sladki gori
Skrivnostni požar in zgorela dekla

31 Nenadna smrt Kate Drnić
2. zgodba iz serije »Zločinci iz celice smrti«

FELJTONI

34 Rupnikov proces
8. nadaljevanje: Šolanje vojaka

44 Predor sanj
Zgodovina načrtov o povezavi Anglije in celine

NA TUJEM

38 »Dobro je, kar se pojé in živ ostane!«
Kuhar Ivačič na dopustu

RUBRIKE

9 Odmevi
10 Doma in po svetu
26 Sprehod skozi čas
27 Rešite ali pustite
38 Trije hišni vogali

Izdaja in tiska čgp delo — direktor publikacij — mitja gorjup — v. d. glavnega in odgovornega urednika: vilko novak — novinarji: alenka bibič, tanja dolinar, andrej pirkovič, janez sever, jože vetrovec, andrej triler, dušan željeznov — fotografije: joco žnidaršič — oblikovanje: arhitekt alenka grgič, polde lamberger — tajništvo: marija prašnikar, vanja venturini (tajnica) — izdajateljski svet: franc simonič (predsednik), anton friškovec, dipl. oec. janko havliček, ing. franc kogoj, ing. arh. majda lajevic-dobravec, dr. jože lokar, dr. marjan premik, bojan štih, ela zupancič, janez winkler

tovariš izhaja ob ponedeljkih — naslov uredništva: tovariš, tomšičeva 1/1, p.p. 468, 61001 ljubljana — telefoni: h.c. 23-522, uredništvo: 20-507 — nenaročenih rokopisov in fotografij ne vračamo — naročniški oddelek: 61000 ljubljana, tomšičeva 1/III, tel. 23-522 — oglasna agencija: 61000 ljubljana, šubičeva 1, tel. 22-020, 24-285 — kolportaža za ljubljano: šubičeva 1, tel. 22-575 — kolportaža za druge kraje: 61000 ljubljana, tomšičeva 1/III, tel. 23-522 — naročnina: letna 144, polletna 72, četrtletna 36, mesečna 12 dinarjev — naročnina za tujino (tromesečna): avstrija 102 asch, francija 22 ff, italija 2500 lit, nemčija 14 dm, švica 16,60 sfr, švedska 20,50 skr, usa 4,20 dol — plačljivo na devizni račun 501-620-1-32009-160 pri ljubljanski banki (z opombo: za tovariša) — oproščeno prometnega davka po pristojnem sklepu republiškega sekretariata za informacije št. 421-1/72

Dolenjski in štajerski lončarji izdelujejo lončene piščalke v obliki lončka ali ptička z odprtino zgoraj. Če v te piščalke vlijemo vodo in pihamo vanje, dajejo lep zvok in žvrgolijo kot ptički. Zato jih tudi imenujejo žvrgolci-žvrgolički.

Lesene piščali so lahko izdelane v najrazličnejših oblikah: kot prave podolžne piščali, v obliki otroške pištole, kitare, ptiča itd.

Lončeni bas, muga, duda na lonec ipd. so imena za preprosto, toda zelo uporabno glasbilo, ki je večkrat s svojim značilnim zvokom nadomeščalo pravi kontrabas. Skoraj nerazumljivo je, da ga do danes ni še nihče „odkril“ in uporabil.

SIGURNOST

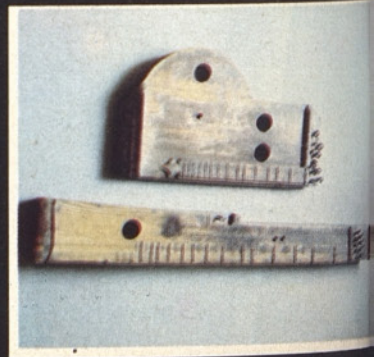

Citre niso samo kupljeno glasbilo. Večkrat so jih godci sami naredili in jim dali domača imena npr. svrkovence, drsovcu. Danes so take citre že redkost, izpodrinile so jih večje, tovarniško izdelane.

Lončeni konjički niso samo lep okrasni predmet, temveč tudi prave piščalke. Nanje je mogoče lepo piskati in spretnejši znajo izvabiti kar celo melodijo.

Panjske končnice so večkrat poslikane z motivi iz ljudske glasbe. Največkrat upodobljeno glasbilo so

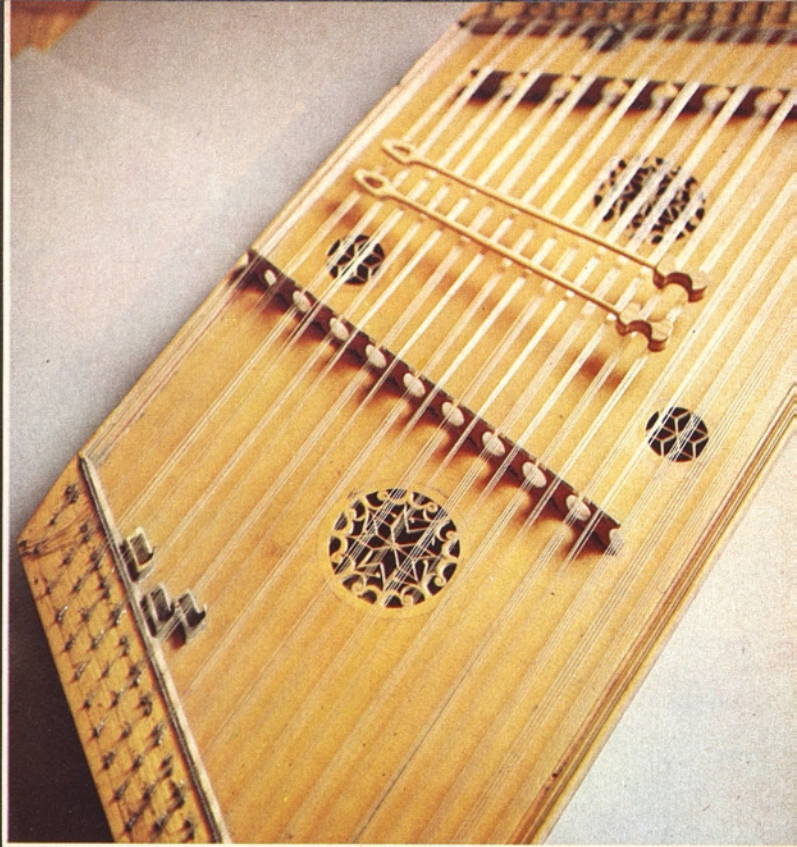

TUDI PRI NAS? DA BI PRIKAZALI BOGASTVO IN PESTROST LJUDSKEGA IZRAZA TUDI NA TEM PODROČJU, SMO PRIPRAVILI PREGLED SLOVENSKEGA LJUDSKIH GLASBIL. PRISTAVIMO, DA NI VAŽNO, ALI SO KUPLJENA ALI DOMA NAREJENA, UMETELNO IZDELANA ALI PREPROSTA, IZVIRNO DOMAČA ALI OD DRUGOD PRINESENA — GLAVNA JE VLOGA, KI JO IMAJO V LJUDSKI KULTURI.

JULIJAN STRAJNAR
fotografije: EGON KAŠE

gosli. Večkrat pa so nam ljudski umetniki naslikali kar cele instrumentalne zasedbe.

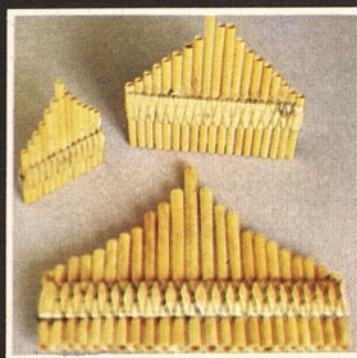

RUPEN SOUND!

Leseni klopotci, različnih oblik in velikost, so preprosta glasbila, ki jih pod različnimi imeni poznajo povsod na Slovenskem.

Na vzhodnem Štajerskem, v Halozah, se je ohranilo vse do danes posebno glasbilo, ki ga imenujejo trstenke, orglice, piskulice. Različno dolge cevke iz trstike, povezane med dve deščici, dajejo lep zvok. Glasbilo je redkost ne samo pri nas, temveč tudi v Evropi.

Oprekelj je glasbilo, ki je, tako kot mnoga druga, že skoraj izginilo. Vse do konca prejšnjega stoletja je bilo zelo priljubljeno in skoraj ni bilo instrumentalne zasedbe brez njega.

Diatonična harmonika je že vsaj šest desetletij glasbilo, brez katerega si slovenske ljudske instrumentalne glasbe skoraj ne moremo misliti. Razen s spakedranko „fajtonarica“ ga poimenjujejo še z domačimi izrazi kot npr. orgle, meh, mešiček.

NOVI NASLOV DRUŽINE LEDENKO

CACAN HAN BINIČ je majhna vasica na jugozahodnem obrobju Glamočkega polja v jugozahodni Bosni. Včasih, v stari Jugoslaviji in tudi še po zadnji vojni, je štela osem hiš, tam je živelo osem družin, ne majhnih. 24. julija letos, ko je šla tam mimo, na poti iz Livna v Glamoč, slovenska mladinska brigada Avnoj 73, je Cacan han Binič štel še 14 ljudi, danes, ko to pišem in jutri, ko boste to brali, pa bodo le še štirje. Od nekdanjih osmih naseljenih hiš sta do nedavnega ostali le še dve, zdaj je le še ena. Pred dvema letoma, ko se je tam na skoraj isti poti utaborila prva slovenska mladinska brigada, ki je šla po stopinjah slovenskih in hrvaških delegatov na drugo zasedanje Avnoj v Jajce, je bilo še pet hiš naseljenih, v Cacan han Biniču je bilo še pet družin. Jutri, morda popjutrišnjem, se bodo odselili še zadnji štirje, vasica bo umrla. To bo konec. To je konec, to je jasno. Vasice, ki je na zemljevidih, ki se jih da kupiti, sploh ni, ne bo več. Ostal bo — v imenu in v razvalinah pa v zgodovinskih beležkah — le spomin na davne čase, ko je bilo življenje v tistem odročnem kraju Glamočkega polja prav tako trdo kot danes, najbrž še trše, vendar so bili takrat tam ljudje, veliko ljudi je bilo, in takrat ni bilo hitrih cest in ne avtomobilov in ne Nemčije, ki potrebuje ljudi za delo, ki vabi močne roke bosanskih kmetov in jih plačuje z markami, s katerimi potem ti ljudje doma popravljajo hiše, kupujejo stroje, obleke, avtomobile... In s katerimi, zaradi katerih pravzaprav, se ti ljudje nekega lepega dne potem spomnijo da so le predaleč od cest, od mest, od življenja... In pustijo vse skupaj in grejo. Najprej eden, za njim sosedi...

AHMED LEDENKO, 64-letni gazda, nas je pričakal z rokami v žepih pa z gubami smeja na poraščenem obrazu, ki je izražal dobrodošlico. Približno pol poti pešačenja iz Livna v Glamoč smo imeli za sabo, kakšnih dvajset kilometrov hoje, ura je bila ena popoldne, v Cacan han Biniču je bila težko pričakovana voda, zato je komandant odredil daljši, enourni počitek za kosilo. Staneta, Radeta in mene je Ahmed povabil v svojo skromno, a lepo urejeno, snažno hišico. Komaj smo se usedli in malce oddahnili od hoje, že je bila na mizi kava in rakija, že smo nazdravljali, že je stekel pogovor. Prosili smo za vodo, željni smo bili, vroče je bilo tistega dne, pa smo jo dobili šele čez čas, zakaj vode tam ni, treba je ponjo k izviru, k studenčku, ki bi v

Sloveniji komaj zaslužil to ime. V gorskem hrbtu, ki Glamočko polje oddvaja od Livanjskega (Šator planina, Staretina planina, Velika Golija in južneje še Krug planina) so izviri redki, voda je tam zlato, čeprav jo je včasih, takrat, ko je polje čez in čez poplavljeno, celo preveč.

Šele, ko smo dobili vodo, šele potem je pogovor zares stekel, prej so bili naši jeziki presuhi. Ahmed nam je predstavil svojo 90-letno mater Zeno, 54-letno ženo Rahimo, ženinino 73-letno mater Đulo Vidimlić („Ona je iz vasi Vidimlije, vendar je sama doma, nobenega nima, pa pride večkrat k nam na obisk!“), sina Hamdijo, ki mu je 35 let in dela v Nemčiji — tistikrat je bil ravno doma na dopustu, da so pospravili seno — pa sina Esada, ki mu je šele 14 let, medtem ko srednjega sina, 25-letnega Ragiba, ravno ni bilo doma. Rekel je, da je šel v Livno, k ženini rodbini. ŽENSKE SO BILE bolj ob strani, bolj tiho, le stara Zena se je smejala z edinim zobom v zgornji čeljusti, vse na njej je kazalo, da je vesela obiska, zakaj obiski so tam redki. Hamdija, ki je bil najbolj zgovoren, nam je potem predstavil tudi svojo 28-letno ženo Emينو, doma iz vasi Malkočevci pri Glamoču, in dve hčerkici, Mersijo in Safeto, za kateri pa se nisem zapomnil, koliko sta stari; v šolo starejša najbrž že hodi. In potem je prišla od nekod še ena, za katero nisem vedel, kam bi jo dal. Povedali so mi, da je to Hamdijeva 19-letna sestra Emira, medtem ko sta dve sestri, 21-letna Senija in 23-letna Rebiya, že zdoma, poročili sta se že.

Ampak vsi so kot ena družina, skupaj držijo, take družinske sloge in takega skupnega življenja dveh, treh rodov Slovenci ne poznamo. Ko sem jih povabil, naj bi se vsi skupaj slikali pred hišo, jih je bilo za celo četico. Nalašč sem jih postavil tako, kot bi se slikali pri fotografu ob kakšnem pomembnem življenjskem dogodku, da se je videlo, koliko jih je. V oči mi je padla mala Safeta, ki se je stisnila v krilo svoje prababice, ona pa jo je s svojimi ogromnimi, koščenimi, zgubanimi in zgaranimi rokami nežno, božajoče prijala okrog vratu in potem otrpnila v tem položaju, da bi bila slika ja taka, kot se šika za take svečane priložnosti. Takrat mi je bilo žal, da nisem slikar, da bi narisal tiste stare roke in tisti mlad obražček, med katerima je skoraj devet desetletij časa. BRČKO BO DRUGI DOM družine Ledenko iz vasi Cacan han Binič

Na Glamočkem polju je včasih vode preveč, preplavi polje in potem skozi požiralnik (slika skrajno levo) ponikne v zemljo; drugič, ponavadi, pa jo je premalo, takrat je gneča ob vodnjaku (levo), v katerem je pitna voda za več vasi. Desno zgoraj ograjene njivice, spodaj pa družina Ledenko. — Na barvni sliki na naslednji strani je Glamoč.

na Glamočkem polju. Ne vem, kako se bodo privadili, zdaj so že tam, zdaj že okušajo novo okolje. Brčko je v ravnini, ob Savi, njegova nadmorska višina ni niti 100 metrov. Glamočko polje pa leži na nadmorski višini 882 do 950 metrov, sam Glamoč celo na nadmorski višini 1031 metrov. Doma so bili kmetje, doslej so bili kmetje, razen mlajših seveda, zdaj bodo delavci, upokojenci. Ampak kaj so hoteli, ni jim preostalo drugega, predposlednji so, ki so odšli iz te vasi, ki nima ne tekoče vode, ne elektrike, ne ceste. Med vojno, ko so tam mimo hodile partizanske kolone, ko je v njihovi stari hiši naenkrat prenočilo tudi po 50 do 60 partizanov, takrat je bilo precej hiš uničenih, požganih. Po vojni jih niso obnavljali. Pa tudi hiše, ki so ostale, so zdaj opustele. Mlajši so šli v Nemčijo, zaslužili so in se potem s celotnimi družinami odselili: v Osijek, v Vinkovce, v Livno... „Sprehodili“ so se po Jugoslaviji, poiskali kraj, ki jim je ustrejal, kupili tam hiše in pustili zemljo in vse na Glamočkem polju, da počasi propada.

ŽIVINO SO ŽE prodali, letos tudi niso več posejali žita in krompirja, vedeli so, da bodo odšli. Hiša, v kateri so živeli zdaj, je bila po vojni nova, zgradili so jo z dohodki od kmetijstva, stara hiša še stoji zraven. S prihranki, ki sta jih sinova Hamdija in Ragib prinesla iz Nemčije (tam delata že skoraj pet let), so si v Brčkem postavili novo hišo. Sicer pa je bilo včasih pri hiši po 30 ovc, po 4 ali 5 krav in po par konj za obdelavo. Zemlje imajo 117 dulumov (dulum je 1000 kvadratnih metrov), od tega le malo gozda, precej pa pašnikov in precej sveta, na katerem je zaradi močvirnosti in skoraj vsakoletnih poplav le slabo seno. Na skromnih njivah, ki jih na Glamočkem polju

pogosto ogradijo z močnimi ograjami (zaradi divjadi in najbrž tudi zato, da skrbno obdelane zemlje ne odnese voda, ko poplavi vse polje), uspevajo krompir in od žitaric ječmen, pšenica le slabo, ker je prehladno, previsoko. Ječmen konec julija na Glamočkem in Livanjskem polju še ni bil požet, na Gorenjskem, na primer, pa je bila žetev že pri kraju. „Žal mi je, ko zapuščam svojo rodno zemljo, žal predvsem zaradi očeta in matere pa zaradi stare mame, ki ji je 90 let, težko se bo privadila novega okolja, a kaj čem!“ mi je razlagal Hamdija. „Jeseni pa na spomlad, ko pride deževje in ko se topi sneg po hribih, takrat smo včasih po tri mesece odrezani od sveta. To ni vsako leto, a pride. Voda takrat prekrije polje čez in čez, od ene do druge strani. Vasem onstran, ki so bolj na prisojni legi, ki imajo boljšo zemljo, je laže. Imajo tudi elektriko, imajo cesto, po njej se že pride do šole, ki je v Starem selu, od nas 6 kilometrov daleč. Cacan han Binić pa je ostal ob strani.

SKOZI VASICO, ki bo ostala brez ljudi, ki torej ne bo več vasica, je šla rimska cesta iz Salone v Siscio. Vasica je nastala ob izviru, ki so redki v teh krajih in ki mu pravijo Binić. Neki Cacan, tako pripovedujejo, je imel v tem kraju svoj han, prostor za prenočišča in kavarnico. Od tega tudi ime: Cacan han Binić. Hamdija Ledenko, Bosanec z Glamočkega polja in naš zdomec v Nemčiji, me je prosil da mu pošljem Tovariša, v katerem bom pisal o njih. Dal mi je tudi naslov: H. L., Brod kolonija 25, Brčko.

Le to ne vem, kako se bo stara Zena, ki je devet desetletij pustila v tem kraju, kako se bo ona s svojimi ogromnimi, zgaranimi rokami privadila na nov zrak...

Besedilo in fotografije:
ANDREJ TRILER

ČE ZATAJI MOŠKI

Upam, da mi tov. Vovk ne bo zameril, če pismo ne bo komentar k reportaži „Če zataji moški“, kar je, kot piše, on pričakoval.

Sem ena izmed žena oz. mamic, ki mi je umetna oploditev pomagala do otroka, ki sva si ga z možem oba zelo želela in sva do njega prišla le s pomočjo zdravnika, ki opravlja tako humano dejanje, kot je umetna oploditev.

V zdravniku, ki tako pomaga paru, da dobi potomca, ne vidim „boga, ki dela otroke“, temveč človeka, ki je storil nekaj velikega, da je osrečil zakonski par, obenem pa je dal svoj del tudi družbi. Tisto o „bogu, ki dela lepe otroke“, je star, izrabljen, da ne rečem neokusen vic, ki ga nikakor ne moremo primerjati z zdravnikom, in tudi otrok, ki je umetno spočet, se ne more primerjati s „pridelkom“, kot to misli tov. Vovk. Kolikor vem, ponavadi pridelujemo na polju.

Iz njegovega pisma je videti, da on osebno kot moški ni zatajal, kajti, če bi, gotovo ne bi pisal tako ironično, celo neokusno pismo javnosti. Ker pa ga predvsem zanimajo otroci kot „pridelki“ umetne oploditve, naj mu povem, da je tak „pridelek“ srčkan in lep, kar bo rekla vsaka mamica za svojega otroka, ki ga je rodila, še posebej pa tista, ki ga je s trudom nje same in zdravnika spočela umetno.

Tov. Vovk očita k nepopolni reportaži. Morda je delno zanj res tako, zame pa ni, ker za tiste pare, ki niso prizadeti, ni vse tako pomembno, kar je v zvezi z umetno oploditvijo, medtem ko tisti, ki so prizadeti, lahko vprašajo zdravnika, karkoli jih v zvezi s tem zanima in se potem tudi odločijo.

Če tovariša Vovka res tako zelo zanima, kakšen je umetno spočet otrok, ga vabim, naj si ogleda našega potomca, ki kaže vse lastnosti, da bo postal dober, enak ali vsaj podoben ostalim članom naše družbe, ki predstavljajo slovenski rod.

P. s.: Iz osebnih razlogov glede umetne oploditve želim ostati anonimna in prosim za razumevanje, ker se bom le tako izognila velikemu opravljanju sosedov, ki bi kalili našo družinsko srečo.

VAŠA NAROČNICA

Tovariš Vovk, trdite, da je umetna oploditev žene, katere mož je neploden, vse prej kot pametna in koristna. Dr. Tekavčiča primerjate z bogom, ki na moderen način nosi otroke degeneriranim staršem, in ugotavljate, da je bil članek nepopoln. Samo po sebi umevno se vam zdi, da bi moral dr. T. predstaviti javnosti vsaj enega svojih „izdelkov“. Da se ne bova narobe razumela: sem mož in oče, kateremu se ni bilo treba obrniti po pomoč k dr. T., ki ga ne poznam, poznam pa njegovo humano delo, probleme zakoncev, spoznal sem resnico o umetni oploditvi, kriterij in pogoje, ki so za to potrebni, seveda vse iz članka o Tovarišu. V tem članku nisem opazil nobenih pomanjklivosti in nepopolnosti, ampak samo obveščanje javnosti o problemu, ki tare mnoge ljudi in spoznal sem človeka, ki tem ljudem pomaga.

Normalni ljudje se ob takem pisanju

zamislimo in se sami pri sebi vprašamo, kako bi se počutili in kako bi ravnali sami, če bi bili v takem položaju. Razumemo te ljudi, nekateri jih razumejo tako, da jim pomagajo in to je vsekakor hvale vredno delo, ne pa, da se sklicujejo na božjo voljo, tako kot vi, tovariš Vovk.

V pismu omenjate, da bi bilo bolje, če bi še naprej po stari navadi za naraščaj skrbel bog po svoji presoji in je popolnoma odveč, če mu pri tem delu pomaga še kak učen Zemljan; Res je, za naraščaj že skrbi bog, samo včasih ga pa malo polomi. Na primer, nekaterim zakoncem preskrbi otrok za cel avto-bus, drugim pa še enega ne privoščijo. Prostitutkam je zelo naklonjen v teh stvarih, njihove otroke pa pošlje v domove za sirote, tistim pa, ki leta in leta hrepenijo po otroku, obrne hrbet. No, in ker je na te zakonce bog pozabil, se morajo pač obrniti po pomoč drugam, nekateri k sosedom, drugi pa k zdravniku.

Ali imate otroke, tovariš Vovk, imate vnuke? Ali se zavedate, da bo morda

kdo od vaših potomcev kdaj potreboval tako zdravniško pomoč? Ali ste že kdaj slišali, da zakonca posvojita otroka? Se vam zdi to prav, če se vam že slučajno to zdi prav, potem je tudi prav, če neploden mož posvoji še nespočetega otroka, ki mu ga bo rodila zakonita žena.

Po vašem je bila reportaža nepopolna, ker dr. T. ni predstavil javnosti enega od tako spočetih otrok. Ali mislite, da so zakonci, ki so se obrnili na pomoč k dr. T., slave željni ljudje, ki bi na vsak način radi prišli v časopis in javnosti razlagali svoje osebne probleme? Ali mislite, da javnost gleda na te stvari tako hudo neresno in črnogledno kot vi?

M. D., Ljubljana

P. s.: Prosim vas, da me podpišete samo z začetnicami, v primeru, da tovariš Vovk zahteva moje ime, ga lahko v celoti objavite.

Pripis uredništva: Veseli nas, ker nas bralci niso razočarali — kar pričakovali smo, da se bodo odla-

sili na pisanje tovariša Vovka. Objavili smo le najbolj zanimivi pismi, pismo žene, ki je z umetno spočetim otrokom srečna, in pismo moža, ki razume težave nekaterih zakonskih parov. Obenem prosimo naročnico, ki se ni podpisala, naj nam pošlje svoj naslov: ne zaradi objave, temveč zato, ker bi jo radi obiskali in morda pisali o njeni sreči in zadovoljstvu — strogo anonimno, spoštujoč vsako njeno željo. Javi naj se tudi v primeru, da nikakor noče nikakršnega pisanja o svoji družini.

SEDEM MLADOSTI ZA IZVOZ...

V reportaži „Sedem mladosti za izvoz...“ (Tovariš št. 30) je zapisana izjava, s katero se z možem ne moreva povsem strinjati. Sva namreč mati in oče Kurnikovih otrok, ki delajo v Nemčiji. Zato sva sklenila, da vam napiševa nekaj svojih pripomb.

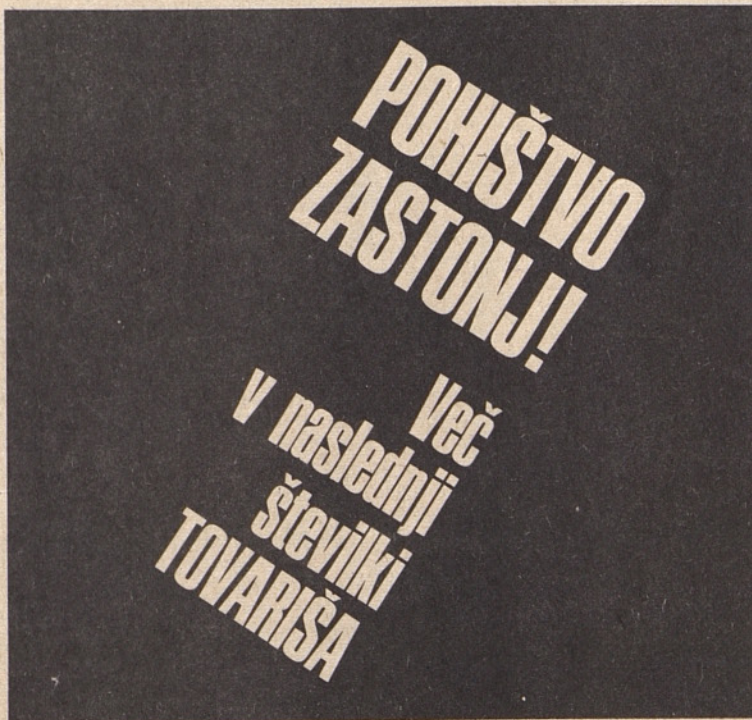
Hiša je res bila majhna in s slamo krita, bila je zgrajena leta 1839, torej stara več kot sto let, vendar je bilo v njej dovolj prostora za vse. Otrokom ni bilo treba spati v hlevu in na skednju, čeprav jih je bilo deset. Imeli smo štiri postelje in otroško posteljo, pa tudi na kmečko peč so se otroci pozimi radi stisnili. V vaši reportaži pa je bil stavek: „Hiša je bila majhna, da nas je po šest otrok spalo v eni postelji, dokler nismo toliko zrasli, da smo lahko pozimi spali v hlevu, poleti pa na skednju.“

Z možem sva se poročila leta 1940. V letih od 1940 do 1960 sem rodila 11 otrok, 9 fantov in 2 deklici. Zadnji, enajsti otrok je ob rojstvu umrl. Kljub hudim letom, ki sem jih preživela, sva z možem s pomočjo otrok zgradila novo hišo. Staro hišo smo porušili, gospodarsko poslopje pa obnovili in ga prekrili z opeko.

Pa še nekaj! Vsak, ki gre v Nemčijo ali Avstrijo, gre zato, da si nekaj prihrani; seveda, če je skrben in priden, kakršnih pri nas ni malo.

**MARIJA KURNIK
KONRAD KURNIK,
Vrhole pri Laporju**

Sporni stavek, ob katerem ste nam napisali svoje pismo, je drobec iz reportaže, za katero menimo, da je bila v celoti dobro namrečna. Tako je nekoliko bolj slikovito povedal vaš sin, ki se je nemara „pregrešil“ le toliko, ker ni stavka podprl z besedico „včasih“. Gotovo pa tako on kot pisec reportaže s tem nista želela podcenjevati vaše prizadevnosti in tegob. Kakor koli je že bilo, smo še vedno prepričani, da ni bilo lahko. Upamo pa, da je zdaj tisto težko obdobje že za vami. Otroci so skrbni in prizadevni, da sta lahko ponosna nanje. Veseli nas tudi to, da se vsi želijo čimprej vrniti iz tujine.

V ŽARIŠČU DOGODKOV

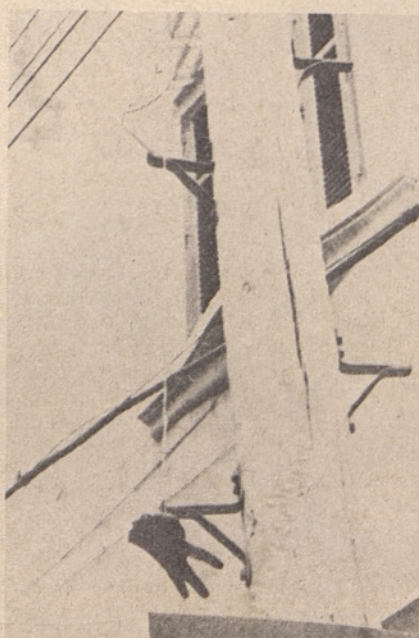
AP - VPA

KAZNI ZA UGRABITELJE LETAL

V olivno zeleni uniformi, toda brez znakov čina in brez medalj, je libijski premier Gadafi sedel na preprogi v kotu na dvorišču neke vojašnice v Bengaziju. Njegov glas je v pokoju večera mirno zvenel. Ko je izjavil: „Politike ne maram!“ so se njegove besede zdele iskrene, a ko je pristavil: „Jaz sem vojak!“ so bile še prepričljivejše. Toda zbrane novinarje je bolj od vprašanj o arabski

enotnosti zanimalo, kaj namerava Gadafi ukreniti s četverico teroristov, ki so pred tedni ugrabili japonski „jumbo“ in z njim pristali v Libiji. Odgovor je bil jassen: „Sodili jim bomo po muslimanskem zakonu, zakonu, po katerem je ‚presekanje poti in strahovanje pravo-vernih‘ zločin, kot piše v harabskem pismu, ki obravnava cestne roparje, ti-
ste, ki napadajo potnike — bodisi na kopnem, na morju ali v zraku — z name-
nom, da bi jih okradli, strahovali ali ubili.“
Po istem zakonu take pre-

stopnike kaznujejo s smrtjo, odsekajo jim lahko roko ali nogo, ali pa jih zapro. Te kazni v deželi mladega polkovnika redno uporabljajo. Posilstvo če-
sto kaznujejo s kastracijo, rop — prestop, za katerega je Gadafi okvalificiral tudi ugrabitev letala — pa z amputacijo roke. Fotogra-
fije prikazujejo nedavno iz-
vršitev podobne kazni nad nekim libijskim roparjem: najprej so mu pred javnostjo odrezali roko, nato so roparjev štrcelj kazali lju-
dem, odsekani ud pa obe-
sili na javno mesto kot opozorilo in svarilo...

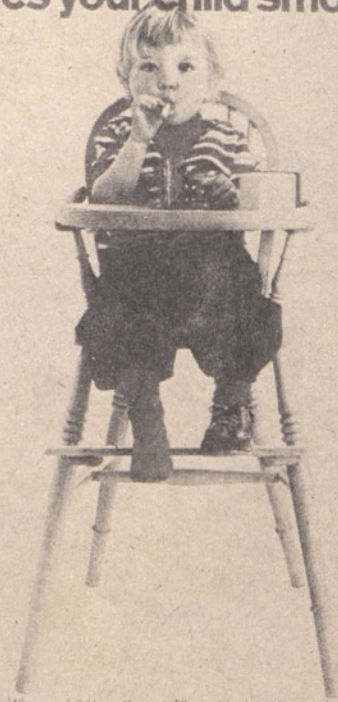

NIKAR PRED OTROCI

Britanski svet za zdravstveno vzgojo je začel novo kampanjo proti kajenju. Na letaku piše: „KOLIKO CIGARET NA DAN POKADI VAŠ OTROK?“ V drobnem tisku pa opozar-

jajo, da je učinek bivanja v zakajenem prostoru isti, kakor če bi otrok sam kadil. Zaključek: nikar ne kadite, kadar so zraven otroci. Zdravstvene študije so namreč pokazale, da otroci, ki živijo v družinah kadilcev, pogosteje trpijo za bronhitisom in katarjem.

How many cigarettes a day
does your child smoke?

When a child breathes air filled with cigarette smoke,
it can be as bad as if he actually smoked the cigarette himself.
Don't smoke when there are children present.

SYND. INT. LTD. - VPA

MIKLOVA ZALA ŠE ŽIVI!

Svatne — vasica pri Svatem Jakobu na Koroškem — so v soboto, 4. avgusta, doživele veliko kulturno manifestacijo — uprizoritev ljudske igre „Miklova Zala“ na prostem. Na pri-
zoriščnem prostoru se je zbralo več tisoč obisko-
valcev iz Koroške in Slo-
venije. Prireditelj, ki je imela narodnostno-politič-
no obeležje, je v celoti uspela, saj je manifestirala nepotešeno puntarsko mi-
sel, ki še vedno živi. Koro-
škimi kulturnimi delavcem se je tako po 18 letih premora spet posrečilo uprizoriti na prostem
dramsko delo, ki ravno v tem trenutku, na tem zgo-
dovinskem kraju, kjer je

6. DOKL

POSVETU

MARTER V ŽENSKIH COPATAH

Pred kratkim sta se v Tolminu poročila znani košarkar Olimpije Peter Marter in študentka novinarstva na muenchenski univerzi Alenka Černčec. Poročni „da“ sta izrekla pred stricem, tolminskim županom dipl. inž. Ferdom Papičem. Tokrat so se izkazali tolminski gostinci v hotelu „Krn“ in v novem hotelu „Kanin“ v Bovcu. Sicer se je v zadnjih letih precej močvirnikov poročilo v

Tolminu, medtem ko Tolminci iščejo matične urade za usodni „da“ v večjih krajih.

Peter Marter odslej nosi tudi ženske copate, ki so mu jih prijatelji po poroki obesili okoli vratu. Tudi trener Lazar Lečić-Grk se ga ni usmilil, saj mu je dal le štiri dni poročnega dopusta. Novoporočenec Marter je priznal, da Grk ne pozna usmiljenja. Košarkarjem je ukinil proste sobote in nedelje, da se jim znoj med enim in drugim treningom ne bi posušil. Marter pa ima sedaj „trening“ tudi doma.

GREGORČIČ NI POZABLJEN

„Ne bomo več trpeli te sramotel“ so dejali vaščani Ladre, Smasti, Libušnje, Vrsna, Krna in Selc na Kobariškem in maja začeli obnavljati zanemarjeno pokopališče največjega goriškega pesnika Simona Gregorčiča, ki je pod vasjo Libušnje. Zob časa je uničil pokopališče na hribu levega brega Soče pod Krnom in Kolovratom. S kamenjem vred so se kotatili v dolino posmrtni ostanki neznanih pokojnikov. Predsednik in tajnik krajevne skupnosti Smast Maks Smrekar in Silvo Maligoj pravita, da bi bilo pokopališče že urejeno, če bi vasi Ladra in Smast že prej sestavljali krajevno skupnost. Do leta 1971 so

IZVEN PROTOKOLA — Predsednik republike si je v začetku avgusta lahko privoščil pravi dopust: po zares burnih in delavnih mesecih reševanja pomembnih vprašanj, od katerih je bil odvisen ves družbeni razvoj naše skupnosti, ga je bil gotovo potreben. Sicer pa tudi zaradi novih obveznosti, ki ga čakajo: kot je znano, bo vodil jugoslovansko delegacijo na konferenci neuvrščenih v Alžiru. Kretanja in drža ter izraz obraza, ki jih je ujel fotografski objektiv, so za Tita vsekakor močno značilni: toplina, dobrodušnost in veselje nad življenjem, a hkrati resno opozorjanje ...

NA REŠETU

Prenekatera grda zalega se je razbohotila v teh avgustovskih dneh.

V Nišu se je javni tožilec zelo razjezil ob odkritju zasebne banke, ki je svojim „komitentom“ posojala gotovino s 96-odstotnimi obrestmi — za nekaj mesecev. Slovenski sindikati so ves svoj srd in brezup ob pripravi letošnje ozimnice zvalili na prekupčevalce, preprodajalce in sploh nadležne zasebne trgovce, ki v tej meseni in povrtninski suši edini in na starl preizkušeni način črne borze zalagajo družbena podjetja in na pol družbene mesarje s svežim mesom in povrtnino. Le kje blago dobijo in kako bi jim stopili na prste? I S Hrvaškega poročajo, da je inšpekcija povsem nemočna pred zalego črnih prekupčevalcev na zagrebški tržnici, med katerimi so tudi tujci. Prodajajo pa vse, kar nanese: kavbojke, blago, hrano, meso, najlonske izdelke, spominke, okraske, poldrage kamne in še marsikaj. Na Hrvaškem so — pravijo — našli kar 1200 oseb, ki so se ukvarjale in se še ukvarjajo z nedovoljeno trgovino. Primer: neimenovani prekupčevalec iz Karlovca je kupil od kmetov 164 014 kilogramov krompirja in 7500 kilogramov zelja in vse skupaj prodal „Agroprometu“ iz Karlovca za 257 399 dinarjev.

V naši, samoupravni in socialistični družbi česa takega ne moremo trpeti! Če že imamo zakone in predpise, ki nadvse natančno določajo, kdo lahko kaj prodaja in ponuja kupcu, če imamo natančno določeno, da zasebni stremuhi ne smejo bogateti na nedovoljen način, če imamo inšpekcije, sodišča, UJV in druge organe pregona kaznivih dejanj — ne, potem si tega ne moramo dovoliti!

Lahko pa si — kaže — dovolimo, da imamo poslovne banke, ki so neposlovne, družbene agrokombinate, ki raje kupujejo prek posredovalcev, družbeno trgovino s polpraznimi policami in nekatere družbene „voditelje“, ki stikajo svoje iskriave glave z zasebnimi pokvarjenci. Lahko si dovolimo, da je tako, ne smemo pa se čuditi, da je temu tako. Kajti — če bi poslovne banke za socialistično dopustne obresti posodile dobremu plačniku gotovino, če bi domači Agrokombinat obrusil pete in obiskal kmete, če bi domača trgovina mislila na police tako zavzeto kot na mreže, potem zalege, o kateri smo govorili, ne bi bilo. Prekupčevalci se namreč rodijo le v družbenem brezdelju in družbeni neorganiziranosti ...

IVAN VIDIC

živela resnična koroška narodna junakinja Miklova Zala, izpoveduje več, kot bi si lahko v prvem trenutku mislili. Marsikatera soize sreče pa se je utrnila, ko so še pred zaključkom predstave prireju pod lipo zaplesali igralci in gledalci. Režiser tega prav gotovo ni predvidel, zato pa je bilo nadvse originalno.

V prireditvi je bilo vložene veliko veliko truda, a se je splačalo. Prepričani smo, da bo predstava „Miklove Zale“ na prostem spet postala tradicionalna kulturna prireditev, saj je še veliko ljudi na obeh straneh meje, ki si želijo vsaj enkrat ogledati to ljudsko igro, ki jo je po dramatizaciji F. Žižka režiral MARIJAN SRIENC.

PSST

Advokatu Johnu Bichmanu iz Philadelphije se ni prav nič dalo plačati krepke letne takse za avto, zato ga je na novo prijavil kot „vozilo, ki služi za prevoz dijakov v šolo“. Res so mu odobrili precej nižjo takso, advokat pa je zdaj prisiljen vsak dan voziti svoji dve hčerki v šolo in ju po koncu pouka spet vestno čakati.

Umril je 67-letni E. Mikkell, znan oderuh iz Chicaga, in v oporoki zapustil vse svoje premoženje (za kakih 200 milijonov starih dolarjev se mu ga je nabralo) nekemu spiritističnemu klubu. Člani so se morali obvezati, da bodo na zahtevo njegovega duha poslali primerno vsoto denarja v onstranstvo, če se bo pokazalo, da je življenje tam dražje, kot je mislil.

Za konec šolskega leta so dobili v eni marsejskih osnovnih šol šest do desetletni otroci nalogo, naj narišejo svojega očeta. Skoraj vsi so ga prikazali, kako spi, plava ali pa se sonči na plaži, kako bere ali kadi itd. Le pet učenčkov s cele šole je upodobilo svojega milega roditelja pri delu: vseh pet očetov je pomivalo posodo.

Mule in mezgi v brazilskem mestu Porto Alegre so dosegli svojo prvo sindikalno zmago. Društvo za zaščito živali je v njihovem imenu zahtevalo, da morajo imeti med delom na glavi slamnik, ki jih bo zaščitil pred žgočimi sončnimi žarki, in da mora biti v bližini vedno čeber z vodo za osvežitev. Lastniki tovornih živali so se sprva upirali „pretiranim“ zahtevam, potem pa so le morali popustiti.

Svojemu direktorju A. Breyneju so uslužbenci zavarovalnice v Bruslju podarili oljnato sliko v težkem, dragocnem okvirju. Obesili so jo za njegovo pisalno mizo, toda tisti, ki jo je pritrdil na zid, svojega dela ni opravil najbolje. Čez dve uri je slika zgrmela s stene naravnost na glavo praznujočega direktorja. Ostanek rojstnega dne je mister A. Breyne preživel v bolnišnici s povito glavo.

V Southwarku blizu Londona je v cerkvi pastor povezoval dva mlada človeka v novo življenje. Ko je vprašal nevesto: „Sylvia, ali vzameš tega moža za svojega zakonskega soproga?“, je bilo deklet nekaj časa tiho, potem pa se je obrnilo k čemeremu gospodu v prvi klopi in ga vprašalo: „Ali smem, oče?“ Upajmo, da ji je dovolil.

KAJ JE V KOŠARI?

Znana filmska igralka Britt Ekland je na londonskem letališču zbudila nemalo zanimanja, ko se je s hčerko Victorio odpravljala na počitnice v Los Angeles. Kdor pa bi pokukal v ko-

šaro, ki je bila kajpada glavni vzrok obče pozornosti, bi v njej zagledal igralkinega sinčka Nicholaija. Trio je na letališče spremljalo dojenčkov oče, filmski producent Lou Adler (Victoria je pa še iz igralkinega prvega zakona s slavnim angleškim igralcem Petrom Sellersom).

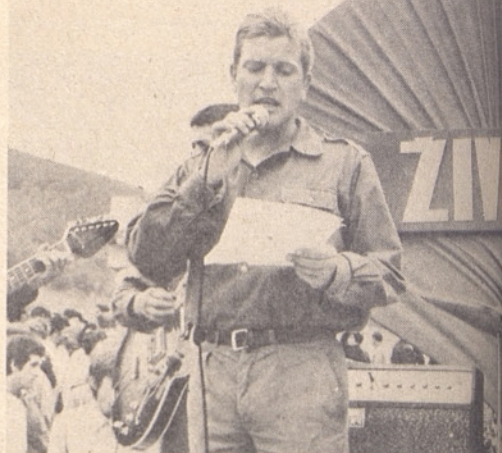

SREČA V NESREČI

Devetnajstletni Franc Jaklič, športni pilot z Vrhnike, si bo vse življenje zapomnil tisti vroči poletni dan, ko je le za las manjkal, da ni izgubil življenja. Ko je bil z jadralnim letalom skoraj 900 metrov visoko, je nenadoma opazil, da se mu je odtrgalo krilo. Jadralno letalo je začelo izgubljati ravnotežje in... „Imel sem privezani padalo,“ je pripovedoval še hu-

do razburjen od nevsakdanjega dogodka, „vendar sem dvakrat zaman poskušal odpreti kabino. Šele tretji poskus se mi je posrečil in tedaj sem odskočil s kakih 400 metrov visoko. Pristal sem sredi zelenega pasu nove avtomobilske ceste Vrhnika—Postojna, medtem ko se je letalo razbilo ob robu avto ceste.“

Franc Jaklič je imel zares srečo, kajti prav lahko bi mu spodletelo tudi še po pristanku na avto cesti, kjer vozila drviijo z več kot sto kilometri na uro...

OBJOKANI FLISER

Edvin Fliser, ki je po letošnji Slovenski popevki zaslovel s svojo Lastovko, je zdaj vojak v Karlovcu. Že dobra dva meseca je lepo postrizen, kot se za vojaka spodobi, in že dobra dva meseca je žalosten vsakokrat, ko se spomni na Slovenijo, na dom, na civilno življenje. Vojaški dnevi mu počasi tečejo, čeprav se je v kasarni takoj vključil v

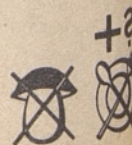
ansambel zabavne glasbe, kateremu zdaj prepeva in igra tudi harmoniko, če je treba.

Ko je bila v nedeljo, 29. julija, v vasi Kruge pri Dolnem Lapcu v vzhodni Liki proslava ob dnevu vstaje hrvaškega naroda, ki se je je udeležila tudi slovenska mladinska brigada AVNOJ 73 in s svojim kulturnim programom na njej tudi nastopila, je med brigadirji, še bolj pa med brigadirkami, naenkrat završalo: vin Fliser je tu! Srečanja s Slovenci je bil zelo vesel, v

KOLIKO GOB NA SLOVENSKEM?

Da na Slovenskem raste več ko 300 vrst gob, človek skoraj ne bi verjel. Toda o tem nas z barvnimi fotografijami prepričuje nova knjižica Jožeta Groma „Naše gobe“, katere prvi del je nedavno izšel pri Mohorjevi družbi v Celju v kar 20 000 izvodih. Delo je priročnik, bolj priročnik za mikologa kakor pa za nabiralca gob, ki ga zanimajo samo užitne gobe. Te je že tretja Gromova knjižica barvnih reprodukcij gob in tretja slovenska knjiga o gobah z nekoliko stereotipnim naslovom NAŠE GOBE. Vse barvne posnetke je pripravil avtor sam, nekateri so novi, drugi so bili objavljeni že v prejšnjih dveh Gromovih knjižicah. Zanimivo pa je, da se zdaj znova uporabljajo posnetki včasih kar neverjetno razlikujejo od starih. Tako je na primer čokata mušnica v novi izdaji rjava, v stari pa zelenkasta — iz istega diapozitiva! Nova knjiga daje ne le večje in jasnejše

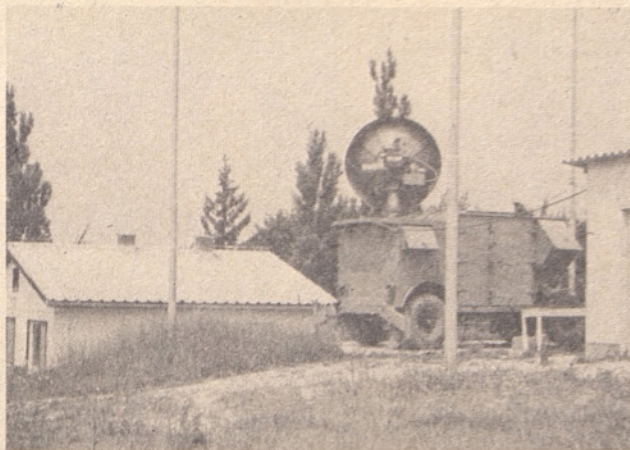
barvne reprodukcije, marveč tudi bolj naravne. To je gotovo zasluga ČP Gorenjskega tiska in njegovega tiskarskega tehnologa Rudija Margetiča, ki je poskrbel, da je 157 fotografij, kolikor jih obsega prva knjiga, kar najlepše nastopili v njih. Škoda le, da so nekatere fotografije narejene v neustreznih svetlobnih razmerah. Imena gob so tokrat le v slovenščini in latinščini. Toda knjižica navaja za vsako gobo ne le eno slovensko ime, marveč celo bogastvo narečnih imen. To je slovenska posebnost in zbiranje vseh teh besed je nedvomno zahtevalo od avtorja veliko truda. Sicer pa se glavna imena gob tu in tam razlikujejo od imen, navedenih v prejšnjih knjižicah in uvajanje imena jelkov goban za najpogostejšo gobo — poletnega

OBRAMBA PRED TOČO

Toča je pred leti napravila velikansko škodo na posevkih v severovzhodni Sloveniji. Zato so se občine Maribor, Ptuj, Slovenska Bistrica, Ormož, Ljutomer, Murska Sobota, Gornja Radgona in Lenart odločile poskrbeti za učinkovit obrambni sistem, da bi bila škoda čim manjša. To se jim je tudi posrečilo, čeprav včasih toča klesti, kot da ne bi bilo obrambe pred njo. S skupnim denarjem so v Žikarčah v mariborski občini zgradili enega naj-sodobnejših sistemov za obrambo pred točo

PRENOVILI BODO KINO

Idrijski kino gostuje v zelo častitljivi stavbi, ki je bila zgrajena leta 1769 kot rudniško gledališče, in sicer je bilo to prvo gledališče na Kranjskem. Dobri dve stoletji stara stavba je zelo trdna in solidno grajena. Septembra letos jo bodo znotraj temeljito obnovili. Komunalno podjetje iz Idrije, ki kino upravlja, računa, da bodo dela veljala okrog 600 000 dinarjev, trajala pa bodo mesec dni.

FOLKLORA PANONSKE RAVNICE

Beltinci, velika ravninska vas pri Murski Soboti, so bili prejšnjo nedeljo že tretjič prizorišče mednarodnega folklornega festivala, ki ga je tudi tokrat vzorno organiziralo domače kulturno-umetniško društvo. Sicer pa so imeli v Beltincih, kjer že vsa povojna leta skrbno negujejo kulturno izročilo prednikov, toliko lažjo nalogo, da so uspeli pritegniti k sodelovanju razen domačih tudi številne tuje folklorne skupine iz Madžarske in Avstrije. Tako je to srečanje očitno preraslo v pomembno kulturno manifestacijo treh panonskih sosed. Na pohodu na prizorišče večurne zanimive prireditve, ki si jo je v znamenitem beltinskem parku ogledalo več tisoč obiskovalcev od blizu in daleč, so člani beltinske folklorne skupine (na sliki), predstavili radovednejšem tudi znamenite „dožnjake“, edinstvene lestence, ki jih še danes izdelujejo iz slame.

PSST

27-letni švedski rudar Leif Strandgaard je ostal živ po zaslugi tovora dinamičnih patron, na katerih je sedel. Spuščal se je v jašek, tedaj pa se je utrgala žica dvigala in kabina je zgrmela več kot 30 metrov globoko. Leif jo je odnesel brez praske, ker so ublažile padec mehke patronne pod njim, ki so delovale kot amortizerji. Seveda je bil dinamit toliko vpluden, da ob udarcu ni eksplodiral.

V živalskem vrtu v Barodi (Indija) se je neki študent iz neznanih razlogov spravil nad tigra. Ker se žival ni zmenila zanj, je splezal nes-pametnež med vpitjem: „Močnejši sem od tebe in te bom premagal!“ čez ograjo. Gledalcem je zledenela kri v žilah, tiger pa se še vedno ni zmenil za besnega študenta. Stvar se je končala s tem, da je mladenič povlekel zverino za brke, kar pa je hipoma pokvarilo tigrov flegmatični značaj. S silnim zamahom tace je zlomil lahkomišelne-mu fantu hrbtnico, da je bil na mestu mrtev.

Nekje v Michiganu je neka gospa sodelovala na nagradnem natečaju, pri katerem je bilo treba uganiti, koliko žeblice je zabiti v razstavljeno hišo. O porabi žeblice ni imela niti najmanjšega pojma, pa je napisala pošto število svojega kraja: 48 154. Žeblice je bilo zares 48 160 in srečna dobitnica je odnesla ček za 20 000 dolarjev.

Angleška državna banka je pozvala tovarnarje whiskyja, naj nekoliko zožijo vratove steklenic. Ugotovili so namreč, da jih mnogi državljeni uporabljajo za hranilnike in spuščajo vanje drobiž po pet penijev, ki ga potem v obto-ku primanjkuje.

Lahko je prebivalcem francoskega mesteca Fontaine-de-Vaucluse. Uradno so zaščiteli pred atomskimi bombami. Županstvo je namreč izdalo odlok: „Člen 1. Posest in uporaba atomskih bomb sta na celotnem ozemlju občine Fontaine-de-Vaucluse strogo prepovedani. Člen 2. Dolžnost poljskih čuvajev je, da dosledno pazijo na izvajanje tega odloka.“

Vest ni najnovejša, a še vedno velja. Prebivalci škotske vasi Longholm, ki se jih več kot polovica piše Armstrong, so sklenili svojemu slavnemu soimenjaku Neilu Armstrongu, prvemu človeku, ki je stopil na površino meseca, podeliti pravico, da zastopj pase svoje črede na njihovih pašnikih.

jurčka — povzroča nepotrežno zmedo.

Knjižica vsebuje še 6 strani osnovnih pojmov o gobah in 10 temeljnih gobarskih zapovedi, kar naj bi pomenilo, da je namenjena najširšemu krogu nabiralcev gob — toda to ni, ker se na žalost ta najširši krog zanima samo za nekaj vrst užitnih gob. Ti naj si tudi ne obetajo, da bodo s to knjižico v roki lahko spoznavali nove gobe s tako zanesljivostjo, da si jih bodo upali dati v lonec. V knjižici to pomembno opozorilo pogrešamo.

Knjižica je velik korak naprej — ker nas bo skupaj z drugim delom seznanila z več ko 300 gobami. Posrečena je tudi njena ureditev, da je opis gob pod njihovimi slikami in ne na hrbtni strani. Škoda pa je, da je knjižica razdeljena na dva oziroma tri dele.

V PREJŠNJI ŠTEVILKI SMO PISALI PREDVSEM O TEM,
ZAKAJ USTAVA — DANAŠNJE NADALJEVANJE
PA JE KRATEK ZGODOVINSKI ORIS NASTAJANJA
USTAV; MED PRVIMI JE BILA USTAVA ZDA KATERE
SLOVESNO PODPISOVANJE VIDIMO NA GORNJI
SLIKI HOWARDA CHANDLERJA CHRISTYJA ...

OD NEKDAJ DO DANES

Zgodovina ustavnosti se seveda ne začne šele konec XVIII. stoletja, ampak sežejo njeni začetki daleč nazaj, preden je ustava postala temeljni pravni in politični dokument. S tega stališča je zlasti znana angleška zgodovina, kjer najdemo že zgodaj v srednjem veku številne pisane listine. Med njimi je zlasti poznana **Magna Charta Libertatum** iz leta 1215, to je listina o svoboščinah, ki jih je cerkvi in plemstvu moral obljubiti kralj Ivan brez zemlje. Obvezal se je, da bo spoštoval samostojnost angleške cerkve, da ne bo pobiral samovoljno davkov itd. Baronom je priznana celo pravica do upora, če bi kralj prekršil zapisane svoboščine. Gotovo pa te listine (kot tudi ne poznejše, s katerimi so angleški kralji vedno znova morali potrjevati izbrjane svoboščine oziroma privilegije plemstva, na

primer Petition of Right, Bill of Rights itd.) ne moremo izenačevati z ustavo v današnjem pomenu, ker je v bistvu šlo za pogodbo med plemstvom in kraljem. Nekateri poznejši akti v angleški ustavni zgodovini posebej urejajo delovanje organov oblasti, med njimi zlasti znani Parliament Act iz leta 1911 oziroma 1949, s katerim se zaključuje proces, ko prehaja težišče oblasti na spodnji dom in sta kralj ter zgornji dom zgubila svoj prejšnji pomen. Sicer je tudi v angleški zgodovini znan poskus, ustvariti pisano ustavo. To je bila Cromwellova ustava (Instrument of Government) iz leta 1653, ki pa se zaradi nasprotovanja parlamenta ni uveljavila in se po Cromwellovi smrti takšen poskus ni ponovil. Zgodovina sodobnih ustav se začne torej tedaj, ko postane ustava

enovit pisan, pravno politični dokument, v katerem je po posebnem postopku izražena neposredna politična volja nosilcev oblasti glede temeljev družbene ureditve in za katerega je predpisan praviloma poseben postopek spreminjanja. Pravna teorija šteje za prvo med sodobnimi pisanimi ustavami **ustavo Virginije iz leta 1766**. Virginija se je še z 12 drugimi angleškimi kolonijami združila v konfederacijo (zvezo držav). To je bilo leta 1778. Konfederacija pa je kmalu prerasla v federacijo (zvezno državo): v Philadelphiji so 17. septembra 1787 sprejeli še sedaj veljavno ustavo ZDA (doslej je bilo k tej ustavi sprejeti 25 ustavnih amandmajev). Ustava ZDA je torej med sodobnimi ustavami na svetu najstarejša. Za prvo pisano ustavo v Evropi velja **francoska ustava** iz leta 1791,

to je prva ustava po izvedeni meščanski revoluciji, katere sestavni del je znana deklaracija o pravicah človeka in državljana iz leta 1789. Poleg ustave ZDA sta še dve veljavni ustavi zanimivi po starosti in zgodovinski vrednosti: **belgijska** iz leta 1831 in **švicarska** iz leta 1874. Belgijska ustava, ki je doslej doživela le tri spremembe, je bila vzor za številne evropske ustave, zlasti za monarhije — med drugim tudi za jugoslovansko vidovdansko ustavo. Odlikuje se po relativni naprednosti in po zelo popolni sistematiki snovi, ki jo obravnava. Ustava ZDA in švicarska ustava sta zanimivi predvsem zaradi federativne strukture. Razen tega sta ti ustavi zanimivi vsaka po svojem sistemu vladavine, ki ga predpisujeta: ameriška po predsedniškem sistemu, švicarska pa po skupščin-

skem sistemu vladavine. Kot je znano, je za **predsedniški sistem** značilna ločitev izvršilne oblasti (njen nosilec je predsednik ZDA) od zakonodajne oblasti (njen nosilec je predstavniško telo, ki ga imenuje kongres), tako da ima predsednik ZDA samostojni izvor oblasti (ne voli ga kongres, ampak volilci prek posebnega sistema „elektorjev“), in ni odvisen od kongresa. **Za skupščinski sistem** pa je značilno, da je skupščina (predstavniško telo) nosilec zakonodajne in izvršilne oblasti.

V zgodovini sodobnih meščanskih ustav po prvi svetovni vojni je bila zanimiva zlasti ustava nemške republike — weimarska ustava — iz leta 1919. Bila je — pod vplivom revolucionarnih gibanj — med najnaprednejšimi meščanskimi ustavami tedanje dobe. Nekateri so celo govorili o nekakem kompromisu med meščansko in socialistično ureditvijo. Zlasti je bila znana po katalogu svoboščin in pravic, med katerimi se v določeni obliki že pojavljajo nove socialno ekonomske pravice, kot je pravica do dela (.. vsakemu Nemcu je treba zagotoviti možnost, da se sam vzdržuje s proizvodnim delom ..) in pravica do soodločanja (.. delavci in uslužbenci imajo pravico, enakopravno skupno s podjetniki soodločati pri urejanju pogojev za mezde in dela, kot tudi pri celotnem ekonomskem razvoju proizvodnih sil ..), čemur naj služijo posebni „delavski sveti“ (Arbeiterräte).

Zelo ostra socialna in politična protislovja, v katerih se je nemški delavski razred boril za svoje pravice, so polagoma ustvarjala pogoje za razraščanje fašizma. V razmerah političnega terorja nad komunistično partijo Nemčije in delavskim razredom je weimarska ustava ostala seveda le kos papirja (čeprav je tudi v obdobju Hitlerjevega nacionalsocializma ostala formalno v veljavi, razen dela svoboščin, ki so bile leta 1923 razveljavljene). V razvoju sodobnih ustav v svetu je imela posebno mesto **ustava RSFSR** Ruske sovjetske federativne socialistične republike) — bodoče največje federativne enote Zveze sovjetskih socialističnih republik (ZSSR) — ki je bila sprejeta na petem vseruskem kongresu sovjetov 10. julija 1918. V to ustavo je bila vključena deklaracija o pravicah delovnega in izkoriščenega ljudstva, ki jo je 23. januarja 1918 sprejel tretji vseruski kongres sovjetov.

Z ustavo RSFSR se začenja novo obdobje v zgodovini sodobne ustavnosti. To je ustava, ki je prva odpravila oblast buržoazije in utemeljila novo obliko demokracije, ustava, ki je zagotovila oblast delavskega razreda, to je diktaturo proletariata, in opustila tradicio-

nalno shemo buržoaznih ustav. Predvsem je **opuščeno** tradicionalno načelo meščanskih ustav, to je **načelo delitve oblasti** in je vsa oblast izročena ljudstvu, ki jo izvaja prek sovjetov delavcev in kmetov. Spremeni se katalog svoboščin in pravic, odpravljena je zasebna lastnina proizvodnih sredstev itd.

Tedaj pride do izraza tudi **načelo samoodločbe narodov** kot eno izmed pomembnih političnih načel v reševanju nacionalnega vprašanja. Načelo samoodločbe narodov Rusije je razglasil že prvi kongres sovjetov junija 1917, nato pa je sovjet ljudskih komisarjev, ki mu je načeloval Lenin, 2. novembra 1917 izdal **deklaracijo o pravicah narodov Rusije**, kjer se govori o pravici do samoodločbe s pravico do odcepitve, o načelu enakopravnosti narodov in o razvoju narodnih manjšin.

P rva zvezna ustava je bila v Sovjetski zvezi dokončno sprejeta 31. januarja 1924 na drugem vsezveznem kongresu sovjetov, to je **ustava SSSR**.

V zvezo sovjetskih socialističnih republik so se tako združile dotedanje samostojne države, v katere je po veliki oktobrski revoluciji, v skladu z razglasitvijo načela samoodločbe razpadla unitarna carska Rusija. Nekateri med člani nove sovjetske federacije so bile že same za sebe federativno zgrajene — med njimi tudi RSFSR kot največja članica nove federacije. Ustavo SSSR iz leta 1924 je leta 1936 zamenjala nova ustava (Stalinova ustava), ki velja še danes.

Med ustavami socialističnih držav je treba omeniti tudi ustavo največje socialistične države na svetu, to je **ustavo LR Kitajske**. Čeprav je bila LR Kitajska po zmagoviti revoluciji proglašena že 1. oktobra 1949, so ustavo LR Kitajske sprejeli šele 20. septembra 1954. Ta ustava velja še danes. Med drugimi zanimivostmi te ustave je značilna njena preambula. V njej je poudarjeno nerazdružno prijateljstvo s Sovjetsko zvezo in drugimi državami ljudske demokracije, ter so postavljena načela za odnose z drugimi državami, to je zlasti načelo enakopravnosti in pa načelo medsebojnega spoštovanja pravice za vzpostavitev in razvijanje suverenosti in ozemeljske celovitosti itd. (gre torej za suverenost nad celotnim kitajskim ozemljem).

DR. IVAN KRISTAN ■

Prihodnjič:

KATERE USTAVE SMO DOSLEJ IMELI V JUGOSLAVIJI

V teje glavi se je rodila Provincia di Lubiana.
V tej glavi se je rodilo trpljenje Slovencev
od Soče do Save.
V tej glavi se je skovala nesreča vsem Italijanom.

Izredno napet, zgodovinski roman na 400 straneh s slikami na 30 straneh lahko naročite z naročilnico:

NAROČILNICA

Naročam knjigo: Richard Collier, Duce! Vzpon in propad Benita Mussolinija

Na dopisnici nalepljeno naročilnico pošljite na naslov: ČGP. DELO — prodajna služba, Tomšičeva 1, 61000 Ljubljana.

NAROČILNJICA

Naročam knjigo: Richard Collier, Duce! Vzpon in propad Benita Mussolinija

Ime in priimek .....

Ulica .....

Poštna št. in kraj .....

Knjigo mi pošljite po povzetju!

Datum ..... Podpis .....

Zbrala bom 30 starih izvodov časopisa DELO zato, da bom zanje dobila tisto, kar bo izšlo 14. septembra. Prva črka je Z...

Za Jugoslovane je Jadran predrag!'' so me strašili članki kolegov, ki so letos bolj redno hodili na najrazličnejše sestanke, na katerih je bilo slišati tarnanje, kako bodo delavci ostali brez počitnic na morju. In ne le delavci, temveč domala vsi Jugoslovani brez razlike.

Ustrašil sem se in šel vase ter skrivaj še enkrat preštudiral vse tiste stvari okrog imetja in neimetja. Navsezadnje te bodo prijeli za kravato, če se bo izvedelo, da si šel na dopust višje kategorije!

Ker gremo vsako leto na morje in imamo že nekaj malega izkušenj ter se ne bojimo ne agencij in ne poročne slike nad zakonsko posteljo kakega makarskega Šimeta, ki poleti spi ob kurah ali pa na barki, smo se tudi letos odločili, da se v skladu z omenjenimi izkušnjami izognemo tako agencijam kakor tudi Šimetu. Čast komur čast, a oba sta predraga, smo dejali, sedli na vlak in se odpeljali naravnost na Reko. Ker smo veliki kovček opremili s kolesci in smo trije — sinko, žena in jaz — optrali ustrezne nahrbtnike, nam ni bilo treba na Reki najeti niti taksija in še manj nosača.

DA DEŽ NE UKRADE DENARJA

In potem ladja. Cenejši krov in nobenih ležalnikov, kaj šele kabin. S seboj smo imeli spalne vreče in odeje. Spanje na ladji, gugajoči se skozi skoraj mrzlo podvelebitsko noč, sta sicer prekinjala pristajalna živžava na Rabu in v Zadru, a je bilo na vso moč romantično.

V Splitu, kjer je ladja počivala urico ali malo več, smo v izmenah tekli na trg in kupili za pod zob marsikaj, kar nam je potem lajšalo počasno plovbo mimo Hvara do Korčule.

Se čudite, zakaj smo krenili tako daleč na jug? Mar bi, boste dejali, šli kam bliže, na primer v Istro, pa bi prihranili denar. Pozabili pa ste, da imamo pri teh dopustniških „igrah“ nekaj izkušenj. Denarci, odrinjeni za dopust, so slabo naloženi, če tvegaš z vremenom. Nekajkrat smo počitnikovali pod Velebitom ali kje v Istri, pa nam je — če že ne dež — pa vsaj veter ali oblačnost, pokvaril dneve in nam s tem nekaznovano ukradel denar.

Po osemnajstih urah zanimivega, poučnega in seveda za kanček napornega popotovanja z ladjo, smo prispeli do Korčule. Optrali smo si nahrbtnike, pogнали kolesca na kovčku ter stopili na kopno. Nič ne de, če smo dobili pod nos psovko — „Švabi“ — otoškega fantina, ki bi bil rad nosač. Ob povratku pa se nam je primerilo, da nas je v istem kraju najbrž ne isti fantin ozmerjal s „Čehil“.

NASVET JE PRIŠEL S SOLATO

Niste ugabili, če ste menili, da smo si za dopustni kraj izbrali Korčulo. Še zdaleč ne! Po priročnem kosilu pod čudovito korčulansko palmo sem se napotil na drugo stran mesta, kjer pristajajo navadne barke, ki plovejo na bližnje in malo bolj oddaljene sosednje otočke.

Ta lve in oni lve in ta barka ter ona barka; malo sem in malo tja, pa sem našel pravega. „Moj“ lve ni imel nič proti, če se potem, ko bo iztovoril pesek in naložil pivo, plin ter še nekaj drobnjarij, spravimo tudi mi na barko in odplovemo z njim na srečni otok.

Zmenila sva se, da cela reč ne bo stala več kakor tri stare jurje; za dve odrasli in eno polodraslo osebo ter za nekaj kosov prtljage.

Odrinili smo ob štirih popoldne. Čez poldrugo urico smo pristali ob majhnem pomolu, nad katerim je pod krošnjami visokih borovcev čepelo nekaj navidez skromnih, a vzrono prenovljenih starih hiš. Pred njimi in ob obali, kjer je bilo privezanih pet nemških motornih čolnov, je sedelo kakih deset ali petnajst tujih dopustnikov obeh spolov.

Debelo so nas gledali, ko so ugotovili, da smo Jugoslovani. Pa ne zato, ker bi brali naše časnike, kako ne moremo na počitnice, temveč zato, ker so bili prepričani, da so na tako malo znanem kraju povsem na varnem, tako rekoč „na svojem“. Niso pa seveda vedeli, da sem čisto po naključju prebral v njihovem časopisu (v njem sem dobil zavito solato na ljubljanskem trgu!), kako je ta in ta kraj na daljnem in samotnem jadranskem otoku lep, cenen in miren.

BOJ SE BESEDE „NOV“!

Seveda sem še pred nakupom te koristne solate trkal tudi na vrata nekaterih naših potovalnih agencij, ki pa so mi ponujale le svoje „pakete“, ki so bili nadvse lepo obloženi in ozaljšani. Zdelo se mi je, da bi plačal malo, potem pa bi spoznal, da sem mimogrede plačal veliko in preveč. Spoznanje te navadno udari takrat, ko si že v paketu in ne moreš ven.

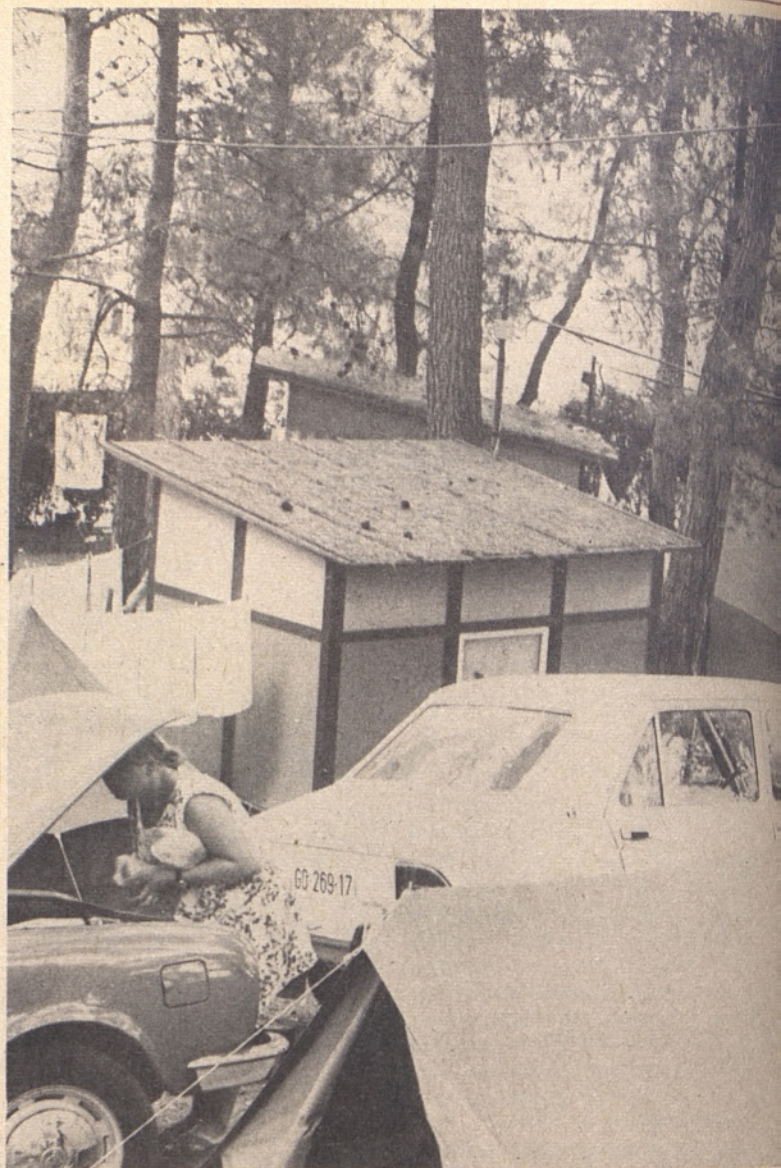
Tu in tam je imela kaka agencija na voljo celo razmeroma in na videz cenene sobe pri zasebnikih (in hrano v bližnji gostilni). Ko pa sem začel spraševati, če je „dotični zasebnik“ prijazen človek in nima malih otrok, ki jokajo vso noč, ali morda psa, ki prerad laja v luno — so agencijska dekleta zmajala z glavo in rekla, da zahtevam preveč. Ko sem popustil in hotel videti vsaj podobico hiše, v kateri naj bi počitnikoval, so mi pokazali nekaj let star barvni prospekt kraja, kjer pa tiste hiše še ni bilo narisane, ker je — nova.

Ustrašil sem se besede „nova“, ker imam z njo slabe izkušnje. Nekoč sem prišel počitnikovat na zasebno turistično gradbišče in malo je manjkalo, pa bi moral pomagati pri „plošči“. Ko sem hotel vedeti vsaj še to, ali je v sosesčini te hiše kako večje gradbišče in kje je hrupna glavna cesta ter najbližji disko klub, so mi v sicer ugledni agenciji vljudno rekli, da tako sitne stranke še svoj živ dan niso imeli na grbi.

V tistem nemškem časopisu res ni pisalo sicer nič o psih, diskoklubih in podobnih rečeh, a nasedel sem jim in se odpravil v neznano daljavo z ženo in desetletnim otrokom ter z velikim starim šotorom, čeprav sem skoraj vedel, da tam sploh ni kampinga.

VINO ZA ČLANE SINDIKATOV ITN.

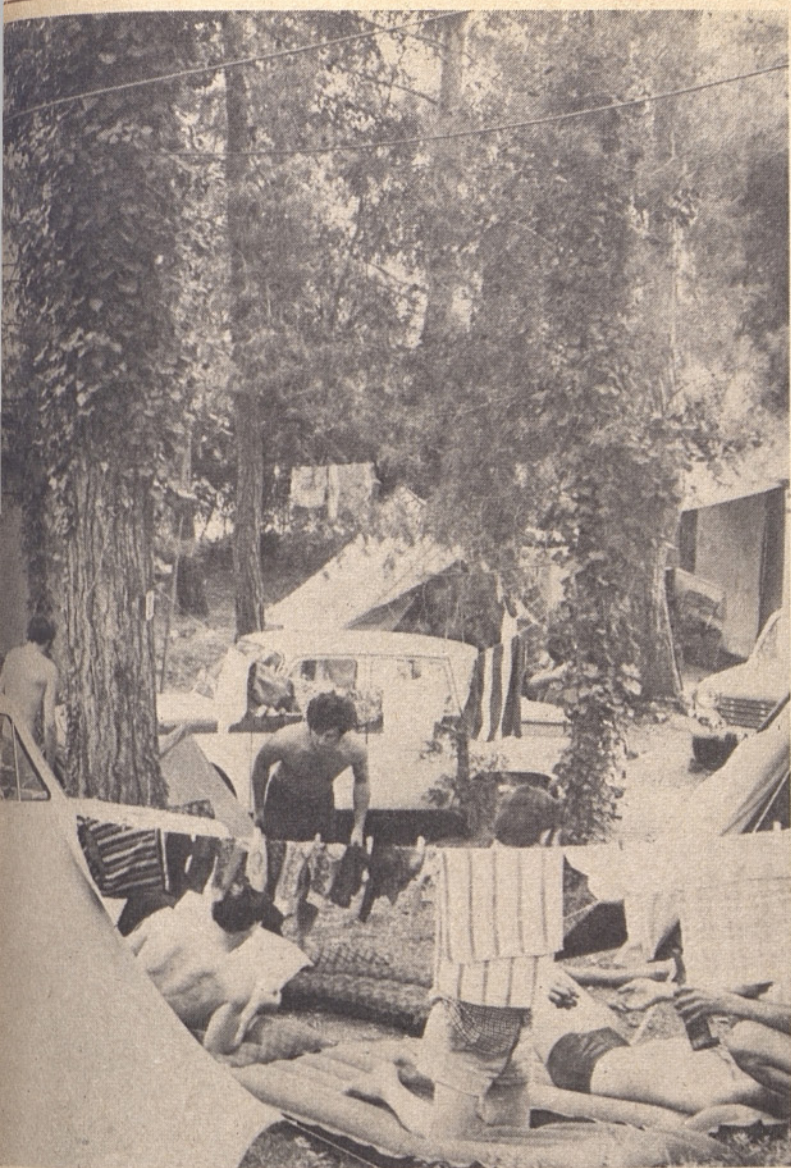
Še preden sem se izkrcal in poravnal voznino, mi je „moj“ lve povedal, kako in kaj. Lahko bom taboril pri njem na vrtu; v kotu pod tremi oljkami, ki so od hiše oddaljene kakih dvajset, od morja pa komaj deset metrov. Ne bo mi treba plačati nikakršne tabornine (razen če ne bo koga od turističnega društva iz nekaj kilometrov oddaljene vasi po naključju zaneslo pobirat takso). Le vino naj bi ne kupoval pri sosedu ali kje

ČLANEK »JUGOSLOVANU JE JADRAN PREDRAG«, KI SMO GA OBJAVILI V 29. ŠTEVILKI, JE VZBUDIL PRECEJ POLEMIKE. NI RES, DA MORAŠ IMETI ZA LETOVANJE V NOGAVICI SPRAVLJEN MILIJON, TRDIJO MNOGI DOPUSTNIKI. MED 650.000 TURISTI, KI SE TRENUTNO »PRAŽIJO« MED DEBELIM RTIČEM IN BOJANO, JIH JE BAJE 250.000 JUGOSLOVANOV. IN NEKATERI MENDA NITI NE STOKAJO ZARADI CEN. KAKO JE TO MOGOČE?

KAKO JE BIL SLAN NAŠ DOPUST

drugje, temveč pri njem. Povedal mi je, da ga Nemcem prodaja po 800, a članom sindikatov in jugoslovanskih množičnih organizacij ga daje po 600 din.

Ko se je začelo mračiti, je naš šotor že stal; bili smo tedaj že prvič okopani v morju, nad modrikastim plamenčkom pa so se kuhali dobri domači makarončki. Škržati so še peli. Vino je že godilo. Sonce je zahajalo v romantične barve, radio pa je cvrčal o krajevnih nevihtah v ožji domovini, o stotisočih turistov, ki se gnetejo po Jadranski magistrali in o menda milijontem potniku, ki da je ves obdarovan priletel sinoči na splitski aerodrom.

ZVESTOBA „SLOVENSKIM VEČEROM“

Kraj, kjer smo se usidrali, ni bil niti zaselek, kaj šele vas. V naselju tik ob morju ni bilo ne trgovine ne gostilne, ne pošte ne kisoka z razglednicami, gumijastimi žogami in časopisi. Skratka, ničesar ni bilo, kar bi utegnilo motiti dopustovanje. Naj „izvzamem“ tistih pet Slovencev z družinami, ki so se kmalu po naši prvi večerji glasno priglasiili na obisk. Izvedeli so pač, da je prišel šesti Slovenec šotorit na „njihov“ otok. Vsak večer smo se potem dobivali na skrhanem pomolu pod hišami in sedeč na razgretem kamnu marnjali okrog

vedno polne steklenice gostega domačega vina. Včasih smo tudi zapeli pa poskakali v vodo sredi noči in bili nasploh veseli, da se ves čas dopusta, v kratkih dveh tednih, ni zgodilo nič takega, kar bi zmotilo naš mir.

Gotovo vas zanima, kako sem se oskrboval s hrano in vsem drugim. O vinu sem že priznal. Tudi trgovino ni bilo težko najti, bila pa je oddaljena od našega šotora cele tri kilometre in pol, vendar je bila še kar dobro založena. Imeli so vse, kar potrebuje človek za preprosto kuho. Vsak dan so se šli celo razkošje s svežim kruhom, a tudi paradiznikov, breskev, kumar in paprik ni manjkalo. Nekaj stvari — razen vina še ribe, sir, nekajkrat kuretino in enkrat jajca — pa sem kupil kar pri lastniku mojega „kampinga“.

Cene vsega tega niso bile bistveno višje, tu in tam pa celo nižje, od cen enakih proizvodov v moji ljubljanski samopostrežnici. Kraj na otoku je bil turistično tako „opremljen“, da nam ni bila ponujena nobena večja možnost, da bi kakor koli trošili „izven penziona“. Priznam, da je takih krajev malo in da se potovalne agencije z njimi skoraj ne morejo ukvarjati.

Na „slovenskih večerih“, katerim smo bili vsi vedno zvesti do zadnjega kozarca, smo pretresali najrazličnejše aktualne probleme; moški z moškega, ženske pa z ženskega stališča; včasih pa tudi mešano in navzkriž, kakor je pač zahtevala košljivost problema.

POGLOBLJENO O TURISTIČNEM ODIRANJU

Vsi smo si bili edini, da se število takih zaspekov na takih otokih nenehno in nezadržno krči in da je vsako leto več dopustnikov, ki si ne morejo najti ustrezne lokacije in si v obupu zadegajo na rame kak agencijski paket. V poglobljeni razpravi o tem, koliko stanejo normalne počitnice in ali ima delovni človek možnost normalno počitnikovati, smo prišli do sklepa, da so cene nekako umetno visoke in da je vsakdo, ki počitnikuje kolikor toliko „organizirano“, žrtev najrazličnejših legalnih odiranj po članih drugih delovnih kolektivov oziroma posameznikov.

Javni prevozniki, bodisi na tiri bodisi v zraku, navadno ne štejejo med odiralce, ker so njihove cene že tako nizke, da nižje pač ne morejo biti. Saj delajo za slabe plače! Hotel, penzion ali zasebnik pa nas že odirajo. Odirajo nas z varanjem! Varajo nas s kategorijo, s postrežbo, s kompotom in z (ne)toplo vodo. Varajo nas s težo zrezkov in s pokvarjeno marmelado za zajtrk. Varajo nas z „japonsko ribo“ in z (ne)razgledom na morje. Če pa potarnaš, ti na primer receptor v hotelu skesan prizna, da dobi na mesec komaj 80 starih jurjev. Pozabi pa — mimogrede — povedati, da je hotel odprt kvečjemu tri in pol mesece na leto, plačo pa prejema od januarja do decembra.

Potem te odirajo v samopostrežnici, ki je sicer vzorno založena in celo okras hotelskega naselja. Odirajo te, ko kupuješ vino ali milo. Odirajo te, ko kupuješ razglednice, a za znamkami in časopisi, pri katerih te ne morejo okraštati, navadno tekaš od Poncija do Pilata. Odirajo te, ko greš zvečer plesat, ko popiješ sok in poliješ sladoled; odirajo te, ko najameš čoln in ko ti nosač prestavi potovalko iz hotela v avtobus. Odirajo te vsi; posredniki in zastopniki; tisti, ki te vabijo na dopust in te že vnaprej tolažijo, da bo vse lepo, dobro in prav. Zedinili smo se, če bi se — po nekem čudežu — vsi, ki nas odirajo, odločili, da to ne počno več, bi stroški počitnic postali znatno nižji. Hotelirji, agencije, gostilničarji, zasebniki, nosači, čolnarji in drugi pa bi prav tako zaslužili, le z malo več dela. Toda to je le pobožna želja, kajti dokler bo moč skoraj nenadzorovano prodajati kar koli po več ali manj poljubni ceni — ne glede na kakovost — potem bodo počitnice, ki niso nič drugega kakor potrošniško blago, predrage in za premnoge res povsem nedostopne.

BUDŽET ZA 14 DNI MORJA

Take in podobne črne misli so se nam porajale, ko smo posedali na „slovenskih večerih“ na malem skrhanem pomolu, na razgretem kamenju, ob vinu in že zaspanih škržatih. Gotovo pa vas bolj od tega zanima, koliko denarja smo vendarle porabili? Moram priznati, da si nisem prav vsega najbolj vestno zapisoval. Za potovanje — tja in nazaj — smo porabili nekaj malega nad osemdesetimi starimi tisočaki. Na kraju samem pa smo zapravili (za hrano in pijačo, za sadje in cigarete ter za turistično takso, ki smo jo le morali plačati) po devet starih tisočakov na dan (za vse tri). Pa moram reči, da nismo bili nikoli, niti

enkrat samkrat, ne žejni ne lačni; ni nas močil dež, morje je bilo čisto in toplo, nismo delili kopalnice s tujimi ljudmi in ne gledali sladkobne poročne slike na steni, česar se je bal neki moj znanec in zato rajš odšel v hotel, ki ga je komaj zmogel.

Tudi nas ni nihče mučil z zvedavimi vprašanji, kuhali pač smo (za prvo silo tudi pomivali posodo), s postiljanjem nismo imeli veliko dela, likanje pa je — kot tako — povsem odpadlo. Za dvotedenske počitnice smo porabili — z vsemi preddopustnimi nakupi vred — nekaj več kakor 2800 novih dinarjev. Seveda smo šotor in taborno opremo imeli od prej.

„NEMOGOČE! PREVEČ NAS JE!“

Tudi počitniški domovi so bili tema razgovorov na „slovenskih večerih“. Tarnamo — na splošno — da jih je malo in premalo, a vemo, da jih je bilo veliko, skoraj precej. Oblizujemo se, ko se spominjamo cen v teh domovih in zeleno zavidamo tistim, ki so še danes srečni člani podjetij, ki take domove imajo.

Domove je pometlo v glavnem udaru uspešne turistične ofenzive. Lokalni turistični dejavniki so bili precej proti njim. Pogosto se je celo dogajalo, da ti domovi niso bili dovolj zasedeni, ker mnogi ljudje kratkomalo še niso bili najbolj vajeni hoditi počitnikovat na morje. Ofenziva pa je domove prisilila, da so na prazna mesta sprejemali tudi druge goste, celo tujce. Potem pa so domovi prišli na okus in kar čez noč postali rentabilni. In tako naprej, dokler domovi niso bili več domovi.

Sedaj pa razglušamo — „Nazaj k počitniškim domovom!“ — Neki poljski epigramist se je iz stare krilatice „Nazaj k naravi!“ ponorčeval: „Nemogoče! Preveč nas je!“ To velja tudi za počitniške domove, pa naj jih kar se da naglo in s kar se da veliko vnuem nemudoma spravimo pod streho še in še. Premalo jih bo, ker so ljudje — medtem ko so domovi propadali, odmirali in se šli rentabilnost — prišli na okus, kar zadeva morje.

ČE SE BOMO ODVADILI?

Bodi dovolj! Ladja nas nosi domov. Srečujemo se z znanci in se pogovarjamo o preživetih dopustnih dneh in o porabljenih počitniških dinarjih. Kakor se je kdo znašel! Udobje je postalo nekam drago, pa naj bo pravo ali lažno. Vprašanje pa je, ali so počitnice brez „tako imenovanega“ udobja vedno tudi kaj manjvrednega ali manj počitniškega? Toda to je lahko tema kakega posebnega „slovenskega večera“!

Navsezadnje pa še to: tudi morje ne more brez nas dopustnikov. Dober in star srbski pregovor pravi nekako takole: „Pota si bodo zaželela Turkovi, a Turkovi ne bo nikjer več!“ Pravzaprav pa tudi morju ne bo lahko, če nas bodo razmere prisilile, da se ga bomo odvadili.

GORAZD MRAK
Fotografija:
ANDREJ PIRKOVIČ

GRENKA SMRT NA SLADKI GORI

SEDEMNAJST LET HLAPEČEVSTVA ZA 500 STARIH TISOČAKOV IN NATO BRCA ČEZ PRAG TER SMRT V PLAMENIH. TRAGEDIJA DEKLE, KI NA SLADKI GORI NI IMELA NIKOLI PRAZNIKA, RAZEN TEDAJ, KO JE V OBUPU SPILA KOZAREC PREVEČ.

Roko je potopil v pšenico. Ko jo je dvignil, se je z dlani v curku zlilo zrnje in se usulo nazaj na kup. Na umazana, s pepelom prekrita tla. Mrak se je plazil skozi ožgana okna in veliko odprtino v stropu. Vse naokoli je ležal pepel, ožgan les in druga oprema. To, kar so gasilci, vaščani in on rešili pred ognjem. To, kar je ostalo od usodne srede, ko je dopoldne ogenj bruhal izpod strehe.

Gledal sem v ta podolgovati starčevski obraz in poskušal dojeti resnico. Eno drži — ko je s svojo starčevsko roko drsel po razsutem zrnju in pepelu, je božal tudi njo. Justo. Njegovo Justiko, poročeno Gajzler, rojeno Zajšek, doma iz Vztrajne pri Podlehniku. Gospodinjsko pomočnico ali deklo ali vse, karkoli je bila v teh 17 letih, odkar je od moža pribežala sem na Sladko goro. Božal jo je, čeprav se v tem trenutku tega ni zavedal. Bila je razsuta med pšenico, po podu, stenah in travi, vsepovsod,

kamor je pepel zanesla voda ali veter. V resnici samo tisti del, ki je skupaj s hišo zgorel in se v pepelu raznesel po gruntu. Tako sva zdaj stala na njej in hodila po njej. In vsi drugi, ki te dni zaidejo sem, na ta del Sladke gore, ki se prek goric izteka v Dolgo goro.

„Praviijo, da sem jo jaz ubil in zažgal. Tožil jih bom. Tistega, ki ga nimam rad, drugim oprostim. Ko je gorelo, je pritekla Petkovka in vpila, da sem jo ubil, potem pa zažgal.“ Oči se mu zasvetijo v besu, zatem se umirijo skupaj z rokami. Znova se preda načrtovanju in pripovedovanju o stvareh, ki so daleč od dogodka. Zunaj v travi na dvorišču stojijo njegova oglušela 82-letna žena Terezija, sosed in Malčka. Mlada ženska, kateri je on, Daniel Bratuša, po domače Nilek, star 76 let, ki pa jih dobro skriva, zapisal zemljo in vse, kar je na njej. Tako, kot je doslej že dvakrat storil, vendar je pogodbo obakrat razdril.

Prebrisan možak je ta Nilek. Zame-

rili so mu, da je z raznimi pretvezami spravljal na grunt ljudi, jim obljubljal zemljo, pozneje pa jih skorajda praznih rok odgnal. Tudi Malčko je poskušal postaviti na spolzka tla, vendar se mu ni posrečilo, ker je bila previdnejša. Pogodbo je podpisala pred sodniki. Kljub temu je bil zopet pri odvratniku v Celju, da bi skupaj našla luknjo in grunt dobila nazaj.

Najhujšo zamero je doživel zdaj. Po požaru in tragediji, ki se je dopletla tu, na podstrešju njegove velike kmečke hiše. Na tej zemlji, ki je bila tako pogosto prepojena s tujim znojem. Ko je na podstrešju izbruhnil ogenj, prvi ga je baje opazil on, je v njem zgorela Justa. „Ko sem prišel do hiše in odklenil vežne duri, sem zaduhal dim. Krenil sem na podstrežje in zagledal ogenj. Na drugi strani je stala Justa, z obrazom je bila obrnjena v stran in iztegnjenih rok nemo strmela v ogenj,“ pripoveduje Nilek. „Ker je bil ogenj čisto blizu, sem stekel nazaj, pograbil posodo z bencinom in motorno žago ter oboje odnesel ven. Ko sem tekkel proti kleti v vinogradu, je začelo pokati. Verjetno je ostalo kaj orožja iz druge vojne. Pred tem se vpil na pomoč.“

Njegova žena in Malčka sta bili na travniku, nekaj deset metrov od domačije. Žena je gluha, zato vpitja ni slišala, Malčka pa je pohitela k hiši, ki ji je plamen že lizal s slamo krito streho.

„Malčka, dotolkla nas je. Uničila, sem slišala Nileka, ko je hitel po dvorišču,“ pripoveduje Malčka.

„Ker je na podstrešju najprej eksplodirala granata, zatem pa še cela vrsta nabojev, ni nihče upal blizu. Šele pozneje sem začela razmišljati in se čuditi, kako to, da ni nihče poskušal rešiti Juste,“ nadaljuje Malčka. „V začetku ni nihče vedel, da je nesrečna ženska sploh na podstrešju. Šele pozneje sem slišala Nileka, kako vpije gasilec, naj zlivajo proti dimniku, češ da je tam Justa.“

Gusta Gajzler, ki je rečeno prišla za dekle k Bratuši pred 17 leti, že nekaj mesecev ni bila na Sladki gori. Tudi to je bila ena izmed Bratuševih porgruntacij.

„Ženska je bila že v letih, zato bi bilo dobro, če bi na starost dobila kakšen dinar kot pokojnino. Zato sem ji tako uredil, da naj bi bila v službi kakšni dve leti, jaz bi plačal za nazaj socialnemu in bi ji uredili penzijo. Našel sem ji službo v Ljubljani. Točneje na Babni gorici št. 1 pri Škofljici, kjer je pazila na ostarelo žensko. Pa jo je pokopala pijača. Veste, Justa je bila dobra gospodinja, dobra kuharica in delavka, dokler ni prišla do pijače. Ko pa se je napila, sem bil tat, kurbir, pes, svinja in vse. Tudi napadla me je. V glavo mi je vrgla

poleno. Mojo ženo je večkrat namahala.“

— In vi ste vse to prenašali?

„Saj pravim, bila je dobra, dokler ni pila. Njej se moram zahvaliti, da še živim. Dobro je kuhala. Sicer pa so vse babe enake. Moral sem jo trpeti, včasih sem tudi jaz njo nahlodal.“

In tako je po 17 letih Justa odrinila od hiše. Bratuša ji je dal za trud in dotedanje delo 500 starih tisočakov in ji poiskal novo službo.

„Moji sovražniki govore, da sem jo jaz zmamil nazaj, da bi mi dala tisti denar. To ni res. Imam pisma, iz katerih je lepo razvidno, kako in kaj. Tudi policija je vse pregledala. Jaz je že nisem vabil. Za tisti denar pa je bilo tako: predlagal sem ji, naj mi ga posodi, v resnici pa bi ga njej naložil na hranilno knjižico. Bal sem se, da ga bo vsega zapila.“

— Če ga ni doslej, zakaj naj bi ga zdaj? Baje ste vi Justo spravljali od hiše, da bi bil doma mir, ker sta se z Malčko kregali...

„Tako je. Če sem hotel mir, je morala Justa od hiše. Pa ne za dolgo, samo da bi uredili tisto s penzijo. Kdaj je prišla Justa nazaj? Ne vem. Jaz sem jo videl takrat kot Malčka, nekaj dni pred požarom. Potem je odšla, denarja mi ni dala, saj lahko dokažem, ker nisem podpisal menice. Tudi ni res, da bi vedel, da se skriva pri nas. Sumil pa

sem, ker je zmanjkovalo hrane in pijače.“

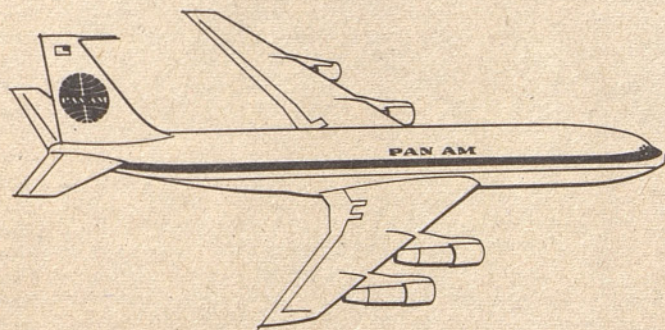
Okoličani Bratuševi zgodbi ne verjamejo. Prepričani so, da je vedel, da je Justa pri njem, menijo celo, da ji je on dajal hrano. Toda to so samo govorice. Bratuša pravi, da je Justo ponovno videl šele ob ognju. Ko so ogenj pogasili, so blizu dimnika našli zogleleno truplo brez glave in večjega dela okončin. Zdravnik ni mogel natanko ugotoviti časa smrti, ljudje so razširili govorico, da naj bi bila Justa mrtva že dva dni. Nesporo pa je, da je nesrečna ženska umrla med požarom ali po njem, saj v ostanku telesa niso odkrili ogljikovega monoksida, ki bi moral biti v krvi, če bi nesrečnica pred smrtjo vdihavala dim. Uradna komisija, ki je ta nevsakdanji primer raziskovala, je izključila možnost tujega posega, torej da bi jo bil Bratuša ubil in nato sam zažgal hišo. Sprejeli so možnost, da naj bi nesrečnica sama zažgala in se tudi sama ubila. Najverjetneje obesila.

„Bila je sam satan in crknila je kot satan,“ zatrjuje stara in povsem dogarana Nelikova žena Terežija Bratuša, ki je z Justo morala vrsto let deliti gospodinjstvo in še marsikaj. Justa je bila skoraj 30 let mlajša, mnogo okretnejša in manj

zgarana, zato je pogosto nad njo uveljavljala tudi telesno silo. Poznavalci razmer pripovedujejo, da je Justa ostareli Trezi vpricho njenega moža prizadela marsikatero hudo, ni pa bila tudi redkost, ko ji je hrano nastavljala kot psu na hišnem pragu.

Zaradi vsega tega in zaradi še drugih nevsakdanjih okoliščin je zato razumljivo, da je ta tragedija razburila občinstvo. Ljudje javno napadajo Bratuša, mu, kot sam pripoveduje celo grozijo in očitajo, da je Justo ubil on. Ubil naj bi jo v sporu zaradi denarja. Sam naj bi jo zvalil nazaj, ji zmamil še tisto prigarano revščino in se je tako odkrižal. Varnostni organi, ki so zadevo raziskovali, so preverjali tudi te govorice in narišge. Ugotovili so, da Bratuša svoje dekline v usodnem dopoldnevu ni mogel ubiti. Kajti od trenutka, ko se je od žensk na travniku odpravil k hiši, ni bilo časa za takšno dejanje niti dovolj časa za požig. Do tega sklepa so se priklopali po obsežnih zaslišanjih in rekonstrukciji dogodkov.

Sam Bratuša razlaga, da se je Justa verjetno ustrašila miličnikov, ki so usodnega dopoldneva raziskovali vlom v Bratuševo zidanico. Ker je v zidanico po vsej verjetnosti vlomila sama Justa zaradi pijače, se je miličnikov ustrašila, zažgala hišo in se obesila. Ljudi hudo vznemirjajo govorice očitavcev, gasilcev, da je bilo Justino truplo ob najdbi prevezano z žico. Ko smo to pomembno ugotovitev preverjali s člani komisije, smo izvedeli, da je žica ostanek zgorele zračnice, ki je čisto po naključju padla v bližino trupla. Tako nesrečna Justa, ki si je v življenju na Sladki gori poleg male njivice in 500 starih tisočakov prislužila še grenko smrt, še vedno vznemirja občinstvo. Ljudje se ne morejo sprijazniti z uradno verzijo dogodkov in razlago njihovega sosedu in občana 72-letnega Daniela Bratuša. Napletajo razne zgodbe, sumničijo in krivijo, zvečine pa se Bratuševe domačije izogibajo. Razen tistih, ki zaradi bede ali drugih koristi Bratuša potrebujejo. Po vsem tem kaže, da na tem delu Sladke gore še dolgo ne bo miru, kajti vitani in že doslej pravadsko izredno razpoloženi Daniel Bratuša obljublja maščevanje. Zdaj tem bolj, ker je z njega uradno sneta krivda zaradi smrti njegove gospodinske pomočnice. S tem pa tudi krivda za odnose in življenjske razmere ljudi, ki so z njim živeli ali zanj garali.

Iz Ljubljane v Ameriko

Vsak dan letimo v sodelovanju z JAT direktno iz Ljubljane v New York, Philadelphia, Baltimore, Washington, Atlanta, New Orleans, Detroit, Minneapolis, St. Paul, Miami, Portland, Seattle, Los Angeles in San Francisco.

Obvestila o naših posebnih popustih ter nizkih tarifah za mladino lahko dobite v poslovalnicah JAT, v turističnih agencijah ali direktno pri nas:

PAN AM

Hotel „Slavija“, Sv. Save 1, 11000 Beograd — Telefon: (011) 441-484

Besedilo in fotografije:
JANEZ SEVER

TAKO IMENOVANI VODNI ŠPORTI SO NAVADNO OMEJENI
NA PEŠČICO SAMIH TEKVOMALCEV IN
FUNKCIONARJEV. ŠIRŠE OBČINSTVO PA BOLJ
MALO VE O NJIH. IN Vendar JE TUDI V TEH KROGih
VČASih POŠTENo VROČE...

NAŠI KAJAKI V NEČISTIH VODAH

Nekaj časa je že sicer, odkar se je v švicarskem Muotathalu končalo svetovno prvenstvo v kajakih in kanujih na divjih vodah, toda nastop jugoslovanske reprezentance na tem velikem tekmovanju je „čutiti“ še danes. Že po tradiciji nekaj zadnjih let so naši ostali brez odličij in boljših uvrstitev, zato pa so poskrbeli za drugačen odmev nastopa, ki je znova odkril ozadje tega našega športa, ki se je nekdanj ponašal z najvišjimi mesti v svetovni konkurenci, danes pa samo še z občasnimi aferami in afericami razburka vodo tudi v širši telesnokulturni strugi.

Očitno odnosi med kajakaši in kanuisti niso takšni kot bi jih pričakovali, še zlasti ne, kadar gre za državno reprezentanco in njeno vodstvo. Na dlani pa je, da brez dobro utečenega stroja in povsem enotne „ekipe“ danes ni moč osvajati kolajn. Zato jih tudi Jugoslovani niso in najbrž še ne bodo nekaj časa.

Zakaj je tako, je težko reči. Padajo celo očitki, da „stari“, ki so zdaj med funkcionarji, nalašč nagajajo mlajšim, da ne bi osvojili kolajn, kot so jih oni osvojili nekoč. Ob takšnih nesmislih se torej ni čuditi, da vsakdo vleče na svojo stran in da zato tudi „voda vse močnejše vdira v jugoslovanske čolne, za katere so počasi že vse vode predivje“!

Po svetovnem prvenstvu v Švici skoraj ne bi ničesar zvedeli, če ne bi bilo pred zaključkom tekmovanja celo grožnje, da bo del jugoslovanske reprezentance „štrajkal“. In po vrnitvi domov se je med vsemi razočaranimi naš najboljši kanuist Tone Hočevar odločil, da pove o nastopu na SP in razmerah v reprezentanci več kot kdajkoli.

Seveda samo pri njegovih obtožbah nismo mogli ostati, saj bi bil problem osvetljen enostransko. Zato smo drugo plat medalje poskušali prikazati z izvlečki iz poročil zveznega kapetana, zveznega trenerja in iz zapisnika razširjene seje odbora za kajakaštvo pri brodarski zvezi Slovenije. Resda je vse skupaj bolj ali manj pranje umazanega perila, toda „žehta“ je tako velika, da je vseeno zanimiva.

Pa naj govorijo strnjeni „prispevki“ prizadetih: TONE HOČEVAR, reprezentant in olimpijec v kategoriji C — 1: „Štirinajstčlanska reprezentanca in tri vodje — zvezni trener Bogdan Svet, zvezni kapetan Miro Dvoržak ter vodja ekipe Janez Kunovar je 10 dni prebila v Švici v nemogočih razmerah in ozračju, ki ni moglo dobro vplivati na tekmovalce. Del reprezentance, tekmovalci iz SRS in vodje, je stanoval v mladinskem domu, v kletni sobi 2 x 5 m z oknom 50 x 70 cm, pred katerim je ponavadi češki avtobus ogreval motor in smo zaradi izpušnih plinov morali zapreti še tega. Vlaga je bila tolikšna, da smo imeli še pižame vlažne. Leseni pogradi, po dve odeji in enolična hrana. So to razmere za SP? In to je veljalo 23,20 franka, v hotelu pa je bil penzion po 40–50 frankov. Mar bi nam omogočili boljše sobe in hrano, ne pa da so nam skupaj izplačali po 220 frankov žepnine! Zanimivo je, da nas je obiskala beograjska družbena delavka Zorka Pavlovič in povprašala, ali se ji splača nastaniti v tem domu, pa ji je naš vodja Kunovar to odsvetoval, češ da je preslabo in neprijetno. Za nas pa, ki smo morali še teklovati, je bilo dovolj dobro!

Do SP je del reprezentantov treniral Janez Andrijašič, ki je tudi sam še aktiven, potem pa nas je prevzel zvezni trener Svet. Občutek sem imel, kot da hoče dokazati, da Andrijašič prej ni delal prav. Ob vsem tem pa smo mi na prizorišču svetovnega prvenstva trenirali „vodo“, progo brez vrtic, kar je povsem brez pomena. Morali smo na vodo celo ob 6.30 zjutraj, ko je bila nad reko še megla, voda — snežnica — pa tako mrzla, da te je kar mrazilo. Mladi Štrukelj se je enkrat prevrnil in zaradi te „prhe“ se ni več „pobral“ do konca prvenstva. Še pred začetkom tekmovanj smo se ohladili do kosti. Nikakor pa se nismo mogli dobro pripraviti za spust, kjer bi lahko posegli po visokih uvrstitvah. Spust smo prepeljali trikrat in enkrat polovico proge. Desetkrat manj kot svetovni prvaki. Specialisti so progo prevozili trikrat na dan, mi pa tolikokrat v vseh dneh skupaj. In kaj vse sem sam (in še nekateri) žrtvoval za letošnji nastop na SP, da sem potem v zadnjih trenutkih pokvaril skoraj vse, slabo veslal, se slabo uvrstil in se vrnil domov povsem razočaran! Celó ene priprave na morju sem si pozimi plačal sam. Zvezni trener se je delal, kot da nas pozna do obisti, pa ni bilo niti približno tako. Bili smo edina reprezentanca, ki ni imela podrobnega načrta in jasne taktike. Ko sem zveznemu trenerju Svetu rekel, da bi

treniral bolj za spust, kjer upam celo na kolajno, mi je samo rekel, naj ne sanjam! Po debaklu v spustu je fantom samo rekel, da je to popoln neuspeh. Meni pa se je od napore kar meglilo pred očmi, bruhal sem na cilju od utrujenosti, pa ni bilo nikogar, ki bi me kljub vsemu vsaj malo spodbudil. Bil sem 13., s takim zaostankom za zmagovalcem, ki bi še na SP 1969 zadoščal za bronasto kolajno, v Meranu 1971 za 5. mesto. Zvezni kapetan Dvoržak je bil pozneje edini, ki mi je ta rezultat „priznal“. Tako razočaran sem bil, da sem mislil kar nehati veslati.

V reprezentanci prav gotovo ni pravih odnosov. Vodenje ekipe je na ravni izpred 15 let. Vse je tako brezosebno, hladno, kot pri živalih. Nobene priščnosti ni. Zvezni trener se sploh ni pogovarjal z nami, samo kakšno grožnjo je izustil tu in tam. Opozarjal sem na to, predlagal, naj bi spodbujali drug drugega. Toda nič ni pomagalo. Po spustu je morala povsem padla.

Potem so se začeli spori okrog denarja. Zaradi tega, ker smo stanovali v mladinskem domu, naj bi bila žepnina višja. Potem so začeli govoriti, da je previsoka in da bodo denar poslali nazaj v Beograd, češ da ga ne zaslužimo. Ozračje je postajalo napeto in na koncu smo veslači podpisali petico, v kateri smo vodstvu sporočili, da ne bomo več štartali, če nam ne omogočijo vpogleda v vse račune in izplačevanje žepnine. Sicer pa je bila ta delitev denarja po svoje povsem nesmiselna. Tudi kupovanje vesel namesto hrane je nesmisel.

Ob tem je bilo najbolj neprijetno zveznemu kapetanu Dvoržaku. Bil je „svetlejša točka“ v ekspediciji, pa se je znašel med dvema ognjema — veslači in vodstvom. Na sestanku so padale hude obtožbe. Pozneje smo vseeno nestopili, toda hkrati je bilo tudi vse več tistih, ki so prisegli, da ne bodo več tekmovali v reprezentanci, temveč samo še v klubskih ekipah. Eni trdijo, da se nam svetovna elita odmika, ker hitreje napreduje kot mi, jaz pa mislim, da smo jo ujeli. Ni bistvenih razlik. V Moutathalu je odločala zgolj forma. Le nekaj resničnih „špic“ je še morda malce spredaj. Razlikujemo se samo v tem, kako smo pripravljeni in kako pridemo na tekmovalja, kot so svetovna prvenstva. Razen tega je pri vseh prišlo do specializacije, posebej za slalom in posebej za spust. Mi pa še vedno ne vemo, kaj hočemo. Lahko bi govorili še o mnenjih drugih, Ibrahimbegovića, Mallyja, Guzelića. Vsi so razočarani kot jaz. Pa naj bo dovolj o vsem skupaj. Že tako je dovolj hudo in slabo.

BOGDAN SVET, zvezni trener: „Takoj po prihodu v Muotathal sem s pomočnikom Janovskim izdelal načrt vedbe pred SP, ki sem ga, kar zadeva progo prilagodil tudi željam in zahtevam organizatorjev. Pogoji za trening so bili odlični, za tekmovalje pa pozneje slabši, ker sta bili slalomski progi zaradi različnega vodostaja različni. Po tem, kar smo dosegli, je jasno, da smo nazadovali in da v spustu v mednarodnem merilu ne pomenimo nič. Rešitev je v specializaciji, pri KZJ pa bi morali ustanoviti poseben odbor za spust. Tudi v slalomu smo napravili korak nazaj. Še posebno pa je neznosna disciplina. Prepiri okrog materialnih vprašanj se vlečejo že iz Muenchna in so se v Švici le nadaljevali. Prekrškov, samovolje in nediscipline je bilo preveč, da bi našteval vse, zato bom omenil le tiste, ki so prekoračili vse mere. Moštvo C — 2 je na primer zahtevalo vpogled v finančno poslovanje in izplačevanje dnevnice in to med samim tekmovaljem. Fantje so se vedli skrajno žaljivo in celo grozili, da ne bodo tekmovali. Predzadnji dan prvenstva so kar odpeljali kombi brez vednosti vodstva, v njem pa so bile suhe obleke moštva C — 1, ki je nato 45 minut premočeno na dežju čakalo na njihovo vrnitev. Sestanka, ki ga je sklical sekretar KZJ, se niso udeležili. Zato zahtevam, da disciplinska komisija kaznuje moštvo C — 2 in Toneta Hočevarja za stalne prepire in materialne zahteve.“

MIRO DVORŽAK, zvezni kapetan: „Nastanitev ekipe v Švici je bila izredno slaba, kar organizator ni upošteval naše pravočasne rezervacije. Ker je bila nastanitev cenejša, je bilo že od vsega začetka zagotovljeno, da bo tako ostalo več denarja za žepnine tekmovalcev. Zvezni trener Svet in njegov pomočnik Janovski sta urnik dela prilagodila urniku organizatorjev. Že takrat sem ugotovil, da nekateri tekmovalci „menijo“, da to ni potrebno, češ da pred samim tekmovaljem tako ali tako ni moč kaj dosti izboljšati kondicijo in da je vse to za tekmovalce utrujajoče. Ker

Tone Hočevar (slika levo) vesla in obtožuje... Kdo ima prav, on ali funkcionarji? Če zadeve ne bodo razčistili, bo tako, kot simbolično kaže slika zgoraj: slabi zgledi bodo zadržali mlade na bregu...

je bilo še nekaj zdravstvenih problemov, so bili treningi nepopolni. Da bi zmanjšali napetost v ekipi, smo pripravili izlet v Luzern, namenjeni smo bili na goro Pilatus, vendar nas je zadržalo slabo vreme. Stanje v ekipi pa je bilo zadovoljivo le na videz. Skoraj vse tekmovalce je ves čas nažiralo materialno vprašanje. Po neuspehu v spustu se je napetost še povečala. Pred moštevimi vožnjami so bili še optimistično razpoloženi, pri čemer je treba priznati, da je bil v C — 1 zaostanek zelo majhen. Ker so nekateri prej računali celo na kolajno, je bilo seveda razočaranje razumljivo. Zaostanek so računali v odstotkih in ugotovili, da je zelo majhen in so tako nastop v spustu ocenili celo kot uspeh. Ker se vodstvo s takšnim načinom ni strinjalo, je prišlo do nesporazumov in preprirov. Skušal sem pomiriti duhove, vendar mi je uspelo le za kratek čas. Pri večerji se je Tuma nesramno vedel do sekretarja BZS Janeza Kunovarja. Napadel ga je, zakaj je sploh prišel v Švico, ker zaradi njega tekmovalci dobijo manj denarja.

Slab uspeh v slalomu je nato sodu izbil dno. V soboto zvečer je Tuma začel razpravo s Kunovarjem, ponovno na zelo nizki ravni. Zahteval je tudi pregled finančnega obračuna, ker se mu je zdelo, da si vodstvo prilašča nedovoljena denarna sredstva. Ozračje je tako ostalo napeto, v nedeljo zjutraj pa je Mally v imenu tekmovalcev prinesel pismo, v katerem so reprezentanti zahtevali izplačilo razlike med vsoto, ki jim pripada in ceno penziona. Zahtevali so nekaj „družbeni dogovor“ med tekmovalci in vodstvom ekipe. Takoj smo sklicali sestanek, ki naj bi bil po prvem teku, o čemer so bili obveščeni vsi tekmovalci. Zvezni trener me je obvestil, da kanuisti ne nameravajo nastopiti v drugem teku, meni pa tega ni rekel nihče. Na sestanek so potem prišli Spasovski, Vasilevski, Ševčenko, Štrukelj, Mataković, Milinković, Ibrahimbegović, Žitnik in Tuma. Slednja dva sta kmalu odšla, ker sta imela na sebi mokra oblačila. Sekretar KZJ Časlav Veljić, ki je vodil sestanek, je tekmovalcem očital, da so kršili vsa načela, ki veljajo med jugoslovanskimi športniki, še

zlasti pa je vredno obsojanja njihovo izsiljevanje. Pozneje pa so Tuma, Svetek in Mally imeli celo pomisleke glede Veljićeve prisotnosti na SP. Mally je tudi obtožil vodstvo, da si je hotelo prisvojiti 2000 nemških mark, ki jih je Prijon vrnil za Matakovića čoln. Preveč je bilo vsega. Menim, da s takšnimi reprezentanti, ki ne poznajo več niti osnovnih človeških norm, ne bi smeli nastopati na velikih tekmovaljih. Težave pa niso novost. Vlečejo se že dalj časa, izrazitejšje so postale na olimpijskih igrah, končno obliko pa so dobile na svetovnem prvenstvu. Osebo podajam ostavko na mesto zveznega kapetana, nikdar več pa ne želim na tekmovalju spremljati takšnih nekulturnih športnikov.“

ZAPISNIK s seje odbora za kajakaštvo BZS je še posebej poln „ocirkov“. Tako so udeleženci ugotovili, da čolni v nekaterih klubih kljub hangarjem mesece ostajajo na prostem, da v klubu Rašica 14-letni športniki kadijo, da ni urejeno prestopanje iz kluba v klub itd.

V razpravi je zvezni kapetan Svet povedal, da so enake stanovanjske razmere kot naši imele na SP še ekipe ČSSR, Poljske in del ZDA, da so bili mnogi naši tekmovalci motivirani predvsem z obračunom tistih „vsemogočih“ dnevnice, da je kljub strogim pisnim navodilom za Hočevarjem prišla v Švico žena itd.

Zgodilo se je celo, da so nekateri člani vodstva iskali po okoliških kmetijah mleko, ker naj bi tako privarčevali nekaj denarja.

Zvezni trener Svet je nazadnje priznal, da je morda resnično kriv, toda predvsem tega, da že prej ni naredil v reprezentanci reda, kajti zvezni trener je od leta 1967. Moral bi iz ekipe odstraniti vse tiste, ki so večkrat kazali očitno samovoljo. Majhna skupina tekmovalcev želi pod krinko samoupravljanja izsiliti korist zase in išče v športu le vir zaslužka. Ne glede na to pa je Svet menda že prej sklenil, da bo po letošnjem SP odstopil kot zvezni trener.

Obtožbe skoraj nimajo konca. Nekateri so te dni celo izbrskali iz „arhiva“ primer, ko je na SP 1969 v St. Mauriceu izključen jugoslovanski reprezentant od organizacijskega odbora prvenstva zahteval, da mu dovoli štartati. Vsekakor enkratni primer v zgodovini kajakaštva.

Pa na primer spet Tone Hočevar. Med najstarejšimi člani Rašice je, član ZK, pa je nenadoma prestopil k LBD. V začetku leta je najprej zahteval zaposlitev v tovarni „Rašica“, pozneje ko s tem ni uspel, pa 4000 din, da bi lahko za dva meseca prekinil službo in se pripravil samo na SP. Ko smo imeli člani kluba občni zbor, je še pred izvolitvijo poslal čestitko novemu predsedniku!?

Ob vsem tem so manjši klubi seveda ostali brez besed. „Šampioni“ se že tako ali tako poigravajo z njimi, če kdaj prireajo tekme. Kako naj ob takšnem stanju potem sploh še najdejo pot napredka?

Najbrž je vse to le delček vsega tistega, kar se v resnici skriva med kajakaši in kanuisti na divjih vodah. Ne najbrž, temveč skoraj zanesljivo.

In te naše kajakaške vode so nedvomno že hudo „onesnažene“. Tako zelo, da bodo navadne „čistilne naprave“ najbrž premalo...

sadne karamele

šumi

STANE TRBOVC
Fotografije: JANEZ ZRNEC

ZVEZDA ZAHAJA,

Ko je BB posnela svoj najnovejši film o Colinotu Trousse-Chemisu (na levi v enem izmed prizorov), se je odpravila na počitnice v svoj St. Tropez, kjer se očitno ni preveč izmikala fotografom (desno). Naslov filma je skoraj neprevedljiv; „Trousse-Chemise“ namreč pomeni človeka, ki ženskam spodrecava krila — in Colinot to pridno počne od začetka do konca zgodbe. V tistih časih so dekleta pač nosila krila, danes bi imel Colinot precej manj dela, posebno v St. Tropezu ...

BB OSTAJA GOLA

Gola je. Leži na veliki postelji, prekriti z umetnim krznom. Ob diskretno zasenčeni svetlobi sveč je videti prav taka, kakršna je bila pred dvajsetimi leti. Brigitte Bardot (39 let, ko bo napočil čas trgatve) se od takrat, ko jo je spremenil Vadim, ni spremenila: še vedno je enako cvetoča in bodeča, pohotna in otroška, sladostna in nedolžna, poželjenja vredna. In gola.

Ob njej, prav tako gol, njen soigralec, Francis Huster, utelešenje spolnosti (sramežljive, toda komične), skrite z rožnatim obličjem. Nina Companeez (avtorica scenarija za film Benjamin in zvesta avtorica dialogov za filme, ki jih snema Michel Deville) snema v fenelon-skem gradu blizu Sarlata film z naslovom „Zelo dobrodošna in zelo vesela zgodba o Colinotu Trousse-Chemisu“. „Ti malo zemeljsko nihče, ne veš, da lahko vsak del našega telesa služi ljubezni?“ pravi ona. „Kaj delamo z ušesi?“ pravi on. „Z besedami vzbudimo v njih drhtenje in tole ...“ (Lahno ga ugrizne v ušesno mečico.)

Tehnično osebje mirno opravlja svoje delo; samo še na obrazih zdravnikov, ki se zberejo v sejni dvorani na vsakodnevni posvet, je videti tako malo navdušenja. Kaj, če bodo zdaj zdaj ovekovečili poslednji goli prizor poslednje francoske zvezde? Kdo ve! B. B. je za radio France-Inter pravkar izjavila: „Dovolj mi je garanja, odhajam. To je moj zadnji film. Kaj bom brez filma? Nič.“

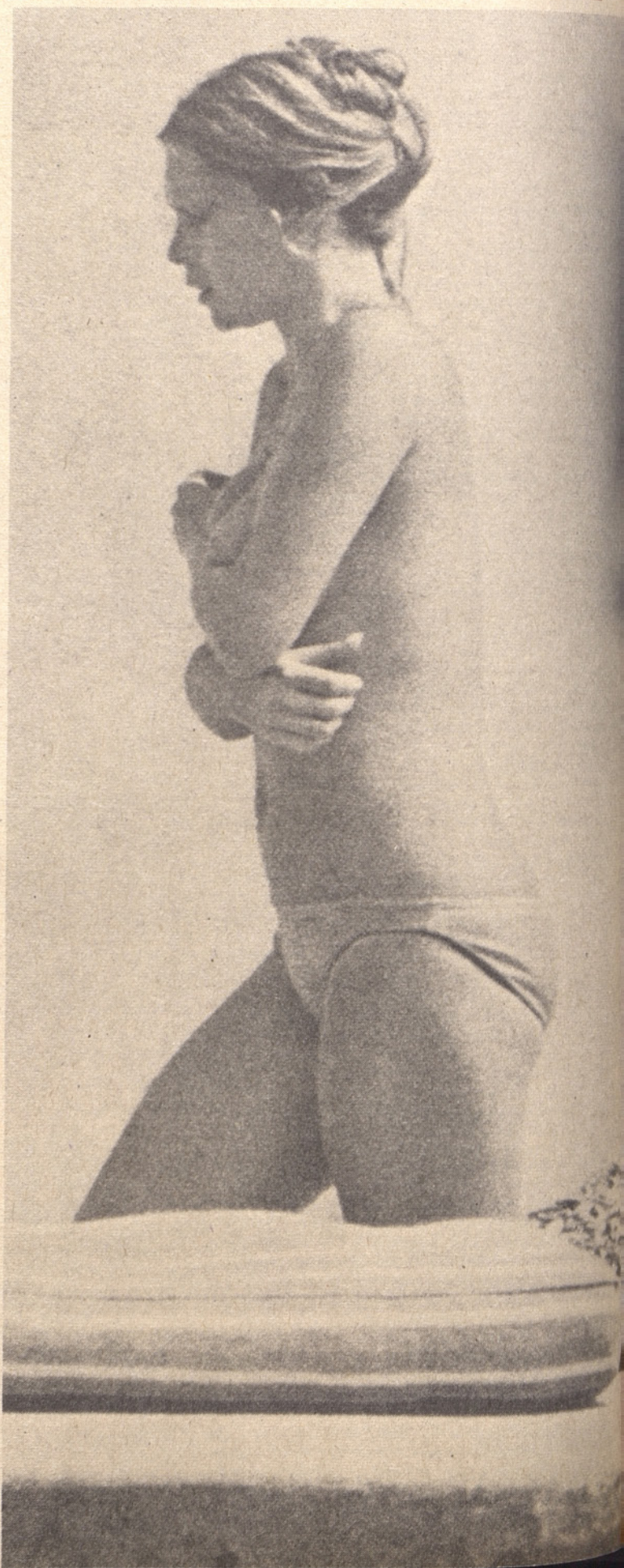
Od vsepovsod so spet prišli tudi njeni stari sovražniki, brezsrčneži, zaslisevalci. Reporterji, fotografi. Ošiljen svinčnik, naravnani objektiv. „Je to res? Nikoli več?“ Še pred nekaj urami je bilo res. Značajnost ji ni ravno trdna točka. V težki obleki srednjeveške princeze Arabelle se zdaj brani:

„Ne vem več. Samo norci vztrajajo pri svojih izjavah. Sicer pa ni vzroka za dramtiziranje. Moj umik je vsekakor manj važen kot tupoljev, ki se je zrušil pri Bourgetu, mar ne?“

O tem ni dvoma. Nad čem bi se pritoževala? Z enim filmom zasluži dva milijona in v enaindvajsetih letih jih je posnela 45. Na varnem je, preskrbljena. O tem ni dvoma. Vendar ni na varnem pred ljudmi, ki bodo njen odhod obžalovali, in onimi, ki jih bo to ujezilo. Ali se človek ne sme lepega dne naveličati vloge mita? Ona se je je očitno naveličala.

O njej so pisali Edgar Morin, Francois Mauriac, Simone de Beauvoir, Marguerite Duras in drugi, ali ni to laskavo?

Narekovala je svetu modo, uživala življenje z veliko žlico in vedno odkrivala tisto, kar navadno skrivamo. Svoje noge, svoje prsi, svoje moke (tri), svoje prijatelje, svoje ljubimce, svoje slasti. Osvobojena? Da, to je zagotovo, toda

ZVEZDA VZHAJA

Maria Schneider je po velikanskem uspehu v razvpitem filmu „Zadnji tango v Parizu“ močno shujšala. Sicer ji pa to prav pride v vlogi, ki jo je pred kratkim posnela na Dunaju (desno v prizoru s partnerjem Petrom Weckom). O igralki krožijo najrazličnejše govorice, ki jih vseh niti ne zanika, vendar trdi, da so te reči pač njena zasebna zadeva (recimo tisto, da je lezbijka!) ...

MARIA ZDAJ ZAPETA DO VRATU

Maria Schneider, golo in vseh ljubezenskih umetnij večje Brandovo dekle iz „zloglasnega“ Bertolluccijevega filma Poslednji tango v Parizu (pa tudi odkritosrčno in smelo, saj je znana njena izjava o ljubezenskih izkušnjah, ki da jih ima na pretek tako z ženskami kot z moškimi), je zdaj shujšana za šest kil stopila v najpopolnejše oblačilo romantičnega devetnajstega stoletja in se pustila zapeti do vratu.

Mlada, ljubka in ljubezniva. Takšna je v svojem najnovešem filmu, ki ga snema te dni na Dunaju. „Ringaraja“ je njegov naslov (po drami avstrijskega pisatelja Arthura Schnitzlerja, ki govori o Dunaju, kakršen je bil na začetku tega stoletja).

Maria Schneider je videti bolj prisrčna in veliko bolj preprosta, kot je bila v filmu Poslednji tango; človek je skorajda ne bi spoznal. Zdaj je vitka in elegantna v svojih uglajeno starinskih kostumih. Zgodba govori o ljubezni, o „srečnem“ življenju Dunajčanov ob koncu stoletja, o družbi, ki se ima za moralno, pa v resnici ni.

Odkar je Maria Schneider prispela na Dunaj, še ni govorila z novinariji. Odklanja jih, nobenih stikov ne mara imeti s tiskom.

Potem je tudi na Dunaj prispela novica, da so Italijani obsodili producenta „Poslednjega tanga“, njo in Branda zaradi nemoralnosti. Romantično dunajsko vzdušje se je pri priči močno skalilo. Igralka je postala živčna, tako živčna, da so morali snemanje prekiniti. Po tednu dni se je ekipa vendarle spet zbrala in nadaljevala delo. Takrat se je tudi Maria Schneider odločila, da bo kljub vsemu spregovorila: „Sita sem tega, da me vsi sprašujejo o „Poslednjem tangu“,“ je rekla. „Vidite, zato ne maram dajati intervjujev, zato govorim čim manj ko je mogoče. Človek izjavi nekaj, časopisi prinesejo natanko nasprotno. Pisali so, da sem Branda opisala kot starega, debelega in grdega moškega. Pa to sploh ni res, nikoli nisem izjavila kaj takega. Brando je bil vedno nadvse ljubezniv z menoj, drug drugemu sva bila takoj simpatična. Še več, hvaležna sem Brandu, ki je odličen igralec, in mislim, da sem imela veliko srečo, da sem lahko nastopila ob njem v filmu, ki je postal tako pomemben za mojo kariero. Zdaj se je namreč vse spremenilo. Zdaj bi me rad vsakdo kaj vprašal. Dobro vem, da je to posledica slave, ki me je doletela, toda takšnega napada, kot so mi ga priredili v Italiji, ne prenesem. Zato, vidite, sem postala tako živčna: shujšala sem, v treh mesecih sem izgubila šest kilogramov in verjemite mi, ne samo zato, ker je ta film zahteval tako. Veliko mi je do vloge, ki jo igram sedaj: želim si, da bi z njo ustvarila v ljudeh novo podobo o sebi. Tokrat je stvar čisto drugačna: igram preprosto in odkritosrčno dekle ki se zaljubi v mladeniča iz višjih krogov. Toda ta ima prijateljico, gospo, katerega moža pozneje spoznam tudi jaz. Na svetu, to hoče povedati zgodba, je vse en sam ringaraja. Sicer pa sploh nisem ženska, za kakršno me mnogi imajo. Tudi jaz imam svoje izkušnje, toda če dovolite, to se vas nič ne tiče.“

L'EXPRESS
EPOCA

ali je svobodna? Tistega januarskega jutra leta 1960, potem ko je rodila, je skušala priti iz bolnice po stopnicah za sluščinčad. Z vseh strani so jo zaskočili fotoreporterji in padla je v smeti ... Strah in sovraštvo sta ji še vedno v grlu, ko se spomni tega ...

Ljudje so se je polastili, ljudje so se ji laskali in ljudje so jo posnemali, to je gotovo. Toda ali so jo razumeli? In ta poklic, ki ga ne mara več, ali ga je sploh kdaj ljubila? Ko je 1956 (po mračni seriji tretjerazrednih filmov) posnela film „In bog je ustvaril žensko“, so vsi vzklili: „Ah, ta Vadim!“ Ko je 1960 posnela „Resnico“, in je igralka premagala zvezdo, so vsi vzklili: „Ah, ta Clouzot!“ Ko je 1963 prišel na platna „Prezir“, so rekli: „Ah, ta Godard!“ In od takrat posname le en film na leto. In sedem let (izjema je le film „Medved in punčka“ z Jean-Pierrom Casellom) že doživlja polome, tako na umetniškem kot na komercialnem področju. Od filma „Z veselim srcem“ do filma „Boulevard du Rhum“ od „Shalaka“ do „Petrolejark“, od „Žensk“ do „Don Juana“ ...

Le čemu torej? Le čemu naj bi hodila pred kamero, kot gre človek v službo? Le čemu, če je bila toliko odkrita, da se je odrekla vlogi matere v življenju (njenega sina Nicolasa vzgaja njegov oče Jacques Charrier), naj bi zdaj igrala matere na filmu?

Za svoje „slovo“ si je Brigitte Bardot torej izbrala „Colinota“, storijo iz osemnajstega stoletja. „Zakaj iz srednjega veka? Zato, ker je bil to čas, ko so obstajale ženske“ pravi Nina Companeez. „Svoboščine, ki so takrat same po

sebi pripadale njim, si bodo kmalu priborile nazaj.“

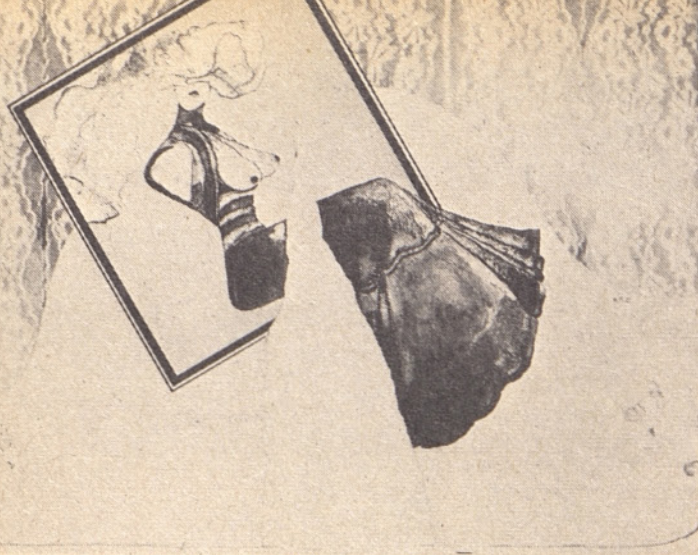
Pristopi asistent in ji reče na uho: „Brigitte je slabe volje.“ „Zakaj?“ vpraša režiserka. „Neki ameriški novinar, ki je videl posneti material, ji je dejal, da je v prvem prizoru, tistem, ko ima na glavi klobuk iz velurja, videt debeloglava.“ Nina Companeez vzdihne: „Saj je vendar imenitna in saj je klobuk vendar kreiral sam Holbein. Ah, ti Američani, če jim rečeš Holbein, se vedno najde med njimi kdo, ki odvrne: „Holbein? A, seveda, to je tisti slavn židovski producent!“

Brigitte prihaja na sceno, kjer jo že čaka zelo lep vitez, ves v ognju od strasti ter ji pravi takole: „Če bi umrl, kakšen pogled bi naklonili mojemu truplu?“ Lepi vitez, to je njen spremljevalec Laurent Vergez. Poleg njega igrata še Guy Bontempelli, tudi avtor dvajsetih pesmic, ki jim je besedilo napisala Nina Companeez, in veliki svetlolasi kavboj, ki se je očitno rodil nekaj stoletij prepozno, in ki ima zelo velike oči: Mike Marchall, sin Michele Morgan. In kajpada Francis Huster, 25 let, ki igra Colinota, ki zapelje Ottavio Piccolo pa Bernadette Lafont, Nathalie Delon, Muriel Catala in Brigitte Bardot.

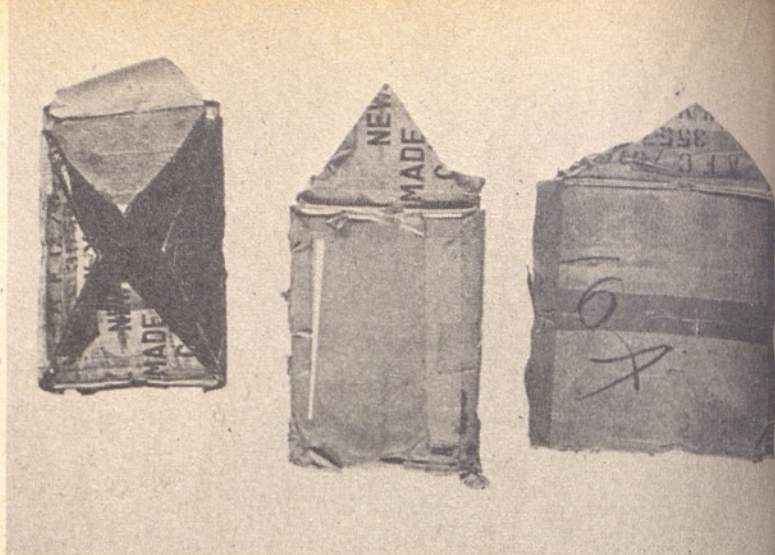
Snemanje je za danes končano. Brigitte Bardot je utrujena. Okrog nje je vse polno oboževalcev, ki kričijo: „Brigitte, podpišite, podpišite!“ „Jutri, jutri.“ Stopi v svoj športni avto modre barve. Tam že sedi Laurent, vitez brez maske. Zdaj zdaj se ji bodo udrle solze. „Saj imam pravico živeti, ne?“ reče sama sebi na glas.

Pravico? Gotovo, da jo ima. In, upajmo, tudi dovolj talenta.

Vladimir Suchanek, ČSSR: Globok izrez, 1971

Robert Rauschenberg, ZDA: Retrospektiva, 1972

NA JUBILEJNEM X. GRAFIČNEM BIENALU
POD STEKLI V DVORANAH MODERNE GALERIJE
VISI OKROG ŠTIRISTO GRAFIK Z VSEGA SVETA...

MED TISOČIMI GRAFIKAMI

Med prireditve, ki letošnje poletje bogatijo slovenski kulturni prostor, sodi prav gotovo tudi mednarodna grafična razstava v Ljubljani. Popularni grafični bienale, kot ga poznamo že od leta 1955, slavi letos že deseti jubilej. Pričujoče pestro slikovno gradivo nas bo tako uvedlo v razstavo tisočih grafičnih listov, kolikor jih letos visi pod stekli v dvoranh Moderne galerije, potem ko se je na to prireditev odzvalo oziroma bilo sprejetih okrog štiri-

sto grafikov z vsega sveta. Ko se danes oziramo skoraj dvajset let nazaj, se pravi, ko je tedaj pod isto streho razstavilo komaj deseti-

no listov petinpetdeset grafikov iz triindvajsetih dežel, se hkrati zavedamo, da je sprejela prav grafika v nadaljnjih letih nase neverjetno breme. Breme neposrednega odgovora na vrsto aktualnih vprašanj, ki se postavljajo likovnemu umetniku, tistega odgovora, ki ga je mogoče prav zaradi možnosti večštevlnega reproduciranja, razmnožitve posredovati levo in desno. Grafika je tako postala ne samo stvar tistega dela zbirateljev, ki si

laste pravico, da imajo v mapah doma na najboljšem papirju, od umetnika tako rekoč privatno podpisani prvi ali peti izvod določenega grafičnega lista; ne, grafika je postala tisto široko, neposredno umetniško občilo, ki se v zadnjem času, tako zaradi vsebinskega angažmana, kot tudi zaradi možnosti v enakovredni tehnični izvedbi tudi sto in še več odtisov, v načelu celo približuje plakatu ali posterju, kot ga imenujejo po svetu. Se pravi, da sta neposredno in aktualno vsebinsko sporočilo ter tehnična izvedba v moderni grafiki ujela smiselno ravnotežje, ki ga velja vzdrževati še naprej.

Pri izboru osmih grafičnih listov, znanih ali novih zanimivih avtorjev z letošnjega bienala, smo upoštevali predvsem to ravnotežje, njihovo aktualnost in tisto žlahtnost grafične obrti, ki tudi v današnjem času igra pomembno izrazno vlogo. Riko Debenjak, nestor slovenske in sploh jugoslovanske barvne grafike, ki je prejel letos eno od posebnih priznanj, sodi prav gotovo med tako imenovane žlahtne grafike.

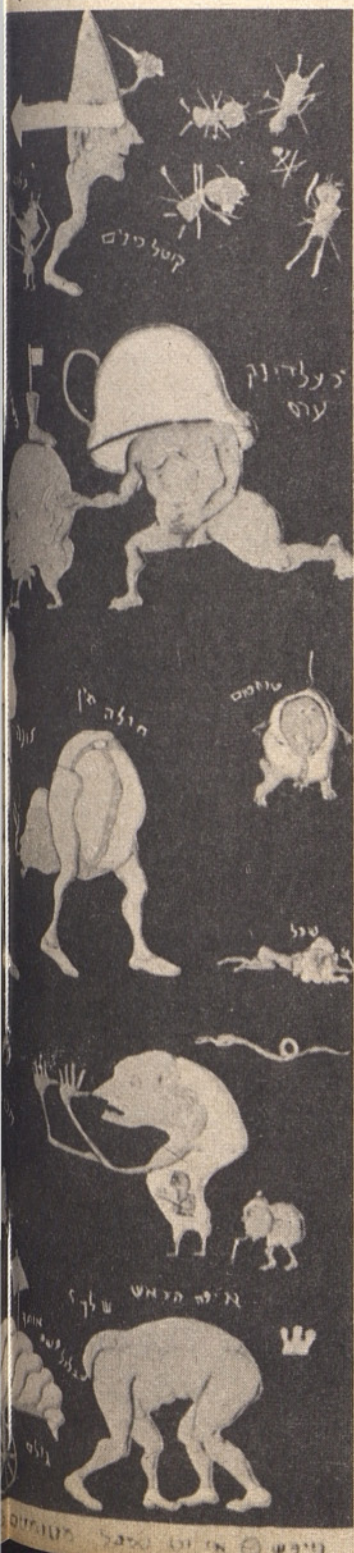

Riko Debenjak, Slovenija: Žlahtna grafika, 1972

Mordecai Moreh: Žalitev po hebrejsko, 1971

Izredni barvni prehodi, od temin preko kovinsko žarečih pasov, ki tvorijo umetnikovo videnje novih, kozmičnih razsežnosti, kamor bo človeška noga morala stopiti — to so osnovne značilnosti te navidez abstraktne grafike.

Na povsem drugem polu je Japonec Kimura: izkoristil je možnosti podtiskovanja in pred nami je zraslo videnje vsakdanje realnosti, oplemenitene s čutnimi, lepotnimi, anonimnimi idoli tega trenutka, ki ga umetnik tako podaljšuje v brezčasovnost.

V suhi realizem istega trenutka pa je posegel znani ameriški grafik Robert Rauschenberg. Ostanki navadne embalaže, ki jih je predstavil izredno plastično, so svojevrsten portret naše potrošniške vsakdanjosti in pohvaliti je treba samo umetnikov odkrit pristop k taki akciji.

V igračkastem slogu, ki je posledica vsepovsod prisotnega stripa, je ta isti svet, ki si ga predstavlja še malo bolj zmedenega, zajel britanski grafik Paolozzi. Za vsakogar je tu nekaj — in tako „blebetava“ grafika se izredno približuje plakatnemu značaju.

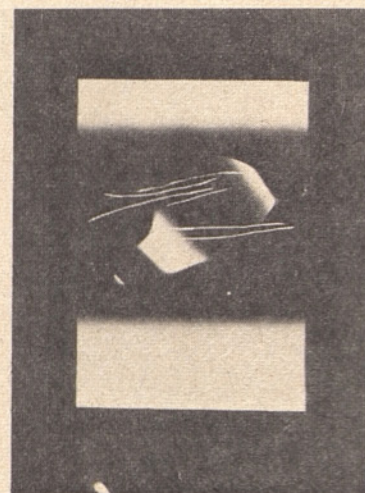
Skoraj nadrealno sporočilo sta predstavila naš Bernik in Čeh Suchanek. Bernikova Roka predstavlja stvarno prisotnost človeka sredi tehniziranega, mehaničnega sveta, sredi sveta števil; medtem pa je Suchanekov „ekran“ zapolnila razgaljena ženska figura, katere konec poetične vizije je več kot očiten. Mladi izraelski grafik Morch je v pisani slikanici, ki skoraj spominja na srednjeveško vizijo mojstra Hieronima Boscha, „preklel“ vse težave in tegobe na najbolj izviren in slikovit način.

Nosilec letošnje premije Miroslav Šutej pa je v pisanem sestavu grafičnih odtisov, ki jih je v načelu mogoče postaviti v različne, poljubne kompozicijske položaje, opozoril na pridobitve opartističnega izraza in možnosti, ki jih odpira v bližnji bodočnosti moderna grafika.

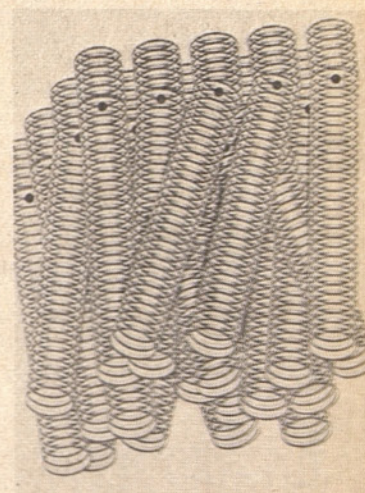
A. BASSIN ■

Kosuke Kimura, Japonska: Sedanji položaj

Riko Debenjak, Yu: Magične dimenzije št. CCLXXI, 1973

Miroslav Šutej, Yu: Mobilna grafika, 1973

Janez Bernik, YU: Roka II., 1973

SPREHOD SKOZI ČAS

Zgodilo se je enaindvajsetega avgusta leta 1934 v samotni vasi Ženavlje visoko gori na Goričkem, vsega deset kilometrov od državne meje z Avstrijo in Madžarsko. Vaščani so proti večeru opazili v zraku nekakšen balon ali zrakoplov. Nekateri so menili, da gre le za otroški zmaj. Toda plovilo je postajalo vsak hip večje. Ženaveljčani so si bili edini, da to ne more pomeniti nič dobrega, ustrašili so se celo, če čudna reč ne nosi s seboj bomb.

Ko je bil balon kakih sto metrov nad tlemi, se je na okrogli gondoli odprla lina, pokazal se je človeški obraz in zaskrbljen se je klic na pomoč. Hip nato so iz gondole zletele dolge vrvi in se dotaknile tal. Fantje iz Ženavlja, Martinja in Šüelinec so takoj razumeli, da hoče balon pristati in so zgrabili za vrvi ter vlekli balon k tlu. V desetih minutah je bilo vsemirsko plovilo na tleh, gondola pa se je podrsala po krompirjevi njivi.

Iz gondole je najprej zlezal osemindvajsetletni belgijski profesor Cosyns, za njim pa njegov pomočnik van der Elst. Po francosko sta vprašala, kje sta. Na srečo je izobražen domačin znal francosko in jima povedal, da sta v Jugoslaviji. Profesor je nato takoj po radiu sporočil, kje se nahajata. Nato sta se utrujena popotnika vlegla na krompirjevo njivo iz zadremala. Čez čas pa sta izrazila željo po telefonu. Povedali so jima, da je do prvega telefona uro daleč, zato sta to misel opustila. Prosila sta za prenočišče na slami. Vendar so ju domačini popeljali do domačih učiteljev, ki so jima ponudili postelji. Zaspala sta kot ubita. A zdi se, da sta bila edina, ki sta imela tisto noč v Ženavljah mirno spanje. Vse druge je nenaden pristanek velikega balona in gondole hudo vznemirilo.

Od kod balon? Svojo pot je začel istega dne navsezgodaj zjutraj v Belgiji. Začetek poleta je opazovala množica dvajset tisoč ljudi. Balon je že na samem začetku zgrabil veter in ga začel poditi proti vzhodu. Tehtal je šeststo kilogramov, spodaj je bil črn, zgornj pa bel. Oba potnika sta bila znanstvenika. V gondoli, ki je merila v premeru dva metra in je imela dvojne aluminijaste stene, sta imela polno aparatov. Njuna naloga je bila prodreti v skrivnost kozmičnih žarkov.

Belgijski gledalci so balon kaj hitro izgubili izpred oči, saj se je povzpela na višino šestnajstih kilometrov.

SENZACIJA NA KROMPIRJEVI NJIVI

BELGIJSKA ZNANSTVENIKA PRED BALONOM NA ŽENAVELJSKI NJIVI: Hud veter ju je potisnil na naše ozemlje in tako pripravil Prekmurju prvovrstno senzacijo.

Profesor Cosyns je mislil, da bosta s kolegom pristala nekje na Bavarskem in ga je presenetilo, ko je slišal, da sta zletela na tla v Jugoslaviji.

Ko sta se znanstvenika naslednje jutro zbudila, sta najprej odšla na krompirjevo njivo pogledat, ali je še vse tako, kot sta pustila sinoči, nato pa sta se napotila na pošto v Petrovce odkoder sta telefonirala v Belgijo, Francijo in Anglijo. Pošta v Petrovcih je naenkrat postala najbolj zaželena pošta v Evropi. Od vsepovsod so želeli zvezo s pogum-

O ta Cosyns!

KARIKATURA — Domači karikaturnist si je zamislil balon prof. Cosynsa, kako plove naravnost pred nebeška vrata. Šestnajst kilometrov nad tlemi se je zdela tedaj komaj dojemljiva višina.

nima letalcema, od vsepovsod so deževali telegrami. Novica o senzaciji na ženaveljski krompirjevi njivi se je nemudoma raznesla po vsem Prekmurju. V Ženavlje se je s kolesi, z vozovi in z vlaki napotilo kakih pet tisoč Prekmurcev, ki so hoteli videti balon in slavno potnika od blizu. V Ženavlje pa so se zapodili tudi avtomobilisti iz Dunaja, Ljubljane, Zagreba in Budimpešte.

Profesor Cosyns je moral na tekočem traku deliti avtograme. Časniških vprašanj ni bilo ne kraja ne konca. Profesor je razlagal, da je

šestnajst kilometrov nad Zemljo silen mraz.

Drugo noč sta potnika prespala v poštarjevi hiši. Naslednji dan so balon zložili v Petrovcih na dva vagona in ju poslali v Ljubljano. Na pot sta odšla tudi popotnika. V Zagrebu so jima že pripravljali slovesen sprejem, toda potnika sta se odločila za Ljubljano. Iz Bruslja so jima namreč sporočili, naj se odpeljeta v Ljubljano, kjer naj bi profesor govoril po radiu. Z avtom ju je prišel iskat sam belgijski častni konzul.

V glavno mesto bi morala prispeti ob sedmih zvečer. Pred magistratom ju je čakala množica radovednih meščanov, toda Belgijec ni bilo od nikoder. Bruselj je vsako uro nestrno spraševal, ali sta znanstvenika že v Ljubljani. Nihče ni vedel povedati, kaj se jima je zgodilo. Avto, s katerim so se peljali z Goričkega v Ljubljano, se je neprestano kvaril, na hudem trojanskem klancu pa dokončno omagal, tako da so morali presteči v drug avto. V Ljubljano sta prispela moža šele ob enih ponoči. Vsa Ljubljana se je naslednji dan zgražala, kako je mogoče tako slavne ljudi prevažati v tako neslavnih avtomobilih.

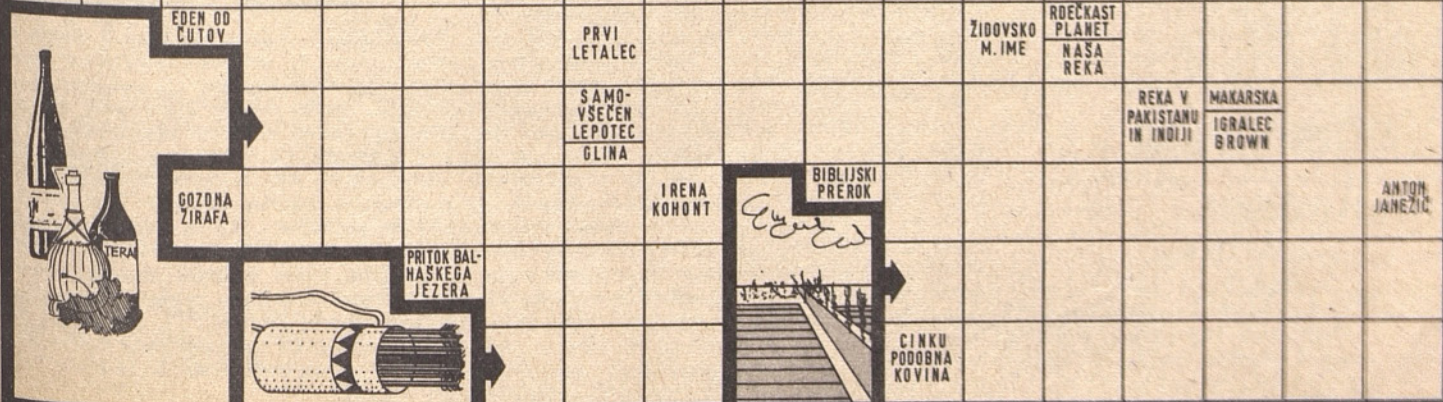
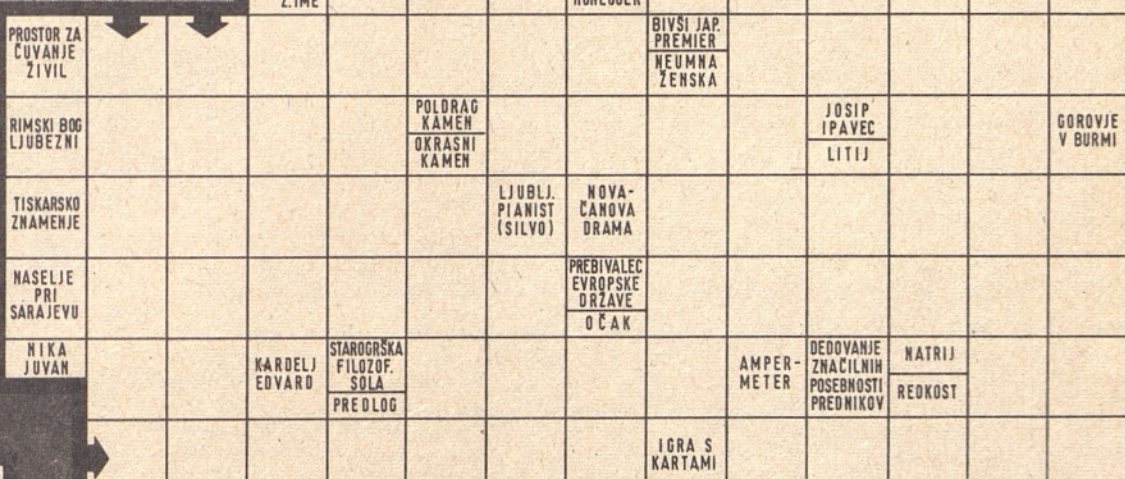
Svoj radijski govor je imel profesor Cosyns šele naslednjega dne. Intervjuval ga je sam poštni direktor dr. Tavzes (radio je takrat spadal pod pošto). V izbranih besedah je slavil polet in pogum obeh mož, nato pa ju je začel spraševati. Znanstvenika sta pohvalila lepoto naše dežele in izjavila, da bosta doma rada povedala, kako pristrčno so ju sprejeli v Ženavljah in v Ljubljani. Intervju so prenašale vse tri jugoslovanske postaje, izmed tujih pa Bruselj. Dunajska postaja je posnela razgovor na plošče in ga predvajala svojim poslušalcem še isti večer.

Belgijska znanstvenika sta se od nas poslovila naslednjega dne. Preden sta na ljubljanskem letališču stopila v srebrnega spartana, sta dobila v dar rdeče nageljne, lutki v slovenskih narodnih nošah in kranjska srčka. Tako se je zgodilo, da je belgijski balon ponesel ime dotlej povsem neznane vasice na Goričkem, ime Ženavlje po vsem svetu. Ženaveljčani so še danes ponosni, da jih je vsemirski balon obiskal že pred skoraj štiridesetimi leti, v času, ko so se tudi zračna plovila raje držala tal kot pa strmoglavih višin.

Izbor slik in besedilo:
JANEZ KAJZER

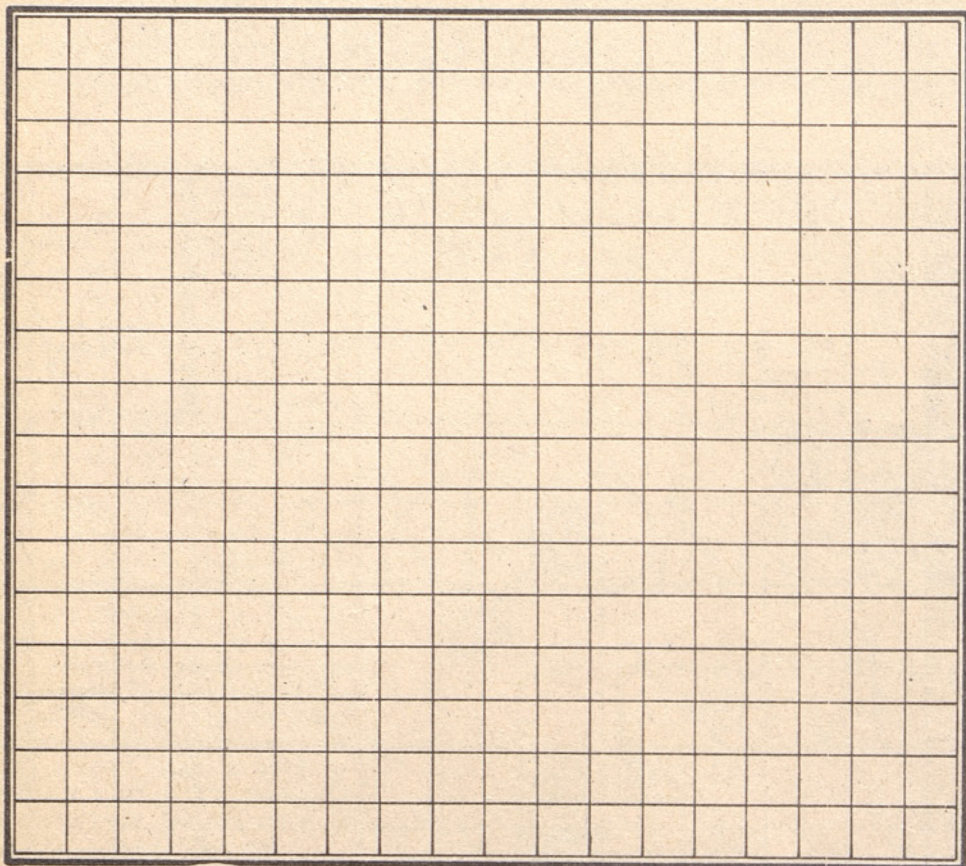

REŠITE ALI PUSTITE

SKRITA KRIŽANKA

V KRIŽANKO JE TREBA NESIMETRIČNO RAZPOREDITI 48 ČRNIH POLJ.

VODORAVNO: 1. notranja zgradba, sestava, ustroj, 10. obsežnost znotraj kakšnega območja, 18. ameriški filmski režiser avstrijskega rodu (Otto, „Porgy in Bess“), 19. ciprski nadškof, predsednik od leta 1968, pobudnik sodelovanja neuvrčenih, 20. gledališki program, spored, 21. skupina nestalno toplih, večinoma kopenskih vretenčarjev, reptili, 22. letni gozdni posek, 23. težko, bleščeče se, včasih s srebrnimi nitmi pretkano blago za ženske večerne obleke, 25. pristaniška naprava, kjer popravljajo ali čistijo ladje, 26. avtomobilska oznaka Titograda, 27. okrajšava za „to je“, 28. največji budimpeštanski stadion, 31. nemški politik, ki je bil leta 1919 izvoljen za prvega predsednika weimarske republike (Friedrich, 1871–1925), 33. stopnja, višina, nivo, 35. staro mesto ob zgornjem Tigrisu, prestolnica nekdanje Asirije, 37. večja ptica pevka s temnimi lisami po belem trebuhu, 38. najvišje in najstarejše božanstvo pri starih Egipčanih, bog sonca, 39. eno izmed političnih gesel francoske revolucije (egalite), 41. prebivalci zgodovinske pokrajine Lacije v srednji Italiji, 44. žoga zunaj igrišča pri nekaterih športnih igrah, 45. sij, blišč, 46. nemški arhitekt, predstavnik radikalno stvarne arhitekture (Adolf, 1870–1933), 48. del pohištva, omarica, 50. noju podoben avstralski ptič z zakrnelimi perutnicami, 52. goli polž, črne, rjave ali rdečkaste barve, 55. mračnost, sivost, 58. npravno močan človek, ki se je odrekel življenjskim užitkom, puščavnik, 60. vrhnja plast nekaterih sadežev, skorja, 61. kemični lement iz

skupine žlahtnih plinov, ki se uporablja za polnjenje žarnic in svetlobnih cevi, 62. telesna odprtina za izločila pri nekaterih živalih, kloaka, 63. mesto ob Savinji, južno od Celja s termalnim zdraviliščem in pivovarno, 66. poškodba tkiva, 67. najdaljša jugoslovanska reka, 68. koža z mehko, gosto dlako (pomanjševalnica), 71. avtomobilska oznaka Pančeva, 72. ime italijanske pesnice Negri, 73. doraščajoča oseba moškega spola, fant, 74. ime rodezijskega rasističnega politika Smitha, 75. ime tretje črke v grški abecedi, 78. ameriška zvezna država z glavnim mestom St. Paul, 81. avtomobilska oznaka Virovitice, 82. veliko jezero na severu Finske, 84. okrepitev, utrditev, fortifikacija, 85. prebivalec azijske države z glavnim mestom Amman, 87. človek, ki v ničesar ne veruje, 88. v kakem kraju udomačena bolezen, krajevna bolezen (golšavost v hribovitih, malarija v močvirnih krajih, ipd.).

NAVPIČNO: 1. iznajdljiv človek, 2. tretji del, 3. krmilna rastlina, 4. oseba, ki do največje popolnosti obvlada kaj, artist, 5. ustanovitelj perzijske države, 6. kratica za močno eksplozivno snov (trinitrotoluol), 7. ime italijanskega filmskega igralca Tognazzija, 8. dijak srednje šole s težiščem pouka na stvarnih vedah, 9. francoski avantgardistični dramatik španskega rodu (Fernando, „Arhitekt in asirski cesar“), 10. cesar, 11. sodobni slovenski zgodovinar (Josip), 12. stara prestolnica Babilonije ob Evfratu, predhodnica Babilona, 13. hrvaški pesnik in pisatelj (Vladimir, „Veli Joža“), 14. drugo ime za reso, 15. afriški veletok, najdaljša reka na svetu, 16. francoski dramatik, pesnik in pisatelj (Jean, 1889–1963, „Pisalni stroj“), 17. papirnat denar prve francoske revolucije, tudi naslovljenec denarnega nakazila, 24. količina za merjenje, 29. krivulja v geometriji, katere tangente so normale dane krivulje, 30. denarna enota v nekaterih državah Srednje in Južne Amerike, 32. telesnokulturno udejstvovanje, ki spodbuja rekreacijo zaradi krepitev zdravja in delovnih sposobnosti slehernega človeka, 34. bolezensko znamenje, pri katerem je zvišana telesna temperatura, 36. govorenje besedila, namenjenega za dobeseden zapis, diktat, 40. italijanska filmska igralka (Marilu), 42. napad, ataka, 43. očesna šarenica, 47. levi pritok Dona pred Rostovom, 49. trščica, troha, 51. mesto v Saudovi Arabiji, najpomembnejša romarska pot musli-

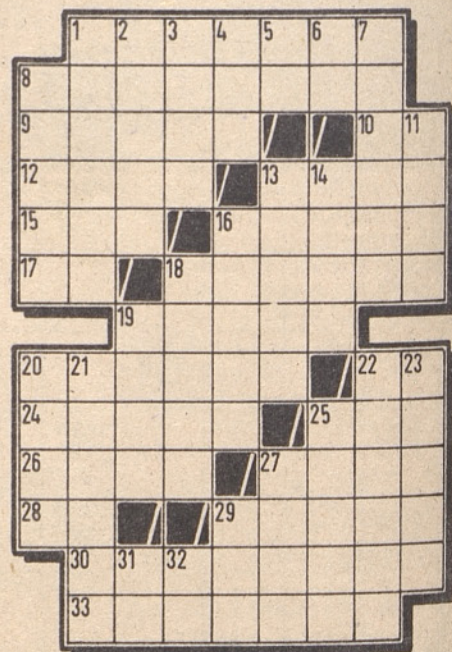
manov, 53. številno južnoafriško črnsko pleme iz etnične skupine Bantu, 54. že skoraj izumrlo severno-ameriško indijsko pleme, 56. stopnja majhnih tiskarskih črk, 57. koralni otok v arhipelagu Tuamotu, 58. država v severovzhodni Indiji z glavnim mestom Šiilong, 59. športno igrišče, 64. zelišče, travje, 65. ameriški jazz glasbenik, skladatelj, pianist in vodja orkestra (Stan), 68. obroček za nasajanje kose, 69. bivši ugandski predsednik, ki ga je strmoglavil general Idi Amin (Milton), 70. mesto na Češkem ob reki Ohre, središče hmeljarstva, 73. slovenska atletinja, ena najboljših peterbojk v državi (Marjeta), 75. francoski pisatelj, osrednja literarna osebnost med obema vojnama (Andre, „Vatikanske ječe“), 76. pokrajina v Južnem Vietnamu, 77. duše, dobri duhovi umrlih pri starih Rimljanih, 79. duša umrlega pri starih Slovanih, 80. avtomobilska oznaka italijanskega mesta Avellina, 83. mlada krava, 86. različna soglasnika.

● (4)

(IR)

KRIŽANKA

VODORAVNO: 1. sovjetski umetni satelit, 8. italijanski pesnik pesimizma in romantičnega svetobolja (Giacomo, 1798–1837), 9. angleški fizik, ki je odkril izotopnost (Francis William), 10. avtomobilska oznaka Kranja, 12. ostanek odžaganega debla v zemlji, panj, 13. hokeju podobna igra z leseno kroglo in tolkači (igrajo jo na konjih), 15. največji jugoslovanski otok, 16. postvri sorodna riba iz severnih morij, 17. tuj dvoglasnik, 18. nenadna srčna slabost, 19. krilo, del zgradbe, 20. bojna ladja starih Grkov in Rimljanov, troveslača, 22. avtomobilska oznaka Nove Gorice, 24. obrazna maska, krinka, 25. mehka tonovska lestvica, 26. drugo ime za dušik, 27. večanje, 28. kratica za „kilometer“, 29. kozmetična kolekcija ljubljanske Ilirije, 30. premično imetje, 33. slovenski filmski režiser, dobitnik letošnje puljske Zlate arene za režijo „Cvetja v jeseni“ (Matjaž).

NAVPIČNO: 1. najožja sorodnica, 2. manjša reka, 3. vstaja, punt, 4. indonezijski šahovski mojster, 5. kratica za „Naše razgled“, 6. okrajšava za „idem“ (isti), 7. enooki velikan v starogrški mitologiji, 8. mesto ob Savinji južno od Celja, 11. angleška črnska pevka (Diana), 13. češki ples v živahnem taktu, 14. bodeč plevel, 16. najdaljša francoska reka (naša oblika), 18. sodobni slovenski dramatik (Bratko, „Velika puntarija“), 19. starorimski stenograf, 20. pritisk, 21. vmesni prostor, interval, 22. najemnik, bajtar, 23. zvišan daritveni prostor, žrtvenik, 25. jugoslovanski televizijski režiser, predvsem zabavno glasbenih oddaj (Anton), 27. živinorejska farma v ZDA, 29. največji budimpeštanski stadion, 31. avtomobilska oznaka Nizozemske, 32. kratica za „vojni odsek“.

● (3)

(IR)

POSETNIKA

**A. LETO
glasbenik
PULJ**

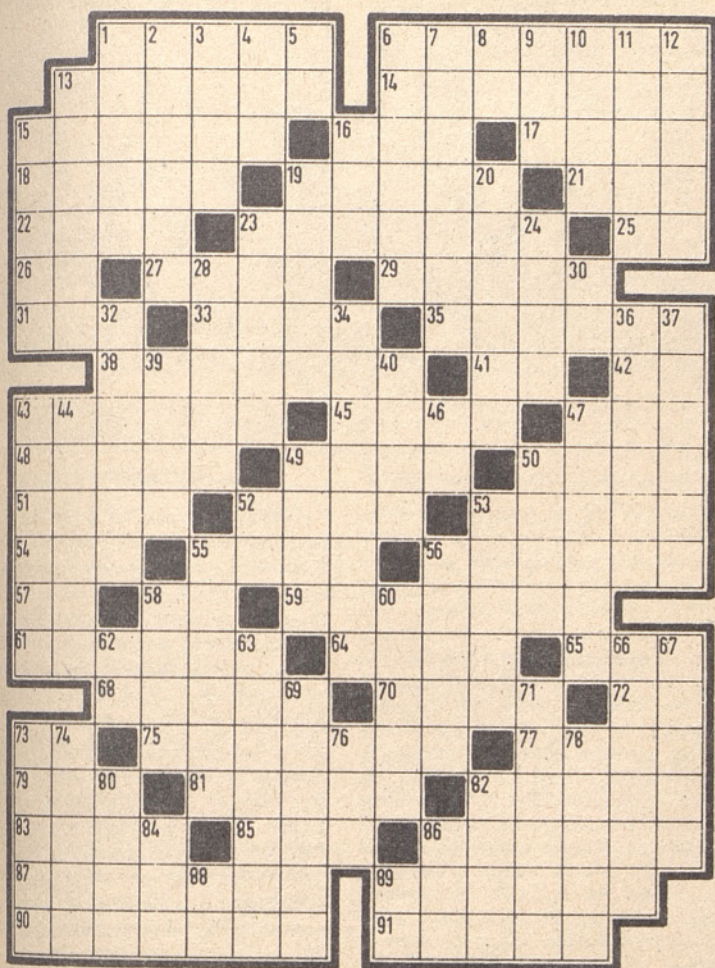
Glasbenik iz Pulja zelo rad izvaja skladbe slovenskega mojstra vokalne polifonije. Kate-rega?

● (3)

(GAL)

KRIŽANKA

VODORAVNO: 1. preval v Julijcih, ki povezuje Dolino s Trento, 6. avitaminozno obolenje zaradi pomanjkanja vitamina C v prehrani, 13. tkanina v platnени vezavi, 14. morska riba, skomber, 15. pomožni duhovnik v protestantski cerkvi, 16. kos celote, 17. pripadnik antičnega plemena ob Črnem morju, 18. nemški skladatelj in organist, mojster kromatične polifonije in kontrapunktičnega oblik (Max, 1873–1916), 19. arest, ječa, 21. ime ruske balerine Pavlove, 22. spoj glave s trupom, 23. filmsko delo iz več krajših, z vodilno idejo ali drugače povezanih filmov, 25. kemijski znak za erbij, 26. površinska mera, 27. slovenski realistični slikar, ki je vodil zasebno slikarsko šolo v Muenchenu (Anton, 1862–1905), 29. kraj na Hrvaškem ob reki Čarbanki, 31. šolska ocena, 33. ime pesnice Muserjeve, 35. nekdanji tip srednje šole, 38. življenjsko

PREMIKALNICA

VPLETENOST
MONTE CARLO
HAGIA SOFIA
ANNAPURNA
ŠIITI
LIEBKNECHT
ISAAC

Premikajte gornje besede drugo nad drugo tako, da dobite v treh zaporednih vrsticah tri kraje ob cesti Ljubljana–Postojna.
● (2)

(GAL)

okolje, 41. kratica za narodno banko, 42. avtomobilska oznaka Libanona, 43. francosko ime belgijskega pristanišča Antwerpen, 45. spolnost, 47. kip ali podoba golega telesa, 48. obalna država na severu ZDA, z glavnim mestom Agusta, 49. novica, 50. beneški trgovec in pomorščak, ki je v letih 1271 do 1292 potoval po Prednji Aziji in Kitajski (Marco), 51. domača žival z volnato dlako, 52. zasebna proizvodnja, rokodelstvo, 53. zemljišče, 54. v starogrški mitologiji hči Urana in Gee, Zevsova mati, 55. mehanska poškodba, fraktura, 56. mučilno orodje, 57. začetnici legendarnega češkoslovaškega atleta, dolgo-progaša, 58. avtomobilska oznaka Svetozareva, 59. francoski operni in baletni skladatelj (Leo, „Lakme“), 61. brezpraven družbeni sloj v stari Grčiji, 65. velika, okusna morska riba, 68. grm iz družine kovačnikovcev s črnimi plodovi, 70. preddverje, 72. veznik, 73. začetnici slovenske družbeno-politične delavke, članice sveta federacije, 75. žival iz rodu prhutarjev, ki spi obešena na zadnje noge in z glavo navzdol, 77. čelada, 79. ime prve ženske po bibliji, 81. muslimansko sveto pismo, 82. čokat tropski kuščar, ki raje po pesku, 83. oklopno vojaško vozilo, 85. glavna azijska jed, 86. prebivalka glavnega mesta Grčije, 87. italijanski renesančni pesnik in komediograf (Ludovico, „Besneči Roland“), 89. jadranski otok v zadrski otočni skupini med Premudo in Istom, 90. skopljenec, 91. hrib nad Sevnico.

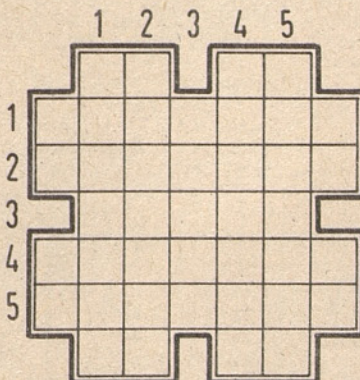
NAVPIČNO: 1. vodni hlapi v zraku, 2. vesoljsko vozilo na reaktivni pogon, 3. drevesni panj, 4. desni pritok Donave

pri Passau, 5. različni črki, 6. slepo črevo, apendiks, 7. zvitek, 8. angleška kratica za „že prav“, 9. beograjska filmska igralka (Eva), 10. udarec z noge, 11. mesto v severni Italiji (Videm), 12. pripadnik turškega ljudstva v Sovjetski zvezi, 13. ime francoskega dramatika Corneilla, 15. mesto v zahodni Bosni v dolini Unca, 16. del tedna, 19. podtaknjenec, podvržen otrok, 20. znameniti flamski slikar 17. stoletja (Peter Paul), 23. silhueta, 24. znamka švedskih osebnih avtomobilov, 28. pred tremi leti umrli slovenski operni dirigent in skladatelj (Demetrij, „Vizije“), 30. različna soglasnika, 32. nalezljiva bolezen, difterija, 34. švicarski dirigent, interpret Stravinskega (Ernest, 1883–1969), 36. sodobni hrvaški pesnik in prevajalec (Gustav, „Izlet v nebo“), 37. del Hamburga, 39. podoba krilatega dečka, spremljevalca boginje Venere, 44. alpinistična skupina v steni, 46. avtomobilska oznaka Kutine, 47. nedovršni pretekli čas, 49. rana, povzročena z rezilom, 50. slovi brazilski nogometaš, imenovan „kralj nogometa“, 52. pijača starih Slovanov, 53. mesto v severozahodni Italiji, središče Kanalske doline (Tarvisio), 55. šolska potrebščina, 56. stopnja koncentracije raztopine, 58. kalcijev in titanov silikat, titanit, 60. ameriški filmski režiser (Henry, „Potovanje v središče Zemlje“), 62. večji kraj v Srbiji, severovzhodno od Valjeva, 63. kemijska posoda, prekapnica, 66. osnovnošolka, 67. pripadnica germanskega naroda, 69. naslovni junak Balzacovega romana, 71. največji slovenski epski pesnik (Anton, „Balade in romance“), 73. oglas, razglas, 74. sodobni slovenski skladatelj in dirigent (Danilo, „Veronika Deseniška“), 76. plemiški deček v dvorni službi, 78. tuje žensko ime, 80. drugo ime za janež, 82. postava, rast, 84. del ravnine, ki ga omejujeta dva kraka s skupnim začetkom, 86. alpinistične reševalne sani, 88. kemijski znak za stroncij, 89. različna soglasnika.

● (3)

(KOR)

MAGIČNI LIK

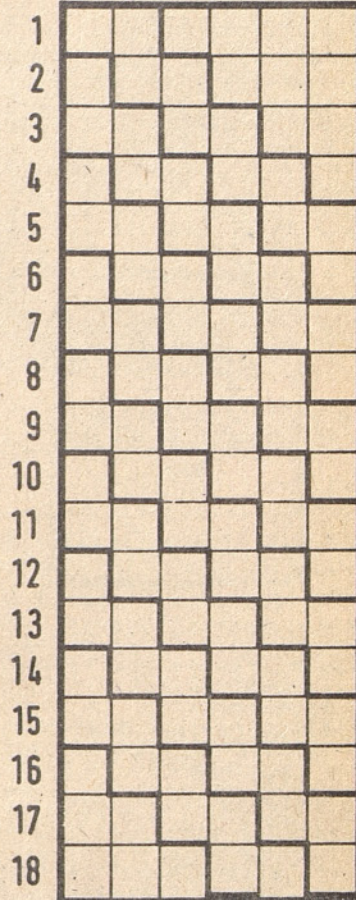

VODORAVNO IN NAVPIČNO:

1. francoski kemik in biolog, utemeljitelj bakteriologije (Louis, 1822–1895), 2. palestinska boginja plodnosti in vojne, največkrat predstavljena gola (Ištar), 3. francoski filozof, kritik in zgodovinar, učenec Comtovega pozitivizma (Hippolyte), 4. ženska, ki veruje v boga, 5. trivalentna kovina, odkrita istočasno v Franciji in Nemčiji (prej kasiopej).
● (3)

(IR)

STOPNICE

1. ena izmed jugoslovanskih republik, 2. vrsta kamnine, ki je dobila ime po hribu pri Beogradu, 3. predstavniki razvojno zelo stare skupine sesalcev, 4. slovenski pisec partizanskih spominov (Hinko-Okli), 5. delavec v tiskarni, 6. priljubljeni narodnozabavni ansambel ameriških rojakov, 7. močno mamillo, derivat morfija, 8. mlada žival, 9. podzemna prometna zveza, tunel, 10. mariborski gledališki režiser (Branko), 11. majhne, kratke dlake pod nosom, 12. kraj ob Soči, južno od Anihovega, 13. navidezni nebesni pas na obeh straneh ekliptike, po katerem se gibljejo Sonce, Luna in večji planeti, „živalski krog“, 14. ljubljanski karikaturnist (Bine), 15. porok, 16. nižji hribček, 17. halucinacija, blodnja, 18. tekmovalac v športnem čolnu.

Črke, ki „sede“ na stopnicah, dajo priimke devetih slovenskih gledaliških igralk.
● (3)

(ROK)

POSETNIKA

ZINKA D. BORZOV

Kaj je po poklicu Zinkin mož?

● (2)

(GAL)

ANTON JANŠA

25. avgusta letos bo Skupnost jugoslovanskih PTT izdala priložnostno znamko za 80 par ob 200-letnici smrti Antona Janše, bakroreza in prvega učitelja čebelarstva.

Anton Janša se je kot kmečki sin rodil 20. maja 1734 v Breznici na Gorenjskem. Od leta 1766 je obiskoval bakroreški in risarski oddelek Umetniške akademije na Dunaju. Leta 1770

pa je bil z dekretom imenovan za prvega učitelja čebelarstva na novi čebelarški šoli na Dunaju. Bil je zelo uspešen učitelj in so njegova predavanja poslušali tudi čebelarji zunaj avstroogrskih meja.

Napisal je dve knjigi o čebelarstvu (v nemščini), in sicer Razpravo o rojevanju čebel (izšla leta 1771) in Splošno poznavanje čebelarstva (izšla po njegovi smrti leta 1775). Knjigi so prevedli v več jezikov in sta še danes koristni in aktualni.

Umril je 13. septembra 1773, star komaj 39 let, na Dunaju, kjer je tudi pokopan. V spomin na njegove zasluge sta slovenska in avstrijska zveza čebelarjev sklenili, naj se leto 1973 imenuje „Janševo leto“.

Osnutek za znamko, ki kaže slavljenčev portret in čebelo, je naredil akademski slikar Božidar Jakac iz Ljubljane. Znamko bo natisnil Zavod za izdelavo bankovcev v Beogradu v dvobarvnem linijskem globokem tisku po gravuri Dragiše Andrića. Naklada milijon kosov v običajnih polah po 9 znamk. Velikost znamke 30 x 37 mm, slike na znamki pa 26 x 33 mm. Biro za poštne znamke bo istega dne izdal tudi ovitek prvega dne; stal bo dva dinarja.

NOVO NA TUJEM

BELIZE — Provizorij — natis novega naziva države Belize prek dosedanjega „Britanski Honduras“ na frankovnih znamkah za 1/2, 1, 2, 3, 4, 5, 10, 15, 25, 50 c, 1, 2 in 5 D, ki kažejo 7 rib in 6 sesalcev.

BRIT. DEVIŠKO OTOČJE — V poštneštven izdaje lastnih kovancev: 1, 5, 10, 25, 50 c in 1 D — reprodukcije novcev (s slikami raznih živali) enakih nominal, kot so znamke, v ozadju so pokrajinski motivi.

CENTRALNOAFRIŠKA REPUBLIKA — Cvetje: 10, 20, 30, 40 in 50 F — 5 različnih cvetic. Živali: 15 F — kameleon.

NOVA ZELANDIJA — Umetnost: 5, 8, 10 in 18 c — reprodukcije štirih slik slikarke Frances Hodgkins.

ČEŠKOSLOVAŠKA — Jubileji: 3 po 30 h — 50 let radia (antena z radioaparatom), 20 let televizije (ekran) in 20 let telefonske povezave vseh krajev v republiki (telefon in zemljevid). Praško mesto: 2 po 3 Kčs — kralj Legat, detalj iz rokopisa iz 14. stoletja ter grb Karla IV. iz leta 1351. 25-letnica majske ustave: 60 h — grb ČSSR.

INDIJA — 15-letnica ustanovitve indijskega alpinističnega kluba: 20 p — pogled na himalajske vrhove.

PERU — 1. svetovni košarkaški festival: 5 in 20 S — koš zemljevid sveta. **MALAWI** — Stoletnica smrti raziskovalca D. Livingstona: 3, 8, 15 in 30 t — slavljenec pred zemljevidom Afrike. Blok z vsemi znamkami.

ITALIJA — 75-letnica italijanske nogometne federacije: 25 in 90 L — tloris nogometnega igrišča z žogo in prizor iz nogometa. Stoletnica smrti književnika Alessandra Manzoni: 25 L — reprodukcija slavljenčevega portreta, dela Francesca Hayeza. Gradbenik Andrea Palladio (1508–1580): 90 L — načrt „La Rotonde“. Evropa-CEPT: 50 in 90 L — enotni motiv „poštni rog“.

KAMERUN — 25 let Mednarodne zdravstvene organizacije: 50 F — prerez človeškega srca z ožiljem. **LAOS** — Osvajanje vesolja: 80 in 150 k — sputnik ob bogu Rahouu ter raketa ob lunarnem modulu.

KANDA — Stoletnica smrti politika Josepha Howaja: 8 c — portret. Stoletnica rojstva slikarja J. E. H. Mac Donalda: 15 c — reprodukcija slike „Fantazija“.

MAVRETANIJA — Sončni mrk: 35, 40 in 140 F — trije različni prikazi popolnega sončnega mrka. Blok z vsemi tremi znamkami.

ZANIMIVOSTI

NA DRAŽBI londonske firme Robson Lowe v Bazlu, Švica, je bilo največ zanimanja za pisma. Tako je bilo na pr. pismo iz papirusa iz 8. stoletja prodano za 1600 F; pismo, poslano iz Kaira v Aleksandrijo leta 1419 pa samo za 100 F ceneji! Skupno je bilo prodanih znamk in ostalega filatelističnega materiala za 1 305 725 frankov!

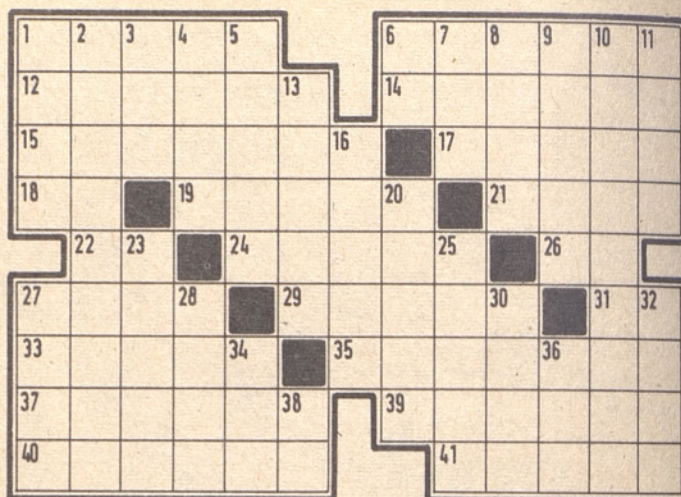
OB PARTIZANSKEM SLAVJU v Žužemberku 15. julija so domači pionirji priredili zelo uspešno filatelistično razstavo.

NA MEDNARODNI RAZSTAVI „Transportna sredstva nekoč in danes“ v Ceseni, Italija, je v hudi konkurenci prejel celjski filatelista Roman Turk (edini razstavljalec iz Jugoslavije!) bronasto medaljo za zbirko „Obietnice železnice“.

„SAMMLER-DIENST“ POROČA v svoji 14. številki, da je trenutna cena tako imenovanih malim polam naše letošnje serije „Evropa-CEPT“ 30 DM, da pa bo verjetno še višja, ker je naklada komaj 778 pol. To pa je po mnenju komentatorja za vse zbiralce teme „Evropa“ občutno premalo. **PERUJSKA POŠTNA UPRAVA** bo do konca leta reproducirala slike iz starega inkovskega koledarja. Vsak mesec bo izšla ena znamka. Doslej so jih izdali že šest.

KRIŽANKA

VODORAVNO: 1. tiskanje s prenašanjem stavka s cinkove plošče na gumijast valj in z valja na papir, 6. strnjena kri na rani, 12. ameriški republikanski politik, zunanji minister ZDA od 1953 do 1959 (John Foster), 14. umetna snov za prekrivanje atletskih tekališč in zaletišč, 15. vrsta bojnega strupa, ki napada kožo in dihala, 17. že umrli angleški namiznoteniški igralec, večkratni svetovni prvak (Victor), 18. avtomobilska oznaka Križevcev, 19. desni pritok Lene v Sibiriji, 21. predmet znanstvene razprave, 22. začetnici največjega slovenskega dramatika in pisatelja, 24. glavno mesto francoskega departmaja Pas-de-Calais, 26. kemijski znak za lantan, 27. večji kraj v Srbiji vzhodno od Valjeva, 29. vrsta apnenca, ikravec, 31. avtomobilska oznaka glavnega mesta Vojvodine, 33. ime ameriškega skladatelja Coplanda, 35. barvitost, medsebojno razmerje in ubranost vseh barv in tonov na sliki, 37. drobno zrnat trd mineral, ki se uporablja kot brusilno sredstvo, 39. z balzamirom pred razpadanjem obvarovano truplo, 40. nadarjenost, 41. daljše leposlovno delo v prozi.

NAVPIČNO: 1. starejši hrvaški skladatelj (Krstó), 2. vulkan in najvišji vrh na Japonskem, sveta gora in nacionalna znamenitost, 3. poželenje, strast, 4. črnuška tovarna električnega materiala, 5. naš največji izumitelj na področju elektrotehnike (Nikola), 6. avtomobilska oznaka Kutine, 7. jadranski otok v Kvarneru nedaleč od obale pod Velebitom, 8. starogrški pesnik, 9. sprožitev strelnega orožja, 10. republika v vzhodni Afriki z glavnim mestom Dar es Salaam, 11. otok v tihomorskem koralnem otočju Tuamotu, 13. priprava za pričvrstitev ladij na morsko dno, 16. priljubljena igra na katere, 20. mehanska poškodba, 23. ime pisatelja Kosmača, 25. druga plast iz dobe paleozoika v geološki zgodovini Zemlje, 27. svojina, 28. visoke vzpetine, 30. ime umrlega družbeno političnega delavca Brejca, 32. socialni položaj, 34. reka v vzhodni Angliji, 36. glavno mesto naše sosednje države, 38. avtomobilska oznaka Kutine.

• (3)

(KOR)

Rešitve ugank iz 32. številke

STRAN 29. SLIKOVNA KRIŽANKA. V o d.: Ossian, Barbra, smaragd, kokodaj, USA, JAT, stvar, stikalo, trepak, kovnec, ranina, utor, xv, enostavnost, bitka, IS, bik, Ta, Arras, splavar, arka, Ada, Alice, udav, skip, Natal, Laplace, Ela, dno, amen, aforizem, tvarina, hrt, zona, akt, Scipio, Vian, tao, Sadi, David, Mao, antimon, op, izum, detel, oda, sura, alabaster, trik, Re, Andora.

STRAN 30. ITALIJANSKA KRIŽANKA (črtica pomeni črno polje). V o d.: 1. Slavonska Požega, 2. Eisenhower — Amon, 3. nravi — karierist, 4. Time — — Mostarka, 5. Ikarja — Esti — — ar, 6. Matisse — taksa — —, 7. e — icika — anemona, 8. Np — Asa — — Titanic, 9. top — — Rio — šar — KA, 10. Alost — okač — Apo —, 11. Litva — — ose — gol —, 12. nerabnost — Adrar, 13. oder — Astruc — oje, 14. Sebastijan — stek, 15. trans — PE — — kava.

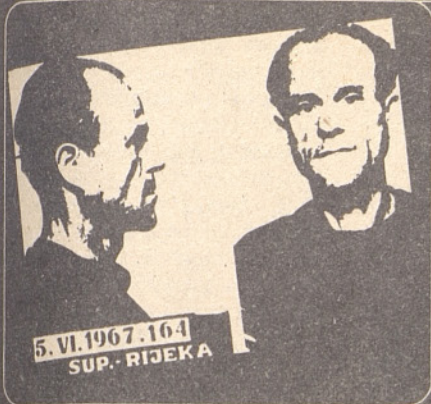
DOPOLNJEVANKA: stalinist, napolitanske, stikalščice, espi, umetnost, polaganje, navpičnica, Moravce, Nemčija, pasulj. Ali ni politika le spretnost laganja v pravem času? **IZPOLNJEVANKA:** 1. skripta, 2. meander, 3. Malraux, 4. Berliz, 5. emitent, 6. valkira, 7. tangens, Martin, Sellers, Karina. **ZNATE OPAZOVATI:** 3 — F, 4 — A, 4 — G, 6 — C, 1 — D.

STRAN 31. KOMBINACIJSKA KRIŽANKA (ob levi rob si napišite številke

od 1 do 16). V o d.: 1. gospodinjstvo, ameba, 2. revolucionaarka, Trogir, 3. Irene, elektik, igračka, 4. Otto, Keats, Srebotnjak, 5. teorem, lik, Alena, ena, 6. RV, Bizeljsko, Irida, Sn, 7. an, trahit, beda, eleat, 8. sla, Jakov, gama, fleks, 9. Merlak, torilo, laso, 10. Lecca, oksidacija, noj, 11. ud, indikator, Ita, Štore, 12. Tess, oko, Marjan, komar, 13. era, znesek, Oalu, rida, 14. retina, trakar, Aleksej, 15. Avilov, Japonec, regata, 16. norija, erotika, tor. **ŠTEVILČNICA:** 1. Samojed, 2. platana, 3. Toronto, 4. kajmak, 5. pragozd, 6. Jenisej, 7. mikrobi, 8. štrajk, 9. zlatnik, 10. valkira, 11. kajakaš, Marjan Kralj, Jana Osojnik. **IZPOLNJEVANKA:** 1. kabaret, 2. askeza, 3. Sokrat, 4. ekloga, 5. karies, 6. amoret, 7. Atrans, 8. pacient, Bergerac. **SERPENTINE:** 1. zapovednik, 2. komponist, 3. tromblon, 4. nastop, 5. pšenica, 6. astrofizika, 7. Ažbe, 8. Eusebio, 9. Oton, 10. nespečnost, 11. trot, 12. tipolog, 13. gangster, 14. razstavitev, 15. vokativ, 16. Vadim, 17. meteljaka. Ponižnost je strup proti osebnosti.

STRAN 32. KRIŽANKA. V o d.: 1. Škotska, 8. bera, 12. četrtek, 13. opus, 14. iris, 15. Strniša, 17. piška, 19. ia, 20. Sem, 21. čarovnik, 24. dva, 26. Am, 27. aroma, 30. vrnitev, 33. Epir, 34. obed, 35. Granada, 37. raca, 38. aviatik.

ZLOČINCI IZ CELICE SMRTI

2. HLADNOKRVEN UMOR KATE DRNIĆ

Kata Drnić iz okolice Siska je izginila 21. avgusta 1954 v skrivnostnih okoliščinah. Najzadnje so jo videli na glavnem kolodvoru v Zagrebu skupaj z dvema nepoznanima moškima. Družina je vedela, da je imela tega dne pri sebi 1220 ameriških dolarjev. Skoraj tri četrt leta pozneje, 28. aprila 1955, so v rokavu Save blizu Jakuševačkega mosta v Zagrebu našli velik bencinski sod in v njem razpadajoče žensko truplo.

Obdukcija je pokazala, da je bila ženska ubita. Po nekaterih znakih je bilo mogoče ugotoviti, da so bili v sodu ostanki — Kate Drnić.

Dva dni po grozljivem odkritju so miličniki aretirali 50-letnega Đuro Barkića, zbiralca starega železa iz Zagreba, ki so ga videli po izjavah nekaterih prič s Kato Drnić tistega dne, ko je izginila. Osumljeni Barkić je poskusil narediti 2. maja 1955 v celici preiskovalnega sodišča samomor. S koščkom pločevine si je prerezal žile na roki. Rešili so ga in priznal je preiskovalcu oddelka za notranje zadeve: „Oropal in ubil sem Kato Drnić.“ Sodišče ga je spoznalo za krivega in ga obsodilo na smrt. Pozno ponoči 28. marca 1957. so ga odpeljali na kraj eksekucije in ustrelili.

Posezimo nazaj v dneve, ko je Kata Drnić skrivnostno izginila. Organi za notranje zadeve so bili obveščeni o tem šele po desetih dneh. Tedaj je stopil na tajništvo za notranje zadeve v Sisku njen sin Stevo Drnić, kvalificirani rafiner v siški rafineriji nafte in izjavil za zapisnik:

„Pred kakimi desetimi dnevi je moja mati odpotovala v Zagreb in se še ni vrnila. S seboj je imela okoli 1000 dolarjev, ki jih je nameravala zamenjati za dinarje.

Trije meščani so jo videli na železniški postaji v Zagrebu v družbi z nekim neznanim moškim. Menda je rekla, da bo prišla z brzim vlakom, a ni pripotovala. Pred petimi dnevi se je zanimal

V SODELOVANJU Z VJESNIKOVO PRESS AGENCIJO SMO PRIPRAVILI SVOJIM BRALCEM ZANIMIV FELJTON V SEDMIH DELIH, KI NE BO LE NAPETO BRANJE — SAJ JE VSAKA ZGODBA TAKO REKOČ ZAKLJUČENA SRHLJIVKA — TEMVEČ BO, POSEJAN Z OKVIRČKI, RAZKRIL VRSTO MANJ ZNANIH DEJSTEV IZ NAŠEGA IN TUJEGA PRAVOSODJA. VPRAŠANJE UMESTNOSTI ALI NEUMEŠTNOSTI SMRTNE KAZNI PUŠČAMO OB STRANI, KAJTI NAVSEZADNJE SODIJO OPISANI DOGODKI ŽE V POLPRETEKLI ČAS.

Bencinski sod v upadlem rokavu Save: usoda je hotela, da so vremenske razmere pomagale razkriti gnusni zločin Đura Barkića...

zanjo v Zagrebu moj brat Nikola Drnić, pa ni ničesar izvedel. Menim, da je zaprta, ali pa se ji je kaj zgodilo zaradi denarja. Bila je zelo nepredvidna.“

Žabeležili so si opis izginule ženske: stara 50 let, nizka, debela, nekoliko osivela, okroglih lic in zelenih oči. Bila je oblečena v staro hrvaško kmečko nošo, na glavi je imela belo ruto.

Posebnege vznemirjenja še ni bilo. Organi notranjih zadev so izvedeli, da je šla Kata Drnić večkrat z doma, ker se ni posebno razumela z družino, in po več dni ostala pri kakih znancih. Pozanimali so se v vasi Lekeniku, kamor je večkrat šla, a tu je niso videli že več mesecev. Zadeva je krenila z mrtve točke šele čez dva meseca.

Ivan Drnić, Katin mož, je preko svojega odvetnika Iva Marakovića uradno zahteval, naj okrožno javno tožilstvo v Zagrebu začne preiskavo o izginutvi Kate Drnić. Poleg znanih dejstev je navedel še: „Po vasi se govori, da so Kato videli kritičnega dne okrog 13. ure na glavnem kolodvoru v Zagrebu, kjer je čakala na vlak za Sisak. Na peronu je stopil k njej neznani moški, s katerim je kasneje zapustila postajo. Nekaj več o tem ve Ivan Zbašnik iz Farkašičev. Sumim, da je postala moja žena žrtev neznane zločinca, ker se suče vrednost dolarjev na črni borzi, kjer jih je hotela moja žena očitno zamenjati, po okrog 600 dinarjev. Obstaja nevarnost, da bi priče, ki bi lahko dale dragocene podatke, s časom pozabile na podrobnosti, od katerih utegne biti odvisna nadaljnja preiskava, zato prosim, da se brez odlašanja začne s preiskovalnim postopkom.“

Šele zdaj je stekla prava preiskava o Kati Drnić iz vasi Stari Brod. Organi za notranje zadeve so izvedeli, da je Kata večkrat dobivala iz Amerike dolarje; včasih v pisnih, včasih od povratnikov v domovino. Pošiljala jih je njena sestra Roza, poročena Laktašić. Dolarje je ilegalno menjavala v Zagrebu in

ni tega priznavala niti sinovima, v strahu, da je ne bi prijavila. Denar je potem razsipavala po gostilnah in doma so se zaradi tega večkrat udarili. Zadnja pošiljka dolarjev je bila velika: neki povratnik iz okolice Bosanske Dubice jih je prinesel kar 1220 in Kata se je namenila v Zagreb, da bi jih prodala in porabila denar za novo hišo.

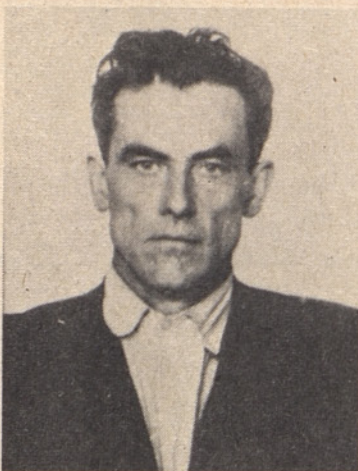
Kadar je šla Kata Drnić v Zagreb, se je vedno ustavila tudi pri prijatelju Stjepanu Grilecu na Gornjem Bukovcu. Pri njegovi ženi so preiskovalni organi izvedeli za naslov Rapska ulica 22, češ da je na tem naslovu Kata menjala dolarje. Tam je stanoval Đuro Barkić, zbiralec starega železa. Zaradi suma, da je zapleten v zadevo Kate Drnić, so naredili v njegovi hiši 5. novembra 1954 hišno preiskavo, a našli niso ničesar. Na zaslišanju je priznal, da je pred meseci res govoril s Kato Drnić, ki mu je hotela prodati dolarje, a ker je zahtevala za dolar 630 dinarjev, ni bilo s kupčijo nič. Nobenih dokazov ni bilo, Đura Barkića so morali spustiti domov. Preiskovalci so se potem spravili na 52-letnega Ivana Zbašnika iz Farkašićev, ki ga je omenil v prijavi Katin mož Ivan. Pri zaslišanju se je prav nerodno zapletal, trdil zdaj to, zdaj ono, in postajal vedno bolj sumljiv. Moral je v preiskovalni zapor v Sisak. Šele po soočenju z neko Baro Kuštrebo, ki je trdila, da je videla Zbašnika na zagrebškem kolodvoru skupaj s Kato Drnić, se je izkazalo, da je vse skupaj zamešala ženska, nedolžnega Zbašnika so morali spustiti in preiskava je bila spet tam kot na začetku.

Znova so se začeli zanimati za Đuro Barkića. Pri prvi preiskavi so našli mnogo potrdil, da je posojal ljudem denar na visoke obresti in jemal od njih v zastavo dragocene predmete. Vsekakor so imeli opravka z zelo grabežljivim človekom. Da ga niso premamili tudi Katini dolarji?

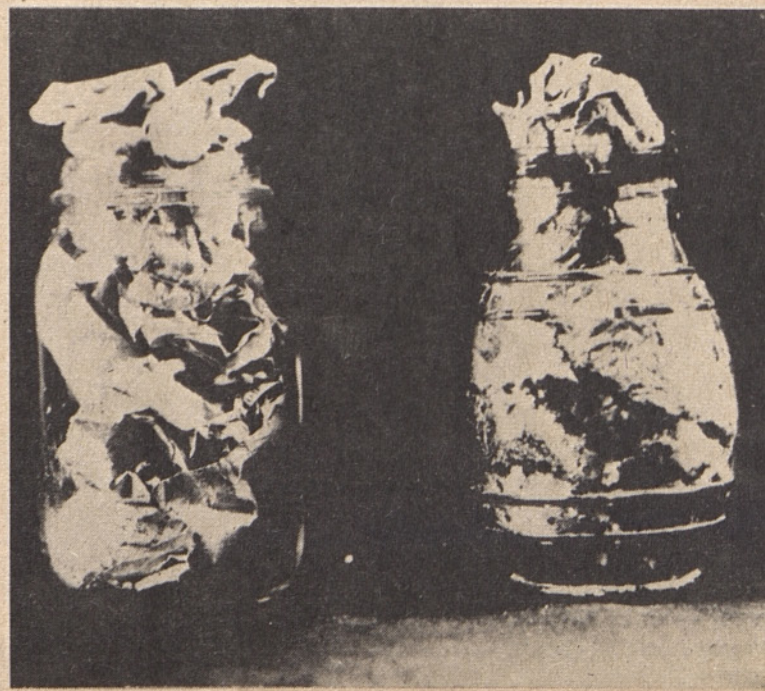
Spet so poklicali Đuro Barkića na zaslišanje. Medtem so minili štirje meseci in Barkić je nekatere svoje izjave s prvega zaslišanja pozabil in zasakal zdaj stvari drugače. Čeprav se je zapletal v protislovja, mu niso mogli ničesar dokazati in spet je smel domov.

Celih osem mesecev se je tako Đuro Barkiću smehljala sreča. Potem mu je obrnila hrbet. Krivo je bilo pravzaprav vreme. Ko bi tiste aprilske dni v Zagrebu deževalo, bi morda pravega morilca Kate Drnić nikoli na odkrili. Toda dežja ni bilo, gladina Save je vse bolj upadala.

Pripoveduje Šime Boban iz Prve Savice: „Sposodil sem si od soseda Bore čoln, da bi odveslal na drugi breg rokava in pobral jajca divjih rac. Blizu temeljev starega poruše-

Zgoraj: Barkićev vrt na Savici, kjer je Kata Drnić nič hudega sluteč postala žrtev pohlepa po dolarjih. Levo: morilec Đuro Barkić, fotografiran med preiskavo. Spodaj: kozarca za marmelado s skritimi dolarji; bila sta zakopana v gnoju v šupi za koze. Ko jih je policija našla, so bili še vsi: v eni steklenici 720, v drugi 500 — na črni borzi so bili leta 1954 vredni skoraj 800 000 dinarjev!

nega mosta sem opazil bencinski sod, ki je plaval po vodi. Sklenil sem ga spraviti domov, ker sem ravno potreboval nekaj podobnega. Ko sem se približal sodu, sem začutil strašen smrad. Najprej nisem vedel, kaj bi to bilo. Šele ko sem izvlekel sod iz vode, sem videl, da je v njem človeško truplo.

Na kraj najdbe je prišla komisija in sestavila zapisnik: „V rokavu rek Save, imenovanem Savica, je bilo najdeno truplo neznane osebe. Od obale je bilo oddaljeno 3 metre, a od starega mosta kakih 20 metrov v smeri toka. Truplo je bilo v starem bencinskem sodu, odprtina pa je bila večkrat prevezana z žico. Truplo je bilo obrnjeno na glavo. Zdravnik — sodni izvedenec je ugotovil, da gre za žensko truplo. Preiskovalni sodnik je odredil, da se truplo skupaj s sodom prepelje na zavod za sodno medicino in kriminalistiko.“

Tedaj ni še nihče vedel, da je v starem bencinskem sodu truplo izginule Kate Drnić. Šele dva dni kasneje sta njena sinova po ostančkih obleke in nekaterih predmetov spoznala v trupu svojo mater.

Obdukcija je ugotovila na lobanji večkratni zlom leve čelnice in temenice. Razen tega so bili vidni zlomi gornje in spodnje čeljusti. Na drugih delih telesa niso odkrili poškodb. Rane na glavi so dosti jasno dokazovale, da je smrt nastopila avgusta ali septembra prejšnjega leta. Ravno v tem času pa je izginila Kata Drnić.

Kako je prišla umorjenka v Savo? Od kod sod? Preiskovalec se je nenadoma zdrznil. Spomnil se je, da so v Rapski ulici opazili na dvorišču cel kup bencinskih sodov. Takoj je odredil:

„Aretirajte Đuro Barkića, zbiralca starega železa. Dvakrat je uspešno odigral svojo vlogo, če se mu jo bo posrečilo še tretjič, bom spremenil poklic!“

Ob dveh popoldne 30. aprila 1955 se je znašel Đuro Barkić za rešetkami. Prva dva dni je vse tajil. Ponavljal je dobro naučeno zgodbo, ki so ji preiskovalci že dvakrat nasledili. Kako prisiliti okorelega morilca — zdaj so bili organi oblasti docela prepričani, da ga imajo v pesti — da bi priznal zločin?

Preiskovalec ga je vprašal:

„Imate kaj zemlje?“

Barkić se je za hip zmedel in zajecjal: „Imam vrt na Savici.“ Besede „na Savici“ so mu šle le nerade z jezika. Preiskovalec je to opazil in mu postavil novo vprašanje:

„Zakaj pa ste se zmedli, ko ste govorili o tej zemlji? Menda je niste kupili z ukradenim denarjem?“

Barkić ni odgovoril ničesar določnega. Preiskovalec je pritiskal na prejš:

„Moram priznati, da me vaši odgovori begajo. Čemu drhtite, ko govorite o Savici? Imam vtis, da vas vežejo nanjo slabi spomini. Ste morda od tam videli, da plavajo po reki sodi s trupli?“

Barkić je bil vidno živčen. Prsti so mu bobnali po kolenu. Okrog 22.30 je rekel, da je utrujen in da ne more več kontrolirati svojih izjav. Odpeljali so ga nazaj v celico. Naslednje jutro so ob petih zjutraj preiskovalnemu sodniku telefonirali domov, da je poskusil Đuro Barkić narediti samomor. Takoj se je odpeljal v zapore. Po krajši zdravniški intervenciji je bil Barkić zmožen govoriti.

Preiskovalec: Zakaj ste se poskusili ubiti?

Barkić: Kriv sem smrti Kate Drnić. Ubil sem jo in oropal.

Barkić je potem pripovedoval, da je prišla Kata Drnić prejšnjega leta 21. avgusta k njemu in mu ponudila 1220 dolarjev. Hotela je zanje 793 000 dinarjev v gotovini. Rekel ji je, da je cena previsoka in da dolarjev ne misli kupiti. Okoli 13. ure se je poslovila od njega rekoč, da se ji mudi na postajo, da bo ujela vlak v Sisak. Odšla je v spremstvu neke ženske, tisti hip pa je Barkić že sklenil, da bo spravil Kato Drnić s poti in se polastil dolarjev. Določil je za dejanje svoj vrt na Savici, ko se zmračilo.

Odpravil se je torej na železniško postajo, da bi žensko prepričal, naj se ne odpotuje. Natvezil ji je zgodbo, da je našel nekoga, ki bi bil pripravljen odkupiti njene dolarje. S postaje sta šla v kletno gostilno hotela „Central“, kjer sta popila nekaj kozarcev vina in računala, koliko bo Kata dobila za svoje dolarje. S kupcem bi se morala sestati zvečer na Savici.

Ustavila sta se še v gostilni „Vodice“ in mračilo se je že, ko sta prišla do Barkićevega vrta na Savici. Odklenil je vrata in rekel Kati Drnić, naj sede na klopco, sam pa bo medtem pogledal okoli, če že prihaja kupec dolarjev.

Zvijenje Kate Drnić je ugasnilo malo po 20. uri 21. avgusta 1954. Barkić je takole opisal uboj:

„Sklonil sem se v grm španskega bezga in zagrabil železno palico, dolgo kakih 40 cm, s katero sem nekoč popravljaj ograjo. Stopil sem korak ali dva proti Kati in močno zamahnil. Palica je zadela žensko na levo sence. Padla je na zemljo poleg klopi in se skročila na svojo desno stran. Otepala je z rokami in nogami. Zgrabil sem jo za levo ramo in zamahnil še dvakrat po temenu, bolj po levi strani, ker sem nekoč slišal, da so tako imenovani „levi udarci“ vedno smrtni. Ko sem se prepričal, da je Kata mrtva — nič več se ni gibala — sem se sklonil k zemlji in ji strgal s telesa bluzo. Popokala je na več

SAM SI JE NATAKNIL ZANKO

Večkratnega morilca Špira Marića (sodni spis 580/45) so obesili v začetku leta 1946 v Kninu, potem ko ga je okrožno sodišče v Šibeniku obsodilo na smrt. Eksekucijo je opisal eden od očevidcev, „Marića so obesili na dvorišču zgradbe milice. Izvršitev smrtno obsodbe je bila javna (tega že dolgo ni več). Na sebi je imel staro, ponošeno obleko. Spominjam se, da je bilo precej toplo, čeprav je bilo do pomladi še daleč. Vsi smo si želeli, da bi bilo vse skupaj čimprej za nami. Menda si je to želel tudi Marić, kajti ko so ga pripeljali na oder, si je sam nataknil zanko okoli vratu.

ZADNJA ŽELJA – DEKLE

Ob 20. uri sta bila 8. oktobra 1953 na zadarskem pokopališču usmrčena Slavko Baljak (39 let) iz Lovinca in Peter Kevrić (34 let) z Reke (sodni spis K-51/52–32), ki sta od začetka junija do 20. avgusta 1941 kot ustaša v sestavi 1. satnije 5. ustaške bojne na otoku Pagu in na Velebitu večkrat sodelovala pri mučenju in ubijanju civilnega prebivalstva, zaprtega v zloglasnem koncentracijskem taborišču „Slano“. Najprej so ustrelili Baljaka — ob 20.02 —, Kevrića pa dvajset minut kasneje. Tik pred eksekucijo je poskušal Baljak pobegniti z barke, s katero so ga peljali na morišče. Pri tem je rnil enega od miličnikov. Zadnje želje ni imel. Kevrić pa si je dan pred smrtjo zaželel, da bi lahko videl svoje dekle, s katerim se je nameraval poročiti, pa so ga prav na dan svatbe aretirali na Reki, kjer se je skrival pod lažnim imenom. Željo so mu izpolnili.

mestih. Nobenih žepov ni imela.

Potem sem ji slekel še srajco. Denarnico z dolarji sem našel v nedrih. Bila je temno rumene barve. Ko sem jo odprl, sem našel v njej dva žepka: v enem so bili dolarji, v drugem pa vozna karta do Siska in 30 dinarjev. Denar sem izvlekel, nisem ga pa preštel. Truplo sem z nogo odrinil pod grm španskega bezga, da ga ne bi opazil kdo s ceste. Z bluzo sem pokril gornji del, povrh pa nametal še nekaj dračja in smeti. Bilo je okoli desetih ponoči. Vrtna vrata sem zaprl s ključavnico.“

Barkić je odšel domov v Rapsko ulico, vzel na dvorišču 200-litrski bencinski sod, v katerega je sicer metal odpadke in ga odpeljal z ročnim vozičkom na Savico. Še prej je naredil v gornjem delu sode več lukenj, da bi lahko skozenje zvilkel žico.

S težavo je stlačil telo mrtve Kate Drnić v sod, prevezal odprtino z žico in ga zakotalikal v rovak Save. Vedel je, da je ravno pred njegovim vrtom globok tolmun, ki se nikoli na posuši.

Dolarje je preštel šele, ko se je po krvavem zločinu drugič vrnil domov. Čez noč jih je skrtil v posteljo, naslednje jutro pa jih je spravil v dve steklenici od marmelade in ju zakopal med gnoj v šupi za koze. Razen storilčevega priznanja so se množili tudi materialni dokazi, da je ubil Kato Drnić zbiralec starega železa Đuro Barkić. Pri hišni preiskavi so našli steklenice z dolarji: bilo je še vseh 1220, v eni steklenici 720 in v drugi 500. Laboratorijski izvidi so pokazali, da so izprani krvni madeži na njegovem suknjiču iste krvne skupine, kot jo je imela Kata Drnić.

25. julija 1955 je državni tožilec

vložil proti Barkiću obtožnico, ki ga je dolžila potuhnjene grabežnega umora Kate Drnić in razen tega še pridobivanja imovinskih koristi z odiranjem drugih ljudi.

Obtoženčev zagovornik dr. Branko Čipčić-Bragadin je poskušal seveda vse, da bi rešil svojega klienta najhujše kazni. Zahteval je zanj psihiatrični pregled, ki pa je pokazal, da v trenutku kaznivega dejanja Barkić prav gotovo ni bil zmanjšano prišteven. V psihiatrični bolnišnici si je izmislil novo varianto zločina:

„Kata Drnić je hotela z menoj intimne odnose. Predlagala mi je tudi poroko. Tudi tisti večer, ko je bila ubita, je bilo nekaj med nama.“

„Zakaj pa ste jo ubili?“

„Skregala sva se, razjezil sem se in jo mahnil s palico.“

„Zakaj pa ste ji potem vzeli denar?“

„Hotel sem ga vrniti njeni družini. Ko bi odkrili truplo, bi ga vrnil.“

Ko je zdravnik sporočil preiskovalnemu sodniku, kaj je izjavil Barkić, ni bilo težko ovreči njegovih izmišljotin. V prvem zapisniku po najdbi trupa je bil tudi tale odstavek. Preiskovalec: Kdaj vas je zapustila vaša žena?

Barkić: Že leta 1935. Z menoj živi samo hči Marlja.

Preiskovalec: Ali imate s kakšno žensko intimne odnose?

Barkić: Da. Imam ljubico, ki ji pomagam z denarjem.

Preiskovalec: Povejte mi, ali ste tisti večer, ko je bila ubita Kata Drnić, predlagali žrtvi, da bi postala ljubimca?

Barkić: Kaj vam pride na misel? To je stara baba. S te strani me ni nikoli zanimala. Moja ljubica je stara 28 let in nobenega razloga

nisem imel, da bi iskal koga drugega.

Proces proti Đuru Barkiću se je začel 15. februarja 1956.

Barkić je trdil: „Pokojnica me je zapeljala in bil sem jo prisiljen ubiti. Nisem je nameraval oropati. Zato se čutim le delno krivega. Za ostalo, kar me bremeni obtožnica, pa se sploh ne čutim krivega.“

Zanikal je vse, kar je priznal v preiskavi in si izmišljal nove in nove zgodbe, kako je bilo usodnega večera na vrtu na Savici s Kato Drnić in njenimi dolarji.

Sodba je bila izrečena 20. februarja 1956. ob 12. uri:

Barkića so spoznali krivega za vsa dejanja, za katera ga je bremenila obtožnica, in ga obsodili na enotno kazen — na smrt z ustrelnitvijo.

Zagovornik obsojenca je v zakonskem roku vložil pritožbo na obsodbo in na dolgo filozofiral o smrtni kazni ter citiral cele odstavke iz knjige italijanskega znanstvenika Beccarie „O zločinah in kaznih“.

Vrhovno sodišče Hrvatske je 29. maja 1956. upoštevalo pritožbo in spremenilo Barkiću smrtno kazen v dosmrtno ječo. Potem se je pritožil javni tožilec LR Hrvatske in zvezno vrhovno sodišče je Barkića znova obsodilo na smrt. Izjalovila sta se mu še dva poskusa: zahteva za zaščito zakonitosti in prošnja za pomilostitev. Oboje je bilo zavrnjeno.

Za obtoženca je vložila prošnjo tudi njegova hčerka. Takole je napisala:

„Vem, da je moj oče storil slabo stvar, a prosim vas, da mu spremenite težko smrtno kazen v dosmrtno ječo. Delal bo kot črna živina, samo oprostite mu greh, ki ga je storil. Vrhovno sodišče Hrvatske mu je znižalo kazen na dosmrtno ječo, pa ste se pritožili in potrdili so mu smrtno kazen.“

Toda Barkićeva usoda je bila že zapečatena. Zgodaj zjutraj 28. marca 1957. so mu sporočili, da je njegova prošnja za pomilostitev zavrnjena. Barkić je zajecjal: „Sprejemem to obvestilo na znanje. Prosim, da pokličete na razgovor mojo hčerko. To je moja zadnja želja. Prosim še to, da bi po smrti vse moje stvari izročili njej. Shranjene so v upravi jetnišnice.“

Ves dan je potem prebil Barkić v posebni celici s hčerjo. Kesal se je, da je ubil človeka in prosil hčerko, naj nikar ne zaide na pota kriminala. Ni vedel, da so njegovi opomini prepoznani. Hčerko so namreč že 20. februarja aretirali zaradi suma, da se je ukvarjala s prepovedanimi posli.

Na smrt obsojenega Đura Barkića so istega dne ob 22. uri odpeljali iz njegove celice. Ob 23. uri je izrekla pravica svojo zadnjo besedo.

Prihodnjič:

FANTOM S KANTRIDE

JAMES
HADLEY
CHASE

ŠKRLATNA ORHIDEJA

FELTTON

DUŠAN ŽELJEZNOV

RUPNIKOV PROCES

DOSEDANJA VSEBINA

Iz umobolnice je ušla lepa Carol Blandish, bogata dedinja. V prometni nesreči, ki jo je sama zakrivila na begu, je izgubila spomin in niti ne sluti, da je postala divjad, za katero išče sledi več lovcev: policija, odvetniki, novinarji in gangsterski par bratov Sullivanov. Mračna Sullivanova sta že ubila Roya Larsona, brata Steva Larsona, pri katerem je dekleta našla zatočišče. Tudi Steve je ranjen in na begu s Carol...

7. NADALJEVANJE

„Nikar mi kar naprej ne segaj v besedo,“ je strogo rekel Magarth. „Eden od skrbnikov, stara kost z obrazom kot ožeta limona, ki trdi, da se piše Simon Hartman, se je prikazal gori v sanatoriju. Strežnica mi je povedala, da je čisto ponorel od besa, ker je Carol pobegnila. Že vidi kako se mu skrbništvo razblinja v meglo, šest milijonov dolarjev pa mu polzi skozi tolste šape.“ Vnovič si je nalil kozarec. „Se nekaj ti bom povedal. Ne verjamem, da je dekleta tako nevarno, kot natolcujejo. Tudi tega, da bi jo morali razglasiti za duševno bolno, ne verjamem. Mislim, da so jo samo zato stlačili v bolnišnico, da bi stari Hartman lahko zmaknil njenih šest milijonov.“

„Nikar ne kvasi neumnosti,“ ga je pokarala Veda. „Že stari Blandish jo je spravil na varno... tri ali štiri leta bo od takrat.“

„Blandish o njej sploh ničesar ni vedel. Dekle ga ni niti malo zani-

malo. Vse je urejal Hartman. Hartman je skrbel tudi za Blandishve poslovne zadeve. Dekle so potlačili v norišnico zato, ker se je zakadila v barabo, ki je pretepal psa. Bi ti prenesla, da bi nekdo pretepal psa?“ Veda ga je samo gledala.

„Kot pribito je, da je nevarna za okolico. Pomisli samo, kaj je prizadejala nesrečnemu vozniku to vrnjaka.“

Magarth je zamahnil z roko.

„Branila je svojo čast,“ je lahkotno rekel. „V kaj takega se ti seveda ne moreš živeti, zato mi pa kar verjemi, da so dekleta, ki te reči jemljejo resno.“

„Naj bo,“ je vzdihnila Veda. Ni ji bilo do prerekanja. „Naj bo po tvojem. Našel je le še nisi.“

Magarth se je podrgnil po nosu. „Pa le napredujem. Odkril sem, kje se je skrivala teh nekaj dni. Od tam prihajam.“

„Za božjo voljo,“ je zastokala Veda. „Zdaj bi pa tudi jaz požirek viskija. Živce imam napete kot strune.“

„Ne boš ga dobila. Škoda bi ga bilo zate. Ne razburjaj se in poslušaj. Sinoči sem videl dva možakarja v velikem črnem packardu. Pozvedovala sta po Stevu Larsonu, ki ima zgoraj na Blue Mountain Summitu lisičjo farmo.“

„Na videz ga poznam,“ je navdušeno rekla Veda. „Velik je in svetlolas in postaven, da mi je srce razbijalo kot ponorelo.“

„To, da je postaven, ni bistveno,“ je kislo rekel Magarth. „Tvoja mati se je najbrž prestrašila vsakih

ŠOLANJE VOJAKA

Nedvomno je bila za Rupnikovo nadaljnje življenje usodna njegova odločitev, da po štirih razredih nemške klasične gimnazije vstopi 1. septembra 1895 v cesarsko kraljevo pehotno kadetnico v Trstu. Zdi se, da so na to odločitev vplivale tudi razmere v družini, saj je bil Rupnikov oče takrat kot gozdar cesarsko kraljevi uradnik in je naslednjega leta celo napredoval v gozdarskega mojstra.

V tistem času je namreč v avstro-ogrski državi za državne uradnike veljal tudi neki tajni dekret. Dekret je določal, da morajo biti državni uradniki proavstrijsko razpoloženi in izredno lojalni do Habsburžanov in Avstroogrske. Verjetno je Rupnikov oče vse te pogoje v dobri meri izpolnjeval, sicer ne bi bil napredoval in tudi njegovega sina verjetno ne bi tako zlahka sprejeli v avstrijsko vojaško kadetnico, ki je šolala oficirske kadre, zveste Avstroogrski in monarhiji.

V tržaški kadetnici je Rupnik preživel štiri leta in je 4. septembra 1899, potem ko je 18. avgusta

1899 končal kadetnico s prav dobrim uspehom, kot kadet — namestnik oficirja (zastavnik) — prostovoljno vstopil v tretji linijski in sedmi rezervni polk v Bjelovaru. Iz dokumentov, ki jih hrani dunajski Kriegsarchiv, je mogoče dobiti spoznanje kariere aktivnega avstrijskega oficirja vse tja do 1907. leta, precej dokumentov in pričevanj pa najdemo na Dunaju tudi o njegovem delovanju med prvo svetovno vojno.

1. novembra 1900 je Leon Rupnik z ukazom št. 181 postal poročnik cesarsko kraljevske vojske v 16. varždinskem pehotnem polku, službo pa je opravljal v četi v Bjelovaru.

Od 1. oktobra 1901 do 30. septembra 1902 so Rupnika kot enadvajsetletnega poročnika poslali v 15. pionirski bataljon v Klosterneuburg v bližini Dunaja. Tu se je uril za službo inženirskega oficirja v polku. Po tem tečaju se je vrnil v svojo enoto, toda že 1. oktobra 1902 je postal inženirski oficir in administrator v administracijski komisiji št. 4 v Zagrebu.

Leta 1903 je bil Rupnik polkovni inženirski oficir in predavatelj na

hlač, še preden je rodila tebe. Sami možiki ti rojijo po glavi. Pusti me, da nadaljujem, boš?"

"Ne bo me konec, če te bom poslušala," je rekla Veda in spet zaprla oči.

"Možakarja sta povpraševala po Larsonu in jaz sem ju prepoznal. Mislim, da sta brata Sullivan, plančana morilca."

"Kako?" je vprašala Veda, odprla oči in se zastrmela vanj.

"Če bi se hotela koga znebiti, ti ni treba drugega, kot stopiti v stik s bratom Sullivan in jima dati nekaj denarja, za vse drugo poskrbita sama. Rečem ti, da to ni nikakršna pravljica," je nadaljeval Magarth. "Tako sem prišel na misel, da bi lahko še jaz malo povohljaj, in odpravil sem se na Larsonovo posestvo. Nikjer ni bilo žive duše. Luči so gorele, vrata so bila odprta, buick je stal v garaži, pes pa je na smrt prestrašen čemel v svoji uti. Šel sem v kočo in našel tole — "Na posteljo ji je vrgel robček. "Stavim, da je robček last Carol Blandish, pogledaj, v vogalu je njeno ime. In še nekaj, našel sem tudi trenčkot, ki je zmanjkal vozničku dr. Traversa. Vzela ga je Carol, ko je bežala iz sanatorija v Glenviewu."

Veda je bila vse bolj zmedena.

"Še zmerom ne razumem, kaj si obetaš od vsega tega?"

Magarth se je popraskal po glavi. "Tudi jaz bi rad vedel," je priznal. "Začetek je že. Larson jo skriva. Onadva — Sullivana — če sta res Sullivana, sta ju zbežala iz

skrivališča. To je pa tisto. Nimata se kam zateči. Morda sta jima Sullivana za petami. Ne vem. Če bom pri njej prej kot drugi, jo bom pripeljal k tebi. Nikomur ne bo prišlo na misel, da bi jo iskal v tvoji hiši. Če pa je ne bom našel, se pravi, da mi je sreča obrnila hrbet in da je do najine poroke dalj kakor kadarkoli."

Veda ga je potegnila k sebi in mu ovila roke okrog vratu.

"Ne bo ti ga obrnila, Phil," je mehko rekla in ga ugriznila v uho. "Ves svoj denar ti bom dala in potem bova srečno živela, dokler ne bova umrla."

Magarth jo je odrinil in vstal.

"Morda sem res podgana, toda celo podgana ima svoj ponos," je rekel in si zrahljal kravato ter odpel gumb. "Ne maram, da bi mi kdo očital, da sem se poročil zaradi denarja. To sploh ne pride v poštev. Daj, umakni se mi malo, rad bi pred zoro ujel še nekaj spanca. In če rečem spanca, mislim to dobesedno."

Carol se je v packardu oklepala krmila in skozi steklo gledala v snop luči, s katerim je naproti vozeči avtomobil osvetljeval vijugasto pot.

Srce ji je bilo kot okamnelo in razum otopel zaradi pretresa in strahu. V medli svetlobi je lahko videla Steveov blede obraz. Zgrbljen je ležal na tleh in imel zaprte oči. Rada bi se ustavila, toda preganjala jo je misel na Sullivana. Ustavila bo šele takrat, ko bo

trdno prepričana, da jima Sullivana ne moreta do živega, in molila je, da takrat še ne bi bilo prepozno. Želela si je, da bi lahko kako pomagala Steveu.

Ozka in vijugava cesta ji ni dovoljevala, da bi vozila z veliko hitrostjo, a kljub temu je vozila kolikor je mogoče naglo; rezala je ovinke, brezobzirno poganjala avtomobil čez jame in razpoke, samo da bi bila razdalja med njima in Sullivanoma v čim krajšem času čim večja.

Čez nekaj minut vožnje je zapeljala na državno avtomobilsko cesto in packard je kar zaplaval po njej. Čez kaka dva kilometra je zmanjšala hitrost in iskala prostor, kjer bi lahko ustavila. Pred sabo je zagledala jaso, kjer je bilo v ozadju nekakšno zapuščeno taborišče, in zapeljala je s ceste. Avtomobil je poskakoval po razbrzdanih kolesnicah, ki so peljale k napol podrtim bajtam. Pred časom so dajale zavetje drvarjem.

S ceste ju zdaj ni bilo mogoče videti in Carol je ustavila packard in se sklonila nad Stevea.

"Ohraniti moram mirno kri," si je rekla. "Obvladovati se moram."

Misel, da je mrtev ali hudo ranjen, jo je navdala s tolikšno grozo, da je drgetala po vsem telesu in zobje so ji šklepetali.

"Steve, ljubček," je rekla in z roko potipala njegov obraz. "Kako se počutiš? Povej mi. Si hudo ranjen?"

Steve se ni zganil, in ko mu je

dvignila glavo, je bila težka in brez življenja.

Dolgo časa je sedela čisto pri miru, stiskala je pesti in se pre-magovala, da ni zajokala. Potem je odprla vrata, zlezla ven in začutila, da stoji na borovih iglicah. Oklepala se je vrat, da se ni zgrudila. Pričakovala je, da bo izgubila zavest; srce ji je tako divje razbijalo, da jo je hotelo zadušiti. Opotekla se je okrog avtomobila in odprla vrata na drugi strani ter prestregla Stevea, ko se je zvalil po tleh. Bil je težak in napela je vse moči, da ga je položila na mehka tla. Prižgala je svetilko in jo usmerila na Stevea. Ko je zagledala kri na njegovem suknjiču, je zadržala dih. Sklonila se je nadenj in ko mu je razpela suknjič, je bila njegova srajca prepojena s krvjo.

Položila mu je roko na srce in začutila, da šibko in neenakomerno bije. Potlačila je vzdih olajšanja. Ni bil mrtev! Pohiteti mora, da ne bo prepozno. Še zmerom je krvavel, zato mora najprej poskrbeti za to.

Šla je k packardu. Zadaj na tleh je našla dva kovčka. Mrzlično je odprla prvega in v njem so bili robci ter srajce. Srajce je začela trgati na trakove.

"Carol!" jo je slabotno poklical Steve.

Zastokala je in stekla k njemu. Mežikal je, ker ga je ostrá svetloba bodla v oči. Še zmerom se ni zganil, njegove oči so bile motne in brez življenja.

"Oh, dragi moj," je planilo iz

koli enoletnih prostovoljcev (to je bila nekakšna šola za rezervne oficirje, ki so jo obiskovali maturanti in s tem opravili tudi svojo vojaško obveznost v avstroogrski vojski).

Nato je Rupnik spet postal administrator, potem pa so ga za dva meseca dodelili združeni divizijski inženirski enoti v Karlovcu.

Tako je bil do 1. oktobra 1904 polkovni inženirski oficir, od 1. maja do 30. junija istega leta pa so ga znova dodelili kot predavatelja na šoli enoletnih prostovoljcev, po 1. oktobru 1904 pa je bil spet v četni službi v Zagrebu.

V tem času, to je v letih 1902/03, je obiskoval tečaj pehotne konjenice v Zagrebu in ga opravil s prav dobrim uspehom. Njegova prava vojaška kariera, ki mu je kasneje omogočila tudi višji čin v avstrijski vojski, pa se je začela 1. oktobra 1905, ko je kot petindvajsetletnik začel obiskovati vojaško (generalitabno) šolo na Dunaju. V času dveletnega študija na tej šoli je Rupnik 1. maja 1906 napredoval v nadporočnika. Do 15. oktobra 1907 je obiskoval vojaško šolo na Dunaju in jo končal z dobrim uspehom.

Na dvorišču nekdanje kraljeve pehotne kadetnice v Trstu (slika ob naslovu) so se urili in pripravljali za prvo svetovno vojno bodoči avstrijski oficirji, med njimi tudi petnajstletni Leon Rupnik.

Oficirska kadetnica v Trstu, ustanovljena leta 1875, je imela za tisti čas najodobnejše kabinete in učne pripomočke (zgoraj). Vzgoja bodočih oficirjev pa je bila seveda v duhu zavojevalskega imperija, kar navsezadnje kažejo tudi stene s slikami starih avstrijskih maršalov in vojskovodij, denimo Landaua, osvajatelja Beograda.

Po konačni dunajski šoli se je spet vrnil v četno službo v Zagreb.

Iz dosjeja, ki ga hrani dunajski Kriegsarchiv, smo poleg že navedenih splošnih podatkov o njegovem šolanju in službovanju prepisali tudi vrsto drugih podatkov, opažanj, pripomb in karakteristik, ki so po svoje prav tako zanimive za podobo in značaj mladega, navdušenega in poklicu ter Avstriji zvestega mladega oficirja.

O njegovih zasebnih razmerah je v dosjeju zapisano:

1899 — samski, brez premoženja, finančno stanje urejeno;

1905 — opozarja se na dolg 894 kron;

1906 — samski, kot zgoraj.

V tem času je bil tudi pohvaljen. 18. maja 1903 je namreč prejel pohvalno priznanje poveljstva 13. korpusa zaradi dobrega vedenja med katastrofo v Widbachu 12. in 13. aprila 1903.

V njegovem dosjeju je tudi zelo zanimiva rubrika, ki nosi naslov: Posebna znamenja.

Tu je pod naslovom „Poznavanje dežel“ zabeleženo naslednje:

1899 — deli Koroške, Kranjske in Primorja, zaradi njegovega bivanja

nje, zgrudila se je k njemu na kolena. „Le kako naj ti pomagam? Te zelo boli? Najprej moram ustaviti kri.“

„Le daj, ljubica,“ je zamrmral Steve in obraz se mu je skremžil zaradi bolečin. „Hudo je, Carol. Nekje v prsih me boli.“

Za trenutek so ji popustili živci, neotlažljivo je zajokala in skrlata obraz med dlani.

„Le kaj naj storim?“ je histerično premišljevala. „Ne sme mi umreti... Ne bi prenesla, če bi umrl... edini človek sem, ki ga lahko reši...“

„Pohiti, dekletce,“ je hlastnil Steve. „Nikar se ne boj. Vem, kako ti je. Poskusi se obvladati in poglej, če lahko ustaviš krvavitev.“

„Bom.“ Obrisala si je solze in se ugriznila v ustnice. „Ustavila jo bom, najdražji. Samo — samo tako... Oh, ljubi moj, tako brez moči sem...“

Stekla je v avtomobil po zasilne obveze, se vrnila k njemu in mu razpela srajco. Ob pogledu na strjeno kri in na premočeno tkanino se je je lotevala slabost, toda bojazan, da ji lahko umre, ji je ojeklenila živce. Toda ko mu je razgalila prsi in videla, kako iz dveh majhnih črnih luknjic vre kri, jo je zagnila tema. Obsedela je sključena v dve gubi, z rokami si je zakrivala obraz in trepetala po vsem telesu.

„Nikar ne zgubi poguma,“ ji je prigovarjal Steve. Z naporom je dvignil glavo in pogledal rano. Ustnice so se mu stisnile — bilo je

hujše, kot je pričakoval. Po nogah se mu je plazil mrz, bolečina pa mu je prebadala prsi, kot bi ga kdo žgal z razbeljeno žico. „Carol! Pridi, ljubica. Ustavi kri!“

„Ne morem!“ je zakričala. „Po pomoč moram. Kam se lahko zatečem, Steve? Kam bi te lahko odpeljala?“

Steve je ležal čisto negibno in premišljeval. Čutil je, da ima razgaljene prsi, slani veter mu je pihal po nezavarovanih živcih in mišicah.

„Doktor Fleming,“ je mukoma spregovoril. Carol je s težavo razumela šepetajoče besede. „Naravnost po cesti, skozi Point Breese, drugi ovinek na levo. Majhna hiša, umaknjena od ceste, na samem stoju.“ Bojeval se je s slabostjo in jo odpravil, da je lahko pristavil: „Dobrih trideset kilometrov daleč je. Nikogar drugega ni.“

„Toda teh trideset kilometrov...“ Carol je udarila skupaj s stisnjenima pestema. „Predolgo bo trajalo...“

„Nikogar drugega ni,“ je ponovil Steve in razum mu je potonil v brezno bolečine.

„Šla bom,“ je rekla, „najprej pa bom storila, kar bom mogla.“ Potem je začela preudarjati: „S seboj ga moram odpeljati, samega ga ne morem pustiti. Le zakaj sem ga sploh spravila iz avtomobila.“

Sklonila se je nadenj. „Dragi, skupaj bova šla,“ je rekla. „Če si vsaj toliko še pri močeh, da mi boš pomagal, ko te bom dvignila v avtomobil.“

„Nikar, Carol,“ je rekel Steve. V ustih je okušal kri. „Znotraj prav malo krvavim, zato me raje ne premikaj.“ Kri se mu je pocedila po bradi, čeprav se je obrnil stran, da ne bi prestrašil Carol.

Carol je zadržala dih, ker jo je sililo k jok.

„Prav, dragi moj,“ je rekla. „Po hitela bom.“ Začela je zlagati robčke v majhne blazine. „Steve, prosim te, če se zgodi karkoli... rada bi ti povedala... oh, najdražji, tako zelo te ljubim. Hočem, da to veš. Zame si ti edini, jaz pa sem vsa iz sebe in tako neznansko sama...“ Prosim te, poskusi... nikar me ne zapusti...“

Trudil se je, da bi se ji nasmehnil, potem pa jo je pobožal po roki.

„Ne bom... obljubljam ti... samo pohiti...“

Dvignila ga je, da bi mu slekla suknjič. V obraz je nenadoma postal čisto rumen, zakričal je in s prsti zagrebel v njeno roko, nato pa je spet zdrsnil v omedlevico.

Vročično se je vrgla na delo. Zložene robčke je polagala tesno na rano. Potem je stekla k avtomobilu in poiskala odejo, srajce in pižame je zvila v blazino ter poskrbela, da bi mu bilo čim bolj udobno.

Hudo ji je bilo ob misli, da ga bo morala zapustiti, a druge rešitve ni bilo. Sklonila se je nadenj, se z ustnicami dotaknila njegovih, potem pa je zlezla v avtomobil in se še zadnjikrat ozrla k njemu.

Z vožnje v Point Breese si ni ničesar vtisnila v spomin. Vozila je divje, vso je prežemala ena sama misel: čim prej pripeljati dr. Fleminga k Steveu. Cesta je bila široka in dobra. Carol je slišala samo veter, ki ga je odrivala med naglo vožnjo. Ob zgodnji uri — bilo je okrog dveh zjutraj — je bila cesta samotna in Carol je redko vozila počasneje kot sto trideset na uro. Pridivjala je v ovinek in le za las je manjkalo, da ni trčila v naproti vozeči avtomobil (v njem je bil Magarth, ki se je vračal z Larsonovega posestva). Vse se je zgodilo tako bliskovito, da se je le napol zavedala srečanja. V Point Breese se je pripeljala, ko je ura nekje odbila pol treh. Za vso pot je porabila samo pičle pol ure.

Zlahka je našla hišo dr. Fleminga in zapeljala prednjo. Stekla je po vrtni stezi in začela razbijati po vhodnih vratih. Vneto je tolkla, dokler se vrata niso odprla.

Na pragu je stala ženska z grobim, razoranim obrazom in neurenimi lasmi. Na sebi je imela rjavo

FELITON

pa tudi okolica Bjelovara med službo v garniziji;

1900 — smer Berek—Darugar—Bjelovar—Križ, na manevrih;

1901 — Klosterneuburg spričo do delitve k 15. inženirskemu bataljonu;

1902 — dolina Donave, Krems — Bratislava (15. inženirski bataljon);

1903 — okolica Petrinje, Banova Jaruga, Glina, na manevrih;

1904 — okolica Dunaja, jahalne vaje, deli Kranjske in Primorja, kartiranje in študijsko potovanje;

1907 — deli Tirolske, Salzburga, Istre, Kranjske, Štajerske, zahodne Madžarske, Moravske, zahodne Galicije, študijsko potovanje.

Čeprav so ti podatki razmeroma skopi in na videz ne povedo dosti, nam vendar jasno kažejo, da so bila Rupnikova „študijska“ potovanja v tistem času v bistvu priprave na vojno, saj je obiskal v glavnem vsa tista območja, na katerih se je kaj kmalu zatem v prvi svetovni vojni bojeval proti Srbom, Rusom in Italijanom.

Med posebnimi veščinami, ki jih je mladi Rupnik obvladal v tistem času, pa najdemo pod letom 1899 zabeleženo telovadbo, sabljanje,

plavanje in kolesarjenje, naslednje leto pa se pridruži še smučanje.

V obsežnem dosjeju je za vsako leto poleg čina zabeleženo še jezikovno znanje, karakteristične lastnosti, nadarjenost, prizadevnost, uspešnost, stremenje po višji izobrazbi ter vedenje v službi in zunaj nje. Tako najdemo za leto 1899 v rubriki Jezikovno znanje zapisano:

Nemški jezik dobro govori in piše, hrvatski (polkovni) jezik zadovoljivo za uporabo, slovenski jezik — borno. Zanimivo je, da naslednje leto, 1900, najdemo v isti rubriki zapisano: italijanski jezik — dovolj za službeno uporabo, slovenski jezik — popolno znanje. V isti rubriki za leto 1907 pa se njegovo znanje jezikov še širi: francoski jezik zadostno, malo rusko.

Tudi njegovo učenje tujih jezikov vsekakor ni izviralo zgolj iz navdušenja nad jezikoslovjem, temveč je imelo prav tako kot njegova „študijska“ potovanja določen vojaški namen: priprava na vojno, čemu bi se sicer učil italijanščine, hrvaščine in ruščine?

V rubriki o karakterističnih lastno-

stih, nadarjenosti, znanju in veščinah ter uporabnosti pa je za leto 1899 zapisano:

Dober značaj, naglo dojema, prav dobro pozna službene naloge, premore zadostno znanje za svoje poklicno področje, dober za četno službo, ima dober nastop pred moštvom, zadostno znanje v vojaških zadevah, strelja dobro.

Omenjeno karakteristiko dopolnjuje leta 1901 naslednja ocena:

Spričo odličnega orientacijskega daru izvrsten in iznajdljiv komandant patrulje, zelo dober inštruktor.

Naslednjega, 1902. leta, pa je še zapisano:

Zelo dober pehotni inženirski oficir z zadostnim teoretičnim in prav dobrim praktičnim znanjem, medtem ko so leta 1904 k tej karakteristiki še dodali:

Dober inštruktor, prav dober kot predavatelj enoletnim prostovoljcem.

Glede prizadevnosti, uspešnosti in stremjenja po višji izobrazbi pa najdemo po posameznih letih zapisano:

1899 — zelo prizadeven z ustreznimi uspehi;

1903 — prizadeva si po višji izobrazbi;

1907 — primeren za generalni štab. Glede njegovega vedenja v službi pa je za vsa leta zapisano:

Do nadrejenih poslušen, do sebi enakih prijateljski, do podrejenih odločen, toda korekten.

Za njegovo vedenje in obnašanje zunaj službe pa je zabeleženo, da je korekten in tovariški.

Ob koncu dosjeja, ki ga hranijo na Dunaju, pa najdemo še pripombe o njegovem zdravstvenem stanju in sposobnosti za vojno službo; zapisano je, da je velik, močno grajen, zdrav in primeren za vse službe v vojni in miru.

V pripombah čisto na koncu dosjeja pa so 1899. leta zapisali:

Dosedanje službovanje daje upanje, da bo Rupnik ustrezal tudi v višjem činu, medtem ko je v letih 1901—1907 še dodano, da je zelo dober oficir.

Vsekakor se njegovi ocenjevalci niso zmotili. Rupnik se je med prvo svetovno vojno izkazal kot zelo dober oficir, zlasti na srbski in ruski fronti, o čemer bo govor v naslednjem nadaljevanju. Dobro se

sivo jutranjo haljo in na ploskih prsih jo je držala skupaj z roko, ki je bila podobna krempljem.

„Kakšen hrup pa zganjate?“ je razjarjeno rekla ženska. „Le kaj si mislite?“

„Prosim,“ je rekla Carol in se trudila obvladati glas. „Zdravnika bi rada. Nekdo je zelo bolan... ranjen... kje je zdravnik?“

Ženska si je s koščenimi prsti pogladila umazane, sive lase.

„Zaman ste prišli sem,“ je rekla in že hotela zadrlesniti vrata. Doktor je bolan. Le kako si drznete tako razsajati? Kdo pa mislite, da ste?“

„Saj vam dopovedujem, da je nekdo ranjen,“ je rekla Carol in si trla roke. „Umira. Prosim, spustite me k doktorju. Avtomobil imam... ne bom mu vzela veliko časa.“

„Ne morem vam pomagati,“ je rekla ženska in zaripnila od jeze. „Doktor je človek v letih in ves prehlajen je. Ob tej uri se ne bo ganil od hiše. Oglasiti se boste morali kje drugje.“

„Rotim vas, nekdo bo skrvavel in umrl. Kja ne morete razumeti? Doktor Fleming bo rade volje pomagal, samo povejte mu. Nekdo hudo krvavi...“ Carol je bruhnila v jok. „Jaz pa ga tako zelo ljubim.“

„Izgubite se,“ je grobo rekla ženska. „Ne moremo vam pomagati. Pojdite vprašat kam drugam.“ Carol je premagovala paniko, ki je naraščala v njej.

„Kam pa naj grem?“ je vprašala

in stisnila pesti. „Čas me bo prehitel, on pa tako zelo krvavi.“

„V Waltonvilleu je bolnišnica in v Eastlakeu je dr. Kober. On bo že vstal iz postelje. Žid je. Ti gredo pa zmerom radi pomagat.“

„Tako torej,“ je rekla Carol. „Šla bom k njemu. Povejte mi, kje je Eastlake? Kako naj se pripeljem do tja?“

Ženska je buljila v razbrazdano brazgotino na Carolinem zapetju, potem pa hitro odvrnila pogled.

„Kakih osem kilometrov od tod,“ je rekla. „Pokazala vam bom na zemljevidu... stopite za ta čas noter.“

„Oh, prosim vas, pohitite,“ je rekla Carol. „Ne bi ga bila smela zapustiti...“

„Vstopite, vstopite,“ je rekla ženska. „Kako naj vam pokažem, če pa stojite v temi? Počakajte, da prižgem luč.“

Obrnila se je in malo pozneje je temni ozki hodnik osvetlila jarka svetloba, ki jo je dajala gola žarnica pod stropom.

Carol je stala na pragu in gledala žensko, ki se je spet obrnila k njej.

„Kako lepe lase imate!“ je rekla ženska in oči so ji žarele od razburjenja. „Morda bi pa doktorja le lahko pripravila k temu, da bi šel z vami. Vstopite, vstopite. Nemara bi pa šel... čeprav se ne počuti čisto dobro. Povedala mu bom, če boste počakali.“

Nenadna, prekanjena sprememba v vedenju, nenadna hlinjena prijaznost sta Carol preplašili. Toda kaj je hotela. Steeva je morala rešiti za

vsako ceno. Stopila je za žensko v majhno čakalnico kjer ni bilo drugega kot trije stoli in okrogla miza, na kateri so ležale zamaščene stare revije. Zaudarjalo je po razpadanju in umazaniji.

„Povedat mu grem, draga,“ je rekla ženska. „Vi pa sedite. Ne bo dolgo trajalo.“

„Prosim, pohitite,“ jo je rotila Carol. „Tako zelo krvavi.“

„Bom,“ je obljubila ženska, stopila k vratom, se ozrla h Carol in nato odšla iz sobe. Njen pogled je skrival v sebi nekaj takega, da je Carol zmrazilo po hrbtu. Prislutila je korakom, ki so hiteli po stopnicah, in nagonsko začutila, da je v pasti... ta ženska ji hoče nekaj prizadejati.

Potihem je odprla vrata.

„Tista duševno bolna punca iz Glenviewa je,“ je rekla ženska. Govorila je glasno in razločno. „Spodaj čaka.“

„Kaj? Govori vendar na glas?“ je rekel besen moški glas. „Zakaj moraš zmerom šepetati? Kdo iz Glenviewa?“

„Duševno bolno dekle... Carol Blandish... tista, ki jo tako vneto iščejo... pojd in se pogovori z njo... jaz pa bom poklicala šerifa,“ je rekla ženska. „In podvizaj se.“

„Toda dekle je nevarno,“ je z javkajočim glasom rekel zdravnik. „Kar sama govori z njo. Jaz sem že prestar. Ne maram imeti opravka z njo.“

„Pojd dol!“ je razkačeno rekla ženska. „Dobro veš, da ne moreš

sporočiti po telefonu. Tisti, ki jo ujame, bo dobil pet tisoč dolarjev nagrade. Ti ni zanj, norec stari?“

Nastal je dolg premor, potem pa je moški rekel: „Pa res, na to sem čisto pozabil. Morda bo res najbolje, da grem sam dol.“

Carol je zaprla oči. Najbrž se mi vse samo sanja, je pomislila. Spet so me začele mučiti te grozne sanje, ki pridejo tako nenapovedano, le da so tokrat bolj oprijemljive. Morda Steve sploh ni ranjen; nemara sta bila ona črna modrika samo delček sanj. Zdaj zdaj se bo prebudila v svoji postelji v kočiji, srce ji bo divje razbijalo, prestrašena bo, toda na varnem.

Duševno bolna... Carol Blandish... tista, ki jo tako vneto iščejo...

Zadrgetala je in se na vso moč trudila, da bi se prebudila. Odprla je oči in molila, da bi se znašla v postelji, na varnem, toda še zmerom je bila v zanikrni sobici, ki je bila videti vse preveč resnična, da bi jo lahko imela za sanjski privid, in začela se je umikati proti vratom. Z grozo je upirala pogled vanje, ko je slišala počasne drsajoče korake na stopnicah.

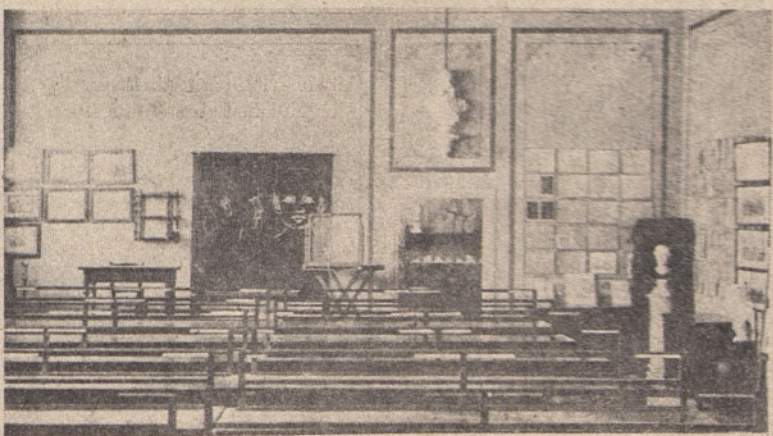
Od nekod iz notranjosti hiše se je oglasil rezek *tink!* zvonca: telefonski zvonec.

NADALJEVANJE PRIHODNJIČ

Goriški muzej v Novi Gorici nam je posodil za objavo vse slike in tem nadaljevanju. Posebno zanimiva je gornja slika, ki kaže pročelje nekdanje cesarsko-kraljeve pehotne kadetnice v Trstu; danes seveda ne stoji več, kakor tudi ni več goličav, ki jih vidimo na sliki — tod se zdaj širijo tržaška predmestja.

In še učilnica iz tržaške kadetnice: pod doprskim kipom cesarja Franca Jožefa so se mladi kadeti učili „strokovno“ ubijati sovražnika — pridobljeno znanje jim je kaj kmalu prišlo prav... Tudi mlai kadet Rupnik se je tu naučil najrazličnejših vojaških veščin, za katere je kasneje tako v miru, zlasti pa še v prvi svetovni vojni prejel veliko pohval in visokih vojaških odlikovanj. Sicer pa je kadetnico izdelal s prav dobrim uspehom in službene karakteristike so mu obljubljale uspešno kariero poklicnega oficirja.

je bojeval proti Srbom, Rusom in Italijanom, dobil za to mnogo visokih avstrijskih odlikovanj in tudi napredoval v čin višjega oficirja, do majorja. Na čin stotnika ali kapetana je moral Rupnik čakati razmeroma dolgo. Nadporočnik je postal 1. maja 1906 in šele sedem let kasneje, 1. novembra 1913, je postal kapetan.

V tem času se je tudi oženil in sicer z Nemko Marijo Felgitscher, hčerjo Josipa Charlotte iz Banjaluke. V tem prvem zakonu — žena mu je kasneje umrla — je imel tri otroke. Prvi je bil sin Wolf (kasnejši jugoslovanski in belogardični oficir Vuk), ki se je rodil 27. julija 1912, sledil mu je sin Evgen (prav tako jugoslovanski oficir in belogardist), rojen 14. avgusta 1914, in hči Inga, rojena 18. februarja 1918.

28. julija 1914 je Avstroogrška napovedala vojno Srbiji in začela se je prva svetovna vojna. V boj proti Srbiji je odšel tudi aktivni avstroogroski stotnik Leon Rupnik.

**Prihodnjič:
RUPNIK NA FRONTI**

SLOVENSKI MOJSTER KUHANJA IVAN IVAČIČ PREŽIVLJA POLETNE POČITNICE V SVOJEM VIKENDU V VRSARJU, SI KUHA V POLETNI KUHINJI NA DVORIŠČU NA ODPRTEM OGNJU IN SE NAVDUŠUJE NAD ISTRSKO KUHINJO. VMES OBISKOVALCEM POVE KAKŠNO OKROGLO IN Z VESELJEM PONUDI FRAKELJ PLETERSKE SLIVOVKE

DOBRO JE, ČE SE POJE IN ŽIV OSTANE!

„Ali veste, kaj je novega v Vrsarju?“ je hudomušno vprašal znani slovenski kuharski mojster Ivan Ivčič. Dopust preživlja na obali vrsarskega zaliva, kakih petdeset metrov nad morjem, v svoji počitniški hišici, ki se naslanja na rob cerkvenega zemljišča. Ta hišica je bila že nekajkrat prizorišče imenitnih večerij.

„Hja, treba je iti na trg, pa boste vse zvedeli,“ je dejal sredi dopoldneva, ko je že vse nakupil za imenitno istrsko mineštro in se vračal v svojo trdnjavo. In ker sam nisem bil na vrsarskem trgu, sem bil vesel, da mi je o dnevnih novicah poročal sam kuharski mojster.

„Župnik je bolan, svete mise nema, v kinu pa igra film z naslovom ‚Žene i seks‘.“ Tehle podatkov res nisem šel preverjat, toda če jih je Ivan Ivčič dobil na trgu, medtem ko je kupoval koruzo in fižol, bodo že držali. In prav tako je držalo tudi povabilo na večerjo. Preden se je dodobra zvečerilo, sem bil domenjen, da pridem pokušat istrsko mineštro. Toda ob napovedani uri mojstra ni bilo doma. „Po poper ali kaj je še stekel, da bo vse kot je treba,“ so mi povedali tisti, ki so bili pri njem v gosteh.

In res se je kmalu vrnil. Ni še dobro rekel dober večer, že je imel kuhalnico v roki in bolj s pogledom kot z besedami vprašal, ali je kdo negoval njegovo jed, ki se je počasi kuhala na odprtem ognjišču

v kotu na dvorišču pred hišo. Hitro je pomešal in slovesno vprašal:

„Ali veste, kaj je tu notri? Hja, dobro je, vse tisto je dobro, kar človek poje in potem ostane živ.“ Pomešal je v drugič, pokusil, še nekaj dodal, nato pa prinesel štiri frakeljne.

„Brez tega ne gre,“ je ukazal in iz malih stekleničk je najprej stekla pleterska slivovka. In ker je frakelj resnično imenitna posoda za pitje žganja (sanitarni inšpektorji je ne marajo!), je mojster kuhanja povedal, kako se je zameril vrsarskemu župniku:

„Tule je bil včasih ženski samostan. Gledal sem nune, kako so delale. Saj jij je od mene ločil le tale zid. Nastavljal sem jim pijačo, in tako me je enkrat ena nenadoma vprašala, če bi ji pomagal pri pobegu iz samostana. No ja, sem si mislil, zakaj pa ne. Rekla je, da najlaže pride ob desetih. Jaz sem prikimal in do večera že tudi pozabil, da bo ob desetih pobegnila. Z družbo smo se veselili, ko je nekaj potrkalo, pomolilo kovček in reklo: ‚Tu sem, avtobus gre šele zjutraj.‘ Dekle je tu prespala, dal sem ji, kolikor je potrebovala za avtobusno karto, in nato je pobegnila domov. A kaj je bilo hujšega kot to, da so vrsarske ženice videle, kako je zarana prav iz moje hiše stekla na avtobusno postajo... Od takrat si s sosedom, župnikom, nisva več v najboljših odnosih. Pa kaj bi to, zamašene odtočne cevi sem odmašil, drevje, ki ga je

posadil tik ob mojem zidu, pa filtrira morski zrak, ki pihlja sem gor...“

Sicer pa si Ivan Ivčič vsaj na dopustu ne dela prevelikih skrbi. Ne z okolico ne s hrano:

„Tole, kar bomo zdajle jedli, je prava istrska jed. Ko sem ženskam na trgu pravil, kaj bom skuhal, so poskakovale tako kot naše gospodinje, kadar pripravljajo češpljeve cmoke. Ja, tu imajo radi tole mineštro, je, dobro je, dobro je, če se poje in živ ostane...“

Preden je bila mineštra povsem gotova, je Ivčič, ki je kuhal kdo ve komu in kje, povedal, da se je med tem, ko je kuhal v cirkusu Busch, naučil tudi nekaj njegovega programa:

„Štirideset minut lahko nastopam s čarovnijami, saj imam v avtu tudi pribor. Naj grem ponj?“

Komaj smo ga pričakali, da si bomo cirkuške točke raje ogledali prihodnjič, mineštro pa bi pokusili takoj. In zgodilo se je. Na sredo velike kamnite mize pod diskretno postavljenimi svetilkami je prinesel z odprtega ognjišča veliko železno posodo, ki jo je menda tudi sam naredil. Porazdelil je krožnike in žlice, nato pa ponudil. Najprej sem ugotovil, da je tisto, kar je skuhal, zelo vroče. Potlej se je med fižolom začutila koruza, sem pa tja se je našel kos mesa in Ivčič je takole razložil svojo umetnijo:

„Vzameš ružen fižol, pa mlečno koruzo, krompir, zelje, čebulo, česen, dodaš prižig na olivnem

olju, pa mleko in z vinom zaliješ ter ga med tem pol spišeš. In kuhaš šest ur...“

Ker se na kuhanje sploh ne spoznam, me je najbolj motilo tistih šest ur.

„Ja, pa ja, šest ur, saj vmes tri ure spiš,“ je bil odgovor kratek in jasan. Ali je treba vmes kaj mešati, če je treba tiste tri ure na takem ognjišču, ki „dela“ na polena, dodajati gorivo, nisem vprašal. Sicer pa je odrpoto ognjišče idealno. Medtem ko spiš, tudi ogenj ugasne in se sploh nič ne prismoji. Tako si mislim, vprašal pa nisem, da se ne bi izdal, kako malo se spoznam na kuhanje. Sicer pa tudi Ivčiču ni bilo kaj dosti do razlage. Je, dobro je bilo, pečena polenta je bila tudi dobra in še preden je bila hrana vkraj, je mojster že čaral. Po pribor ni šel v avto, prinesel je le dva robca in pokazal, kako se najtrši vozal kar sam od sebe razveže.

Potlej je vprašal: „Je v redi, je?“ In ko sem prikimal, da je vse v redi, je obljubil, da bo drugič zares čaral.

Ne s hrano, ta mora biti taka, da človek poje in živ ostane, marveč s tistim priborom, ki ga ima mojster pogosto kar s seboj, v avtomobilu. Morda bi kakšno posebno čaranje prišlo prav tudi gospodinjam, kadar stoje pred blagajnami v trgovinah.

Besedilo in fotografije:
JOŽE VETROVEC

Vnetje je bolezenski pojav na koži ali na sluznici; pogost je tako poleti kot pozimi. Zelo pogosto prihaja do vnetja sluznice v prebavilih, kar navadno spremljajo manj ali bolj hude driske. V poletnem času niso redka vnetja sluznice v žrelu in ustih.

Pri vnetju ukrepamo na različne načine, pač glede na vrsto vnetja, pri tem pa nam lahko pomagajo tudi zdravilna zelišča. Zato bomo tokrat spregovorili o rastlinah, s katerimi ublažimo vnetje, prihodnjič pa bo tekla beseda o sredstvih, s katerimi zavarujemo obolelo kožo in sluznico pred ponovnim obolenjem.

V naši rubriki smo že omenili dve rastlini, ki zavirata vnetja, kamilico in rman, čisto drugače pa učinkujejo droge, ki vsebujejo tanin. Tanin ima lastnost, da zgornji sloj celic pretvori v tanko mrenico. Celice so tako manj izpostavljene dražim vplivom, bakterije se na površini celic težje razvijajo in njihovi strupi manj prodirajo v globino. Sredstva, ki vsebujejo tanin, hkrati zmanjšujejo oteklino, ki spremlja vnetje, kapilare se nekoliko zmanjšajo, zato postanejo manj prepustne. Zunanje vnetje lahko ublažimo že tako, da ohlajujemo vnetišče. To lahko dosežemo z mrzlimi obkladki, ki jih moramo pogosto menjavati. Boljši od hladne vode pa so izvlečki iz drog, ki vsebujejo veliko tanina. Najbolj znane so borovnica, žajbljevi listi, pražen želod, orehovi listi, hrastova skorja, šiške, srčna moč, ruski čaj, precej tanina pa vsebuje tudi črno vino.

Taninske droge uporabljamo torej pri zunanjih vnetjih, pomagajo tudi pri hemoroidih, ne dajemo pa jih na rane ali močnejše opekline. Pri vnetju v ustih ali žrelu uporabljamo poparke ali prevretke iz drog za izpiranje.

Med drogami, ki jih uporabljamo notranje, so najbolj priljubljene BOROVNICE (*VACCINIUM MYRTILLUS*). S plodovi borovnic so se zdravila že najstarejša ljudstva. Sveže borovnice vsebujejo veliko vitamina C, učinkovita so tudi pri nerednem iztrebljanju, pri napenjanju, slabem apetitu, z rednim uživanjem pa lahko preženemo gliste, priporočamo pa jih tudi pri hemoroidih. Svež ali s pravilno sterilizacijo konzerviran sok ni le slastna pijača s trpkim aromo, pač pa tudi zdravilo. Pri vnetju v ustih in grlu ga uporabljamo za izpiranje in grgranje.

Plodove borovnic lahko tudi posušimo na soncu. Posušene in rahlo prekuhane borovnice so dobro zdravilo proti driskam, krvavitvam iz zlate žile in celo sečnim kamnom. Pri lažjih driskah, posebno kadar gre za otroka, je ta čaj bolj priporočljiv kot ruski, ki ga pri nas še vedno radi kuhajo otrokom in celo dojenčkom.

V zdravilne namene se uporabljajo tudi listi borovnice, ki pa jih moramo obvezno nabrati še preden dozori plodovi. Če jih nabiramo kasneje, nimajo nobenega zdravilnega učinka več. Posušeni listi so dobro zdravilo za zdravljenje sladkorne bolezni, saj jim zaradi učinkovitosti pravijo celo „rastlinski insulin“.

Čaj pripravimo tako, da s skodelico vrele vode poparimo polno jedilno žlico dobro posušanih in narezanih listov. Po približno desetih minutah čaj odcedimo in ga pijemo neoslajenega in po požirkih. Popijemo dve do tri skodelice na dan, vendar s presledki, eno uro pred jedjo in eno uro po jedi. Če nas sladkorna bolezen muči dalj časa, je dobro, če čaj iz borovničnih listov primešamo še druge učinkovite zdravilne rastline, recimo koprivo, regrat, rman, robidovo listje, tavžentrožo. Čajno mešanico naredimo iz ene ali dveh omenjenih rastlin. Čaj iz borovničnih listov uporabljamo tudi pri zdravljenju katarja sečevoda in lenega mehurja.

Druga zdravilna rastlina, ki jo bomo danes opisali, je SRČNA MOČ (*POTENTILLA ERECTA*). Je trajnica z neenakomerno gomoljasto koreniko, ki je na zunaj temno rjava, na prerezu pa bela in se hitro modro-rdeče obarva. Steblo je pokončno ali ležeče, dolgo do štiri decimetre, na zgornjem

Koreniko srčne moči navadno uporabljamo v obliki čaja, ki si ga pripravimo tako, da čajno žličko drobno narezane posušene korenike zavremo v skodelici vrele vode, počakamo minuto ali dve, nato odcedimo in čaj pijemo kar neoslajen. Čaj je boljši, če pustimo koreniko nekaj časa namočeno v mrzli vodi in šele nato pripravimo čaj. Na dan popijemo skodelico ali dve.

Če nimamo časa za pripravo čaja, lahko srčno moč uživamo tudi v obliki praška. Zaužijemo ga za noževsko konico večkrat na dan in popijemo zraven še kozarec vode.

delu pa razvejano. Stebelni listi so sedeči in trojnati, pritlični listi pa so največkrat pernat. Cvetovi so rumeni, rastlina pa cvete vse poletje.

V zdravilne namene nabiramo le koreniko in to zgodaj spomladi ali pozno jeseni. Očiščeno koreniko posušimo. Uporabljati moramo čim bolj svežo drogo, ker s starostjo upada odstotek tanina. Posušene korenike drobno zrežemo ali zdrobimo v prah in jih v tej obliki uporabljamo.

Drogo lahko uživamo pri črevesnih katarjih, posebno priporočljiva pa je pri tistih črevesnih boleznih, kjer se menjavata driska in zaprtje, kar ovira razvoj črevesnih bakterij. Če imajo dojenčki črevesni katar, lahko uporabljamo primerno razredčen čaj iz korenike srčne moči. Za ženske je korenika dobro zdravilo pri premočnem mesečnem perilu.

Koreniko lahko uporabljamo tudi zunanje za zdravljenje vlažnih in suhih ekcemov, lišajev, vnetij in kožnih čirov, prav tako pa za grgranje pri vnetju in gnojenju dlesni ter pri katarju grla. Korenika ustavlja krvavitve in jo zato uporabljamo pri raznih krvavitvah in celo za izpiranje ran.

Dipl. farmacevt
BRIGITA MAŠANOVIČ

ZMEROM SE NAM MUDI, POSEBNO ZJUTRAJ, KO JE TREBA V SLUŽBO, V ŠOLO. ZA ZAJTRK KAR STOJE POPIJEMO SKODELICO KAVE ALI ČAJA, KDO PA ŠE TEGA NE UTEGNE. PRAZNA VREČA NE STOJI POKONCI! V NAŠIH TRGOVINAH JE NAPRODAJ NOVA VRSTA NAPITKOV, KI BODO MARSIKOMU PRIHRANILI JUTRANJI POST — V TRENUTKU SO NAMREČ PRIPRAVLJENI. OZNAČUJE JIH TUJA BESEDA INSTANT, PO NAŠE PA TO POMENI — BREZ KUHANJA. ZA PRIPRAVO NAPITKA NE POTREBUJETE DRUGEGA KOT KOZAREC, ŽLIČKO, HLADNO ALI VROČO VODO IN SEVEDA — MEŠANICO INSTANT.

PRAH KOT PIJAČA

ČAJ

Obogaten je z dodatkom vitamina C in aromatiziran z naravno citrino aromo.

Za 10,52 din kupite v trgovini v hermetično zaprti dozi 450 g čajne mešanice. Njene osnovne sestavine so: 95 % sladkorja, 1 % ekstrakta pravega čaja, 4 % citronske kisline in drugih dodatkov ter 200 mg vitamina C na 1–0 g.

Pravilno pripravljen čajni napitek ima zaradi vsebnosti kofeina osvežujoč učinek, ki je zelo podoben učinku kave. Daje občutek svežine, ker povečuje sposobnost koncentriranja in moč mišic.

Pri nas uživamo veliko kave, ki prav tako vsebuje kofein. Čajni napitki pa še niso dovolj cenjeni. Največ čaja popijejo Angleži in Rusi, zato pa si privoščijo manj kave.

Čaj je prišel s Srednjega in Daljnega vzhoda. V ljudskem pojmovanju tamkajšnjih prebivalcev je zakoreninjeno prepričanje, ki je danes znanstveno potrjeno — da čaj daje moč srcu in možganom in je zato koristno poživilo. Zato uživajo čaj že od pradednih časov menihi, učenjaki, študentje, skratka ljudje, ki dolgo bedijo. Čaj imajo za diuretično pijačo, ki ima to zdravilno vrlino, da čisti želodec, pomirja črevesje in odganja gliste.

Velja, da je čaj sovražnik maščob, zoper katere deluje zdravilno. Zato ga ne priporočajo samo za pospeševanje prebave, temveč tudi zoper debelost.

Pri pitju čaja je dobro upoštevati higiensko pravilo, da se ga nikdar ne pije na tešče, ker bi lahko povzročil slabost. Čaj, popit brez primerne podlage — vsaj kosa prepečenca ali suhega biskvita — deluje neugodno tudi na živčni sistem in to zaradi teina.

Poleg kvaliteta čaja ima za dober čajni napitek pomembno vlogo tudi način pripravljanja.

Delikatno izločevanje kofeina in dišečih snovi iz čajnih lističev, tako da se pri tem izloči čim manj teina, ki bi povzročil grenak okus,

najstrokovneje opravijo v tovarni. Pridobljeni čajni izvleček se uporabi kot osnova za pripravo čaja brez kuhanja. Nam ni treba drugega kot razmešati 3 žličke čaja v 2 dl vroče ali hladne vode in se s čajem osvežiti.

V današnjem času prezaposlenosti je uporabnost čaja idealna: nobene posode, nič čajnika, nobenih cedilc, nič tropin. Marsikdo, ki ima rad čaj, se mu odpoveduje, ker mu je prezamudno pripravljati čajnik, greti vodo, precejati.

Za spremembo poizkusite leden čaj. Namesto vroče vode nalijte na čaj mrzlo in dodajte nekaj kock ledu.

Preden naredite požirek čaja, globoko vdihnite njegovo aromo, kajti po mnenju pravih ljubiteljev čaja velja vonj več kot okus, in vonj je tisti, ki prežene odrevenelost duha.

KAKAOV NAPITEK

Obogaten je z dodatki vitaminov. 350 g stane 11,25 din.

Osnovne lastnosti kakao napitka izvirajo iz kakavovca, ki poleg kakaove masti vsebuje še teobromin, kofein in eterična olja. Vse to daje kakaovemu napitku značilne lastnosti: okus, vonj in hranljivo vrednost.

Za razloček od kave in čaja, ki tudi vsebujeta alkaloida kofein in tein in ju pijemo vedno izlužena na vodi (vodeni ekstrakti) kot napitka s poživljajočim delovanjem, kakao ne pripravljamo na vodi, temveč vedno skupaj z mlekom. Zaradi tega ima kakaov napitek poleg poživljajočega učinka, ki izvira od kofeina, teina in teobromina, tudi hranilno vrednost, ki mu jo dajejo maščobe, ogljikovi hidrati in beljakovine. Zatorej ima tudi visoko kalorično in biološko vrednost.

Beljakovine, maščobe, ogljikovi hidrati so v kakaovem napitku v idealnem razmerju in zadistuhno najosnovnejši potrebam organizma. Vrh tega je kakaov napitek istočasno tudi hrana, poslastica in okrepitev.

Danes se je širokemu asortimanu kakaovih izdelkov pridružil še ka-

kao napitek, ki ga ni treba kuhati. Ima naslednje sestavine: 60 % ogljikovih hidratov, 11 % kakaa, 8 % čokolade, 19 % nemastnega mleka v prahu ter druge dodatke.

Vrh tega je kakaov napitek obogaten tudi z vitamini in to na 100 g 2000 I E vitamina A, 1 mg B₁, 1 mg B₆ ter 25 mg vitamina C.

Pri klasični pripravi kakaovih napitkov iz kakaa v prahu je bilo treba prah vedno prevreti na mleku, da smo dobili enakomerno suspenzijo.

Instantant pa nam olajša delo: 3 ali 4 kavne žličke kakaovega prahu raztopimo v 2 dl vroče vode ali mleka.

Nezadržno se približuje september, ko bodo naši vrli šolarji zopet posedli v šolske klopi. Kako slabo je za njihov organizem in za delo v šoli, če pred odhodom od doma ne zajtrkujejo. Navadimo naše šolarje, da si bodo znali sami pripraviti kakaov napitek. Sčasoma jim bo zajtrk tako potreben, da ne bodo nikoli hoteli brez njega v šolo, in marsikateri slabi oceni se bodo izognili, ker bodo bolj pazljivi in zbrani.

MEŠANICA ZA BELO KAVO

Osnovne sestavine tega izdelka so: 90 % kavovinskega ekstrakta in 10 % ekstrakta prave kave. Cena: 7,08 din.

Nadomestki kave ali kavovine so že od davna poznani prepraženi rastlini deli ali plodovi, ki pri kuhanju na vodi dajo napitke, podobne kavi. Takšni napitki so rabili kot zamena za pravo kavo ali kot dodatek k njej. Seveda nimajo enakih lastnosti kot jih ima prava kava.

Ce so naše babice prisegale na belo kavo, ob kateri so pohrustale žemljice ali rogljič, so že vedele zakaj. Današnjemu prezaposlenemu človeku seveda zmanjka časa, da bi si vsako jutro pripravil kavo iz kavovin, jo precejal in potem mešal z mlekom. Postopek je predolg.

Mešanica za belo kavo brez kuhanja bo zatorej dobrodošla vsem tistim, ki zjutraj sanjajo o dišeči beli kavi s toplo žemljivo in domačo marmelado. Zdaj bodo vzeli 2 ali 3 kavne žličke mešanice za vsako skodelico, sladkali po okusu, dobro zmešali z nekaj kapljicami vode, nato pa prilili toplo ali hladno mleko.

Tudi za to mešanico velja, da je idealna za šolarje, da se bodo navadili na zajtrk in pri tem postali samostojni.

10 % ekstrakta prave kave ne bo škodovalo nikomur, nasprotno, poživilo bo zaspani organizem, in mu dalo prvi jutranji zagon.

LIMONADA

Limonada: ledena, hladna, topla, vroča. Ob kakšnih priložnostih vse se ne zatečemo h kozarcu limonade kot k balzamu, ki pomaga pri vseh tegobah.

Prava limonada seveda ni razkošje, toda marsikdaj jo je težavno pripraviti. Predstavljajte si štiriclansko družino na kopanju. Kakšen tovor limon in sladkorja bi morali nositi s seboj, če bi vsakemu hoteli za žejo pripraviti 1 ali 2 limonadi.

Predstavljajte si tabor in šotorsko kuhinjo, še boljše shrambo, in ob tem željo, da bi gasili žejo z limonado. jTudi za to je rešitev skoraj že pripravljeni limonadi. V dozi kupite za 10,52 din 450 g mešanice, obogatene z vitaminom C in aromatizirane z naravno citrino aromo.

Osnovne sestavine mešanice za pravo limonado so: 92 % sladkorja, 4 % citronske kisline in še nekaj drugih dodatkov. Poleg tega je v 100 g instantna še 200 mg vitamina C.

Za pripravo limonade raztopimo 3 kavne žličke mešanice v 2 dl hladne, tople, ledene ali vroče vode.

Ob vsakem času, ob vsaki priložnosti, v še tako skromnih razmerah si z najmanjšim trudom lahko pripravimo osvežujočo limonado.

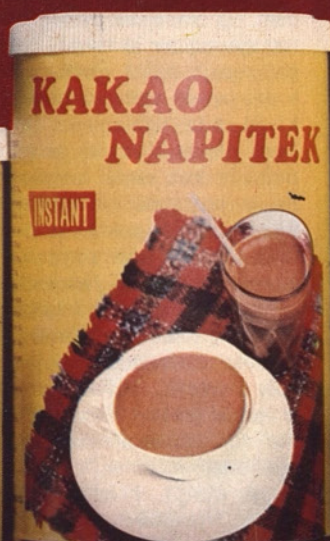
INSTANT MEŠANICA ZA BELO KAVO

OSNOVNE SESTAVINE:

ekstrakt kavovin 90 %, ekstrakt prave kave 10 %.

NAVODILA ZA UPORABO:

Vzemite dve do tri žličke instant mešanice za vsako skodelico, sladkajte po okusu, dobro zmešajte z nekaj kapljicami vode, nato dodajte toplo ali hladno mleko. Dobro zaprto dozo hranite v hladnem in suhem prostoru. Izdelano po proizvodjalni specifikaciji.

INSTANT KAKAO NAPITEK

OBOGATEN Z DODATKOM VITAMINOV

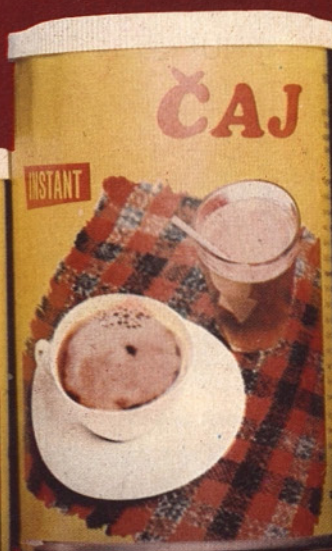
OSNOVNE SESTAVINE:

Ogljikovi hidrati 60 %, kakao 11 %, čokolada 8 %, nemastno mleko v prahu 19 % in ostali dodatki. Vitamini (v 100 g): A – 2000 IE, B₁ – 1 mg, B₆ – 1 mg, C – 25 mg.

NAVODILA ZA UPORABO:

Tri do štiri žličke kakovovega napitka raztopite v 2 dl vroče vode ali mleka. Dobro zaprto dozo hranite v hladnem in suhem prostoru.

Izdelano po proizvodjalni specifikaciji.

INSTANT ČAJ

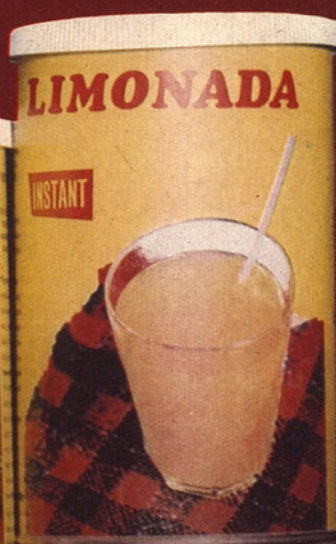
OBOGATEN Z DODATKOM VITAMINA C. AROMATIZIRAN Z NARAVNO CITRONINO AROMO

OSNOVNE SESTAVINE:

sladkor 95 %, ekstrakt pravega čaja 1 %, citronska kislina in ostali dodatki 4 %, C vitamin: 200 mg (v 100 g).

NAVODILA ZA UPORABO:

Tri kavne žličke instant čaja raztopite v 2 dl vroče ali hladne vode. Dobro zaprto dozo hranite v suhem in hladnem prostoru. Izdelano po proizvodjalni specifikaciji.

INSTANT LIMONADA

OBOGATENA Z DODATKOM VITAMINA C. AROMATIZIRANA Z NARAVNO CITRONINO AROMO, UMETNO OBARVANA

OSNOVNE SESTAVINE:

sladkor: 92 %, citronska kislina 4 % in ostali dodatki, C vitamin 200 mg (v 100 g).

NAVODILA ZA UPORABO:

Tri kavne žličke instant limonade raztopite v 2 dl hladne ali tople vode. Dobro zaprto dozo hranite v hladnem in suhem prostoru. Izdelano po proizvodjalni specifikaciji.

DELAMARIS IZOLA

ZAKAJ JE CVETEL SEVERNI JADRAN, ZAKAJ SO SE S TAKO NAGLICO DELILI MIKROBIČKARJI, KI SO ZA SEBOJ PUSTILI MORILSKO SLED?

PODIVJANI MIKRO-BIČKARJI

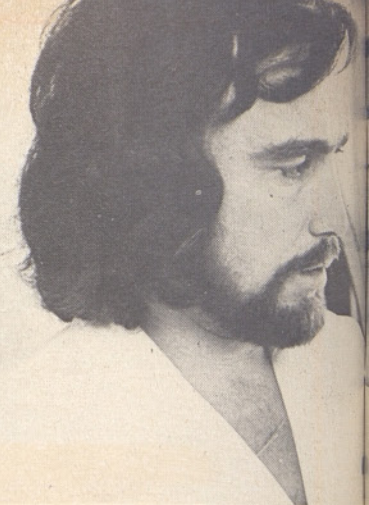

„Mare sporco, sporco!“ so sredi julija ugotavljali ribiči ob slovenski obali pa tudi v Kvarnerskem zalivu. Na mrežah se je nabralo toliko lepljive sluzi, da se jih ni dalo več vleči na čolne, sem pa tja pa se je zgodilo, da so plavajoče mreže zaradi obilice sluzi tonile. Umazano morje, kot so ga imenovali ribiči, pa je nagajalo tudi kopalcem. Iz vode so prihajali lepljivi, mnogo tujcev je zaradi „umazanega“ morja odšlo. Potlej smo slišali v eni izmed oddaj radia Ljubljane, ki je bila namenjena pomorščakom, da je sluz, ki se je najprej pojavila kot rahla meglica, potlej pa je postajala vse gostejša in je bila nazadnje, preden je podela na dno, gosta kot smrkelj, dobro znamenje, da naše Jadransko morje vendar še živi. „Z biološkega stališča imajo sedanje cvetenje morja za zelo optimističen pojav. Dokazuje namreč, da Jadran živi, da življenja v njem niso uničile kemikalije in občasna umazanost. Tako kot zdaj Kvarner so videti tudi druga morja, v katerih je veliko rib...“ je dobesedno poročal radio, slovenski biologi morsko biološke postaje v Portorožu pa menijo drugače...

„Cvetenje morja sploh ni dokaz za čistost, kvečjemu narobe,“ je dejal Igor Kržan, diplomirani biolog, in pojasnil, da so alge cvetele oziroma so se bujno razrasle zaradi izredno ugodnih življenjskih razmer. Med te sodijo temperatura, slanost, kisik, sledi mineralov in svetloba, saj je za ugoden razvoj mikrobičkarjev, kamor spadajo alge, ki so cvetele, zelo pomemben prav svetlobni spekter. K temu je dodal možnost, da je na cvetenje vplivala tudi reka Pad. Prav Pad naj bi bil „vtil“ v Jadran veliko z minerali bogate sladke vode, ki je ustvarila najbolj ugodne razmere za razvoj dinoflagelatov.

„V dneh, ko so alge cvetele, je bila temperatura morja 25 stopinj Celzija,“ je pojasnjeval Igor Kržan, ki se sedaj na morski biološki postaji ukvarja prav s cvetenjem morja.

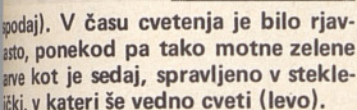
„In tako cvetenje,“ je nadaljeval, „nikdar ni ugodno za ravnovesje v morju. Zelo hitro razmnoževanje alg povzroči, da se močno razraste le ena vrsta in to seveda na škodo drugih vrst. Poleg tega se v morju ustvari zelo veliko kisika, ki pa ga potlej alge, ko odmirajo, gnijejo, spet same porabijo. Prevelika biološka produkcija ni nikdar znamenje, da je morje čisto, pomeni neke nenavadne razmere, pogosto pa pusti za seboj opustošenje. Vedno se v naravi dogaja, da prevelik razvoj neke vrste pomeni zanjo tudi hiter propad. In tako se je zgodilo z dinoflagelati. Na hitro so se množili, zamorili mnoge druge drobne organizme, nazadnje pa še sebe. Da bi se drobni mikrobičkarji zavarovali pred drugimi organizmi, izločajo posebno toksično snov, ki

Igor Kržan, diplomirani biolog, se lotil raziskovanja cvetenja morja (zgoraj), v avgustovskih dneh pa je morje že dobilo nazaj svojo pravo barvo.

spodaj). V času cvetenja je bilo rjavasto, ponekod pa tako motne zelene barve kot je sedaj, spravljeno v steklenički v kateri še vedno cveti (levo).

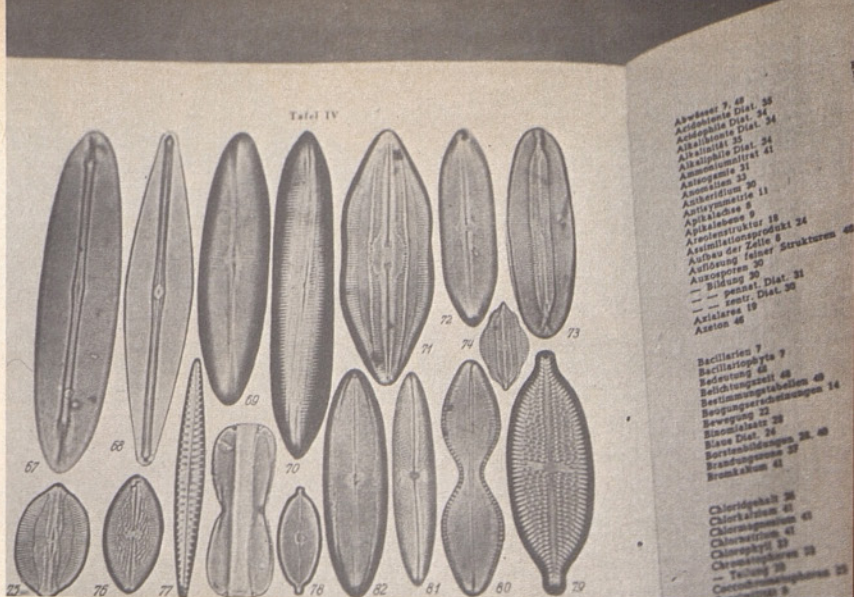

direktno navadno ne učinkuje na človeka. Toksimi bi vplivali le, če bi človek pil morje v velikih količinah. Ker pa se mehkužci hranijo tako, da filtrirajo vodo, se prav v njih naberejo toksične snovi. Zato je naša postaja julija opozarjala, naj ljudje ne jedo školjk. Lahko bi bile nevarne . . . " Pravo škodo pa je cvetenje morja povzročilo šele tedaj, ko je že pojenjalo. Ko na dno morja padajo velikanske odmrle krpe sluzi, pokrivajo dno in vse, kar je na njem živega. Kot prvo posledico so biologi že opazili pogin kamenih korala, poročajo pa tudi o zadušitvi in poginu morskih klobas in kratkoglastih ježkov. Druge škode letos cvetenje po podatkih, ki jih imajo slovenski biologi na voljo, zaenkrat ni napravilo. Znani pa so pogini školjk v preteklosti. Tako je cvetenje pred približno petdesetimi leti povsem uničilo školjke na slovenski obali in od tedaj se niso več razvile v tako polnoštevne družine kot pred pogubnim cvetenjem. Domačini se spominjajo, kako so včasih v Kopru, Izoli in Piranu na številnih mestih prodajali mušule. Sedaj teh imenitnih školjk v slovenskem morju ni več. Biologi portoroške morske biološke postaje pa seveda še ne vedo vsega, kar se je dogajalo v v morju. Sedaj gojijo kulturo mikrobičkarjev in skušajo umetno, v laboratoriju, povzročiti cvetenje, to je izredno naglo delitev mikrobičkarjev. Morje je zacvetelo, to se pravi potemnelo, do rjavkaste kavne barve takrat, ko se je znašlo v enem mililitru od 1 200 000 do 1 500 000 celic. V normalnih razmerah je moč najti v enem mililitru morja le 1000 do največ 5000 celic. Natančne laboratorijske raziskave pa naj bi odgovorile med drugimi vprašanji tudi na domnevo, da je prav reka Pad s svojimi ogromnimi vodnimi gmotami in z vsem tistim, kar nosi v sebi, poskrbela za enega izmed osnovnih pogojev, ki so omogočili tako hitro delitev mikrobičkarjev.

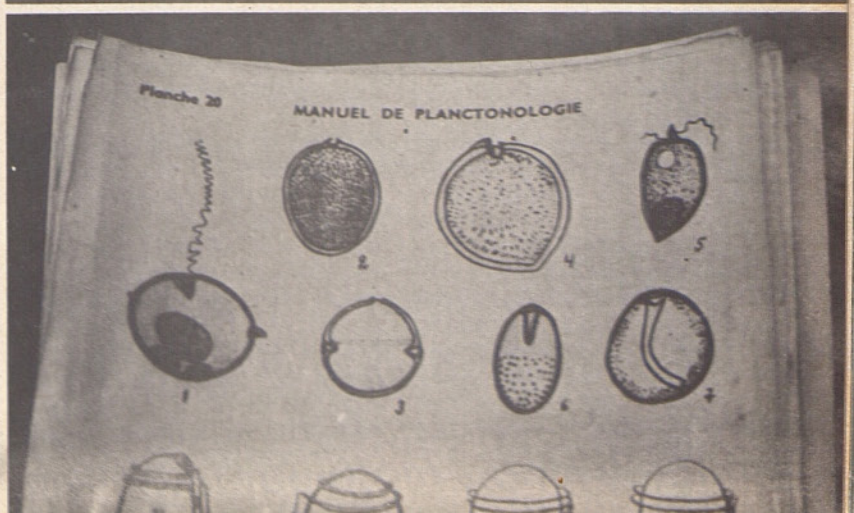
„Letos je cvetelo več kot 35 vrst alg, toda to še ne pomeni, da kake druge optimalne razmere ne bi mogle povzročiti naglega deljenja kakih drugih alg oziroma zelo naglega razvoja kakih drugih organizmov. Nagel razvoj ene vrste vedno zamori razvoj drugih vrst,“ poudarjajo na morski biološki postaji v Portorožu.

In biologiji še vedno ne vedo, katere najboljše razmere omogočajo „cvetenje“ drugih organizmov. Letošnje cvetenje morja je nazoren dokaz, kako lahko spremenjeno ravnoesje v naravi nenadoma spodbudi nesluten razvoj neke vrste, hkrati pa tako „prek vseh mej razmnožena vrsta“ z lastnimi izločki pogubi samo sebe.

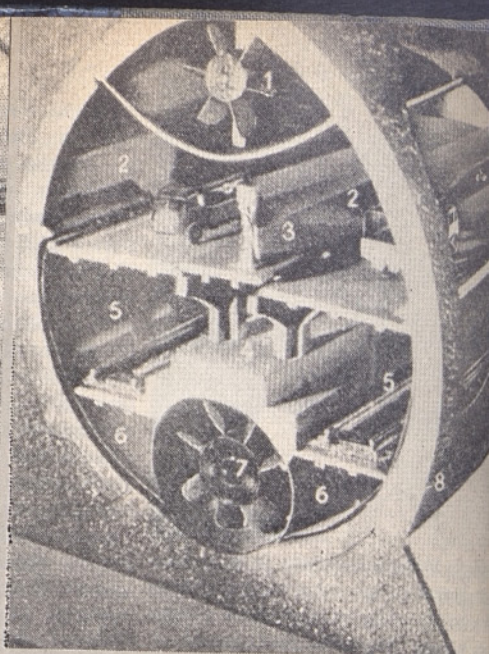
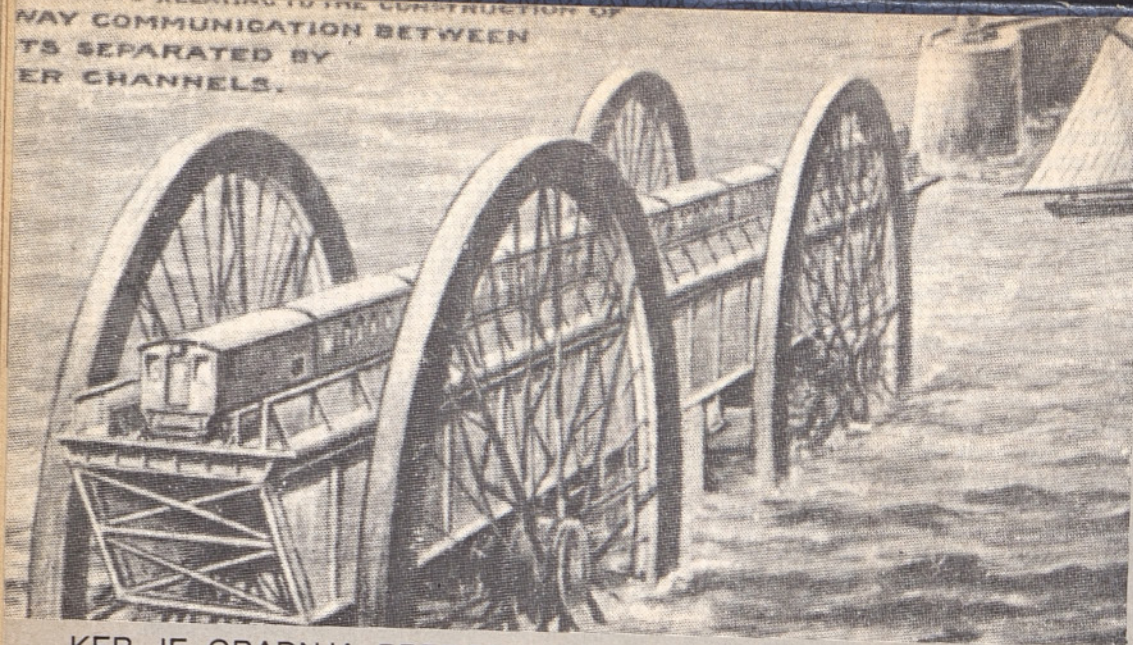
Besedilo in fotografije:
JOŽE VETROVEC

Risbe alg (zgoraj in spodaj), ki so cvetele v morju ob slovenski obali.

KER JE GRADNJA PREDORA POD ROKAVSKIM PRELIVOM ŽE PREDMET STVARNE POGODBE PRIZADETIH DRŽAV, IN JE O TEM ŽE PISALO NAŠE DNEVNO ČASOPISJE, POVZEMAMO VSEBINO ČLANKA, KI GA JE NAPISAL STROKOVNI SODELAVEC ESPERANTSKEGA GLASILA »LA PRAKTIKA« (PRAKSA), V NOVEMBRSKI ŠTEVILKI 21. LETNIKA.

PREDOR SANJ

Ko govorijo o Rokavskem predoru, nikdar ne povedo, da je na obeh straneh del tega predora že izkopen. Načrti so že toliko napredovali, da so jih začeli uresničevati. To se je zgodilo v letu 1877. Pred tem pa so že 77 let predlagali različne načrte.

Prvi se je zavzel za izkop predora Francoz Mathieu, da bi povezal Francijo in Anglijo. Napoleona Bonaparteja je zamisel silno navdušila. Pritegnil pa ji je tudi angleški državnik Charles James Fox. Vendar je uresničitev zamisli preprečila Napoleonova osvajalnost. Tako so načrte zaupali arhivom.

Šele leta 1855 je dobil načrt predora stvarno obliko. Francoski inženir Thome de Gamond se je z vsem znanjem zavzel za njegovo izvedbo. Tako je začel preiskovati morsko dno, da bi ugotovil, ali je izkop sploh možen. In ugotovil je, da taka možnost obstaja. Toda inženir Gamond še ni zmožal rešiti vseh vprašanj v zvezi z izkopom predora. Eno izmed njih je bilo zračenje. Zato je Gamond pozdravil pomoč škotskega inženirja Williama Lowa, s katerim se je povezal l. 1867. Moža sta sklenila ustanoviti družbo, ki bo načrt izvedla, s čemer sta zbudila pozornost mnogih visokih osebnosti, ki so bili načrtu in izvedbi naklonjeni.

Po letu 1877 so začeli torej kopati po načrtih dr. Gamonda in Lowa. Na angleški strani so izkopali globok rov, nato pa so pričeli kopati sam predor. Tudi Francozi so odločno poprijeli. V podjetje so

vložili 2 milijona frankov, a dela so se lotili pri vasi Saugatte zahodno od mesta Calais. Po treh letih so že znatno napredovali.

Vodilni državniki so si prišli ogledat pričeta dela. Angleški minister Gladstone je v Dooru podaril šampanjca za dograditev vhoda. Minister Joseph Chamberlain, ki je bil znan elegant, se je celo spustil v predor in se udeležil uradnega kosila.

Chamberlain sicer ni bil naklonjen načrtu, saj mu je nasprotovala številna visoka gosposka. Militaristi v njej so vznemirjeno spremljali kopanje in so nehali opozarjati angleško ljudstvo, da mu je otoška lega v prid in da bi v primeru vojne lahko rabile predor sovražne vojske. Čeprav bi bilo mogoče braniti vhod v predor z enim samim odredom, bi se vendar lahko pripetilo, da bi sovražnik poslal vlak, poln vojakov, preoblečenih v turiste, da bi si zagotovili mostišče na angleško stran, so umovali. Tako je mislila tudi angleška skupščina, kajti leta 1881 je ukazala prenehati dela.

Med tem so zasnovali pod odločnim vodstvom sira Johna Hawkshawa „Družbo rokavskega predora“, ki je predstavljala državno podjetje poslujoče z zasebnim kapitalom 450 000 delnic po 3 šilinge, delnic, ki celo dandanes zaznamujejo na borzah svoj tečaj! Spočetka je imela ta družba pooblastilo parlamenta, da temeljito prouči celo vprašanje. Ker pa je vladi potekel mandat in so angleške vojaške

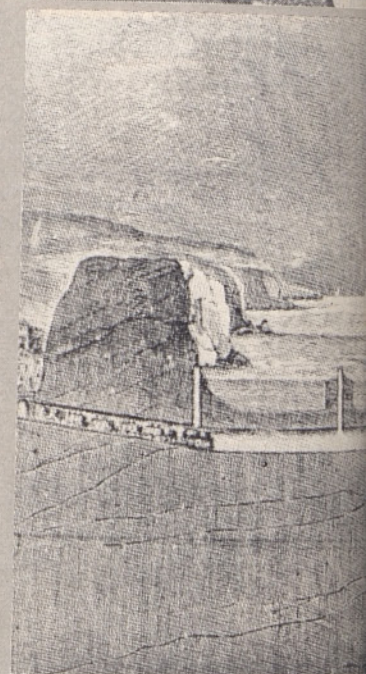
oblasti prepovedale nadaljnja dela, se je morala prav do danes boriti za izvedbo svojih načrtov. Toda vselej le ni bila osamljena, saj so simpatizerji in pristaši stalno zahtevali uresničenje svojih načrtov. Med 1880 in 1924 so v angleškem parlamentu kar petnajstkrat razpravljali o Rokavskem predoru.

Leta 1928 so se znova ogreli zanj. Minister Baldwin je sestavil komisijo, ki je imela nalogo, da načrt ponovno prouči. Leta 1930 je ta komisija priporočila gradnjo predora in sporočila, da ga je mogoče izvesti brez večjih težav. Predlagala je celo uzakonitev načrta, s čimer bi bilo vprašanje dokončno rešeno.

Ramsay MacDonald se je mnogo ukvarjal z načrtom predora zaradi mnenja maršala Focha, častnega predsednika francoske komisije za gradnjo Rokavskega predora, ki je tik pred svojo smrtjo izjavil: „Če bi leta 1914 ta predor že obstajal, ne bi bilo vojne z Nemčijo. Zavezniško zmago bi lahko dosegli vsaj dve leti prej.“

Tedaj je MacDonald sklical vse tedaj živeče angleške premiere. Na sestanek so prišli: Lloyd George, Asquith in lord Rosberry. Zborovanje je po kratkem posvetu, ki je trajal tričetrt ure, sklenilo, da predor še ni aktualen.

V letih 1939, 1947 in 1949 so znova obravnavali zadevo, vendar so spet ugotovili, da je predor iz vojaških razlogov zelo nevaren. Izdajalci bi utegnili zasesti predor

in odpreti Anglijo za sovražne vojske, je pisal londonski dnevnik Times.

Potem so vojaški ugovori popustili. Strah pred sovražno osvojitvijo predora se je razblinil. Današnja vojaška tehnika pač lahko poruši predor, preden se ga sovražnik polasti. Mogoče ga je namreč minirati in potopiti.

To pa seveda ni glavni razlog spremembe stališča v Veliki Britaniji. Zadnja vojna in njej sledeči napeti položaj med vzhodno in zahodno Evropo sta za vselej preprečila Britance, da jim je otok sestavina Evrope, zaradi česar morajo pač deliti evropsko usodo.

Razen tega pa menijo, da je prva angleška naloga, da mislijo na nevarnost vojne z Vzhodom in jo preprečijo, kar je uresničljivo le, če se zahodna Evropa združi. Prav predor daje poročstvo varnega in hitrega prevoza vojske na celino, če bi se pojavil napadalec, sodijo. Če bi obstajal pod Rokavskim prelivom predor, bi potovali iz Londona v Pariz le pet ur. Lahko bi odpotovali iz Londona zjutraj ob osmih, prebili celo popoldne v

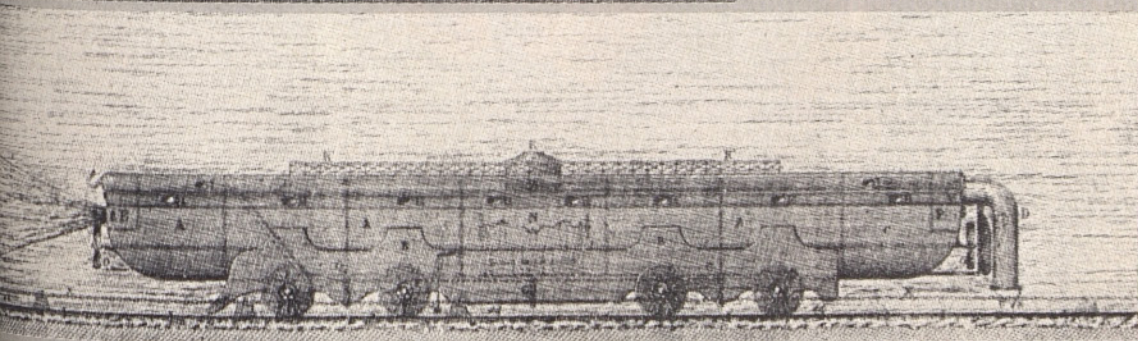
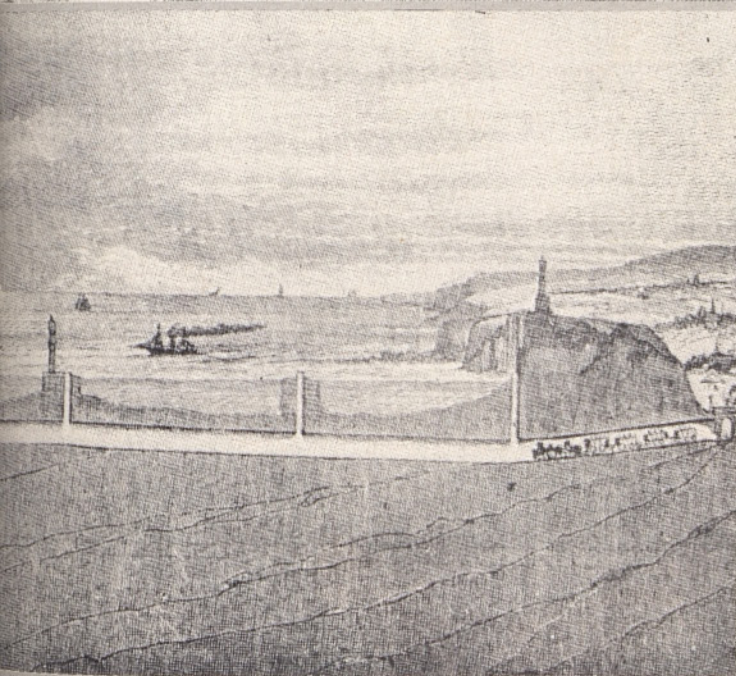
Nad naslovom: neki fantast je za premostitev Kanala predlagal nekakšno železnico z orjaškimi kolesi, grabečimi čez morje.

Zgoraj v sredini: prerez predora po načrtu inženirja Andréja Basdeventa z dvosmerno avto cesto in železnico ter z napravami za zračenje in za odtočne vode.

Zgoraj: v prejšnjem stoletju so razmišljali tudi o gradnji mostu čez Rokavski preliv (Francoz Boutel).

Levo: „prototip“ predora, ki ga je izdelal Thomé de Gamond in ki so ga v resnici že začeli kopati.

Spodaj: leta 1875 je neki francoski inženir predlagal podmorsko železnico s tračnicami, položenimi na morsko dno!

od mesta Boulogne-sur-Mer, angleški vhod pa med Dovrom in Folkestonom.

Drug načrt omenja dolžino 49 km, od tega 45 km pod morjem z dvema nadstropjema, enim za avtomobile in motorni promet, enim za železnico. Po tretjem načrtu naj bi tekkel le železniški promet. Pomemben je načrt vodje skupine predorskih strokovnjakov ing. Andreja Basdeventa. Po njegovem naj ima predor 40 km dolžine in 16 metrov širine, pri čemer bi pridobili prostor za dve progi, dve cesti in nekaj ventilacijskih in odtočnih cevi, ter za pošto. Veliko pozornost posveča ta načrt zračenju. Četudi je 16 metrov širine po vsem videzu dovolj, ne smemo pozabiti dolžine 40 000 metrov, s katero je širina sorazmerna. Za segrevanje zraka bodo potrebovali velike električne ventilatorje. Po poštnih prehodih bi morali voziti mali električni avtomobili, posebne naprave pa bodo morale odvajati vodo, ki bo pronicala skozi stene.

Osvetlitev in barva sten dajeta inženirjem veliko opravka, kajti enoličnost svetlobe in barv utegne pri taki razdalji utruditi voznike. Gole stene bodo privabile seveda tudi strokovnjake za reklamo.

Načrt za predor pod Rokavskim prelivom je torej temeljito raziskan. Tehnično je vse izračunano, finančno predor ne bo predstavljal ovir. Računajo pa z večletno gradnjo. Sedaj le še čakajo, da načrt uzakonijo vse zainteresirane vlade.

Delovna skupina geologov in inženirjev iz Francije in Anglije dela skupno s strokovnjaki Družbe za gradnjo in vzdrževanje Sueškega prekopa, ki iščejo nova delovišča, vzpodbuja jo pa naklonjenost ameriških finančnikov.

Slavni danski strokovnjak za predore inženir Lassen Nielsen, ki dela pri svetovno znanem podjetju Christiani in Nielsen, in ki se je udeležil tudi gradnje nizozemskih vhodnih jezov in predora pod reko Hass pri Rotterdamu, je na konferenci v Parizu optimistično izjavil novinarjem:

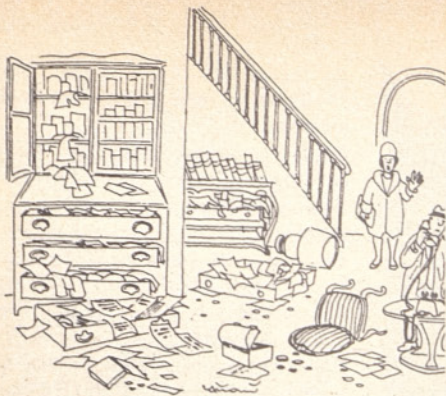
„Vprašanje izkopa predora pod Rokavskim prelivom bomo rešili brez večjih težav. Naše podjetje ima v tem pogledu številne izkušnje. Po vsej verjetnosti se bodo graditelji odločili za vrtnanje predora, kajti apnenčasto morsko dno se da zelo lahko obdelati. Toda v svojem poročilu sem poudaril, da je najcenejša izvedba predora iz velikanskih betonskih cevi, ki so lahko tudi oglete in ki bi bile položene na morsko dno. Za sedanjno tehniko globina ne predstavlja nepremagljive ovire. V nekaj letih bi bil predor lahko pripravljen za varno vožnjo.“

Parizu ter se vrnili v London zvečer ob 11. uri. Ta čas velja za navadni vlak. Ekspres pa bi potreboval iz Londona v Pariz le dve uri in 45 minut. V vojnem času bi lahko peljalo z obeh strani po 200 vlakovnih kompozicij na dan. Poglavitna prednost pa bi bila, da bi po dograditvi turške železnice lahko vstopili v spalni vagon na londonski postaji Victoria in izstopili v Kalkuti,“ je dejal častni predsednik Francoske trgovinske zbornice za Veliko Britanijo T. J. Suerotte, francoski inženir, ki je živel v Angliji.

Bistvena prednost predora pa ne bodo le prevozne možnosti potnikov, ampak znižane cene blaga, ki ga ne bo treba nakladati ter razkladati z ladij na ladje. Gospodarske postavke prevoza potnikov sicer ne gre podcenjevati, saj so vključeni avtomobilisti, avtobusni potniki in potniki na ladjah. Lokalne ladje bodo lahko služile drugod. Leta 1929 je prešlo Rokavski preliv v obeh smereh 2,5 milijona potnikov. Sedaj jih preide okrog 4 milijone. Od teh se jih bo najmanj tri milijone raje odločilo za predor. Dalje, nekatera živila so na celini cenejša kot na britanskem otoku, kjer ni ugodnih razmer za njihovo

pridelovanje. Zato jih je pametneje uvažati s celine in delovno silo zaposliti v industriji, ki je za britanski gospodarski račun bolj ugodna, zlasti če pomislimo na novo zvezo pred predorom. Kako dolg naj bi bil predor? Po podatkih Francoske družbe za gradnjo Rokavskega predora naj bi bil dolg 35 km, na obeh straneh pa naj bi imel še po 10 km dohoda. Predor naj bi obstajal iz dvojnih hodnikov po 5,6 metra. Ležal naj bi 45 metrov pod morskim dnom in 110 m pod morsko gladino. Francoski vhod bi bil po najnovejši inačici pri vasi Marquise severno

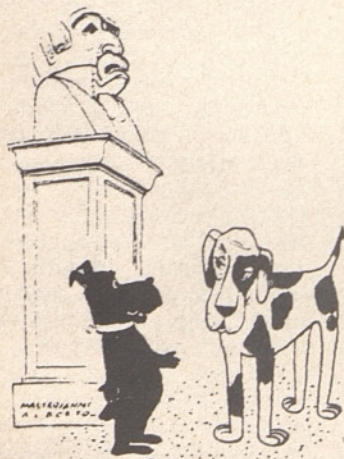
„Počakaj, da malo pospravim, potem pa le pokličì policijo!“

„Kapitan, v priročniku nič ne piše, kako prideš iz kita!“

Kje so pa cene?!
Ha, najbrž na strehi, ker tako rastejo ...

„Gospodarica me večkrat pelje k veterinarju, ampak se vedno ona sleče!“

Na patentni urad pride možakar z novo napravo za zatiranje muh. Preko majhne kadi je položena deska, namazana z medom. Kad je do polovice napolnjena z vodo, iz vode pa sega do roba kadi majhna lestev.

„Kako deluje zadeva?“ vpraša uslužbenec patentnega urada radovedno.

Izumitelj razlaga:

„Muha leta okoli kadi, zavoha med in se spusti. Od samega medu se ji zvrtil v glavi in pade v vodo. Tedaj zagleda lestev. Z vso močjo plava proti njej.“

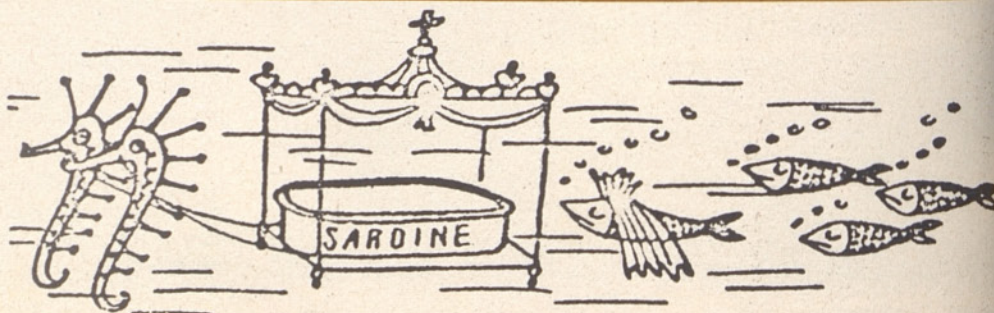
„Trenutek, prosim,“ se vmeša uslužbenec, „saj bo vendar ušla.“

Izumitelj zniža glas in mu zašepeta v uho:

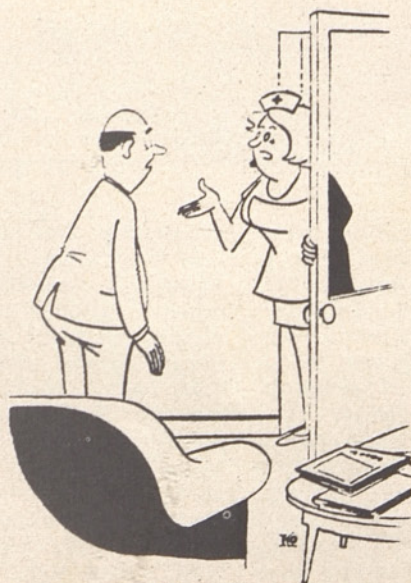
„Ne bo. Tretja prečka je našagana.“

„Indijanci! Vidva tecita takoj v trdnjavo po okrepitve, midva z Davyjem Crockettom pa jih bova do tedaj skušala zadrževati!“

Brez besed

— Je fantek?
— Da, prvi in tretji!

„Šerif je bil tak cagavec, pa sem kar jaz opravil namesto njega!“

TUDI VI BOSTE PO UPORABI MILA LAHOR DEODORANT ZAČUTILI RAZLIKO

Vonj vaše kože je
odvisen tudi od mila.

Milo LAHOR deodorant ima, z razliko od mnogih drugih vrst mila, lastnost, da pri umivanju odstranjuje nezaželen vonj kože; njegov blag in svež vonj deluje neposredno ob dotiku s kožo. To razliko boste čutili, ko boste uporabili milo LAHOR deodorant. Vsakodnevna uporaba mila LAHOR deodorant vam zagotavlja popolno čistočo in svežino kože.

SAPONIA

